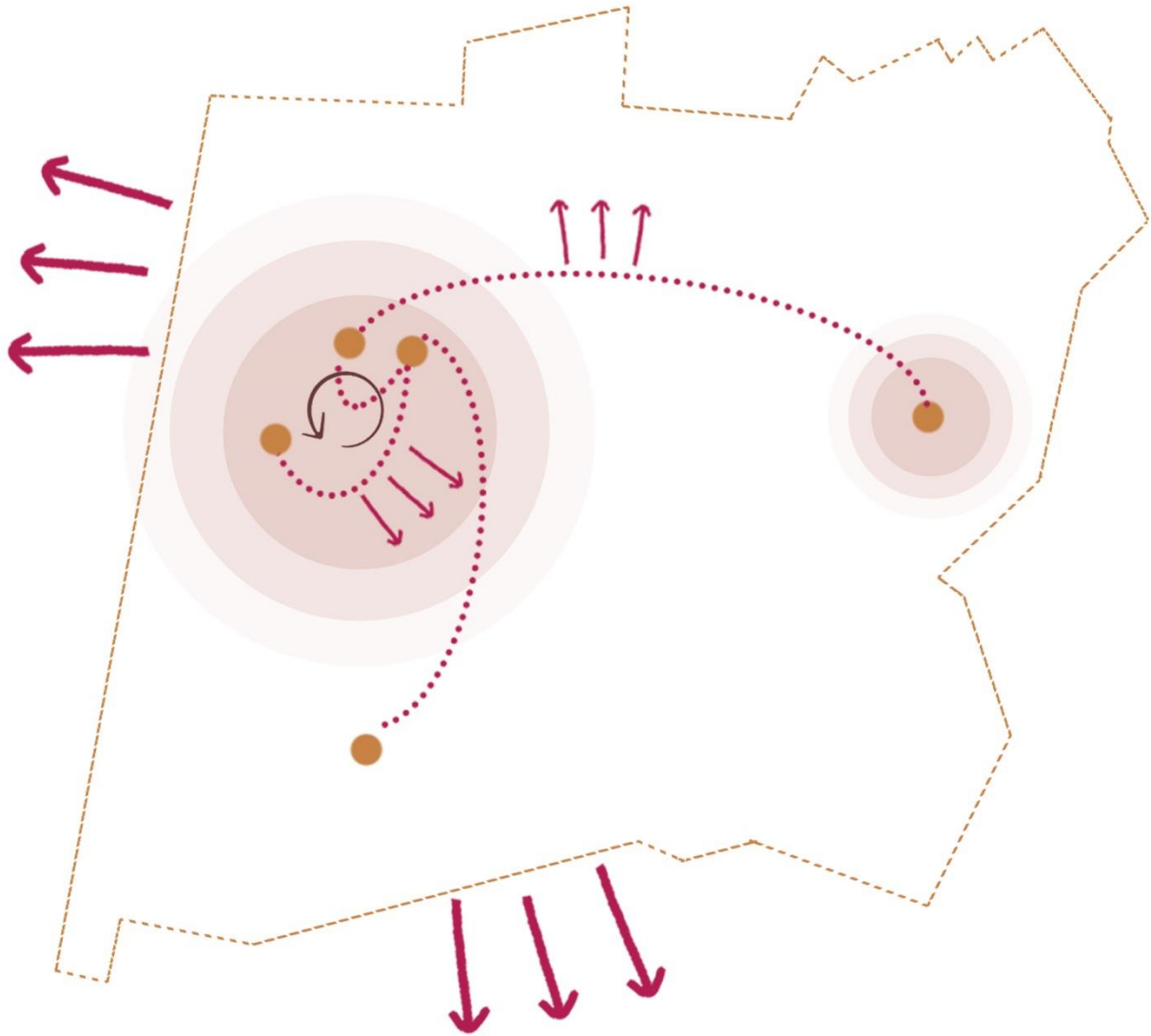

Ξανθίππη Μυρτώ Μακρή

Κοινωνικά Δίκτυα Αλληλεγγύης: Διαδικασίες επιβίωσης Μελέτη περίπτωσης: η γειτονιά της Κυψέλης

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Διπλωματική Εργασία
Εκπόνηση: Ξανθίππη Μυρτώ Μακρή
Επιβλέπουσα: Ελίζα Παναγιωτάτου, Ομότιμη Καθηγήτρια ΕΜΠ

Κοινωνικά Δίκτυα Αλληλεγγύης: Διαδικασίες επιβίωσης

Μελέτη περίπτωσης: η γειτονιά της Κυψέλης

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Ευχαριστώ ιδιαίτερα την επιβλέπουσα και ομότιμη καθηγήτρια Ελίζα Παναγιωτάτου, για την συνεχή και πολύτιμη βοήθεια της στην ερευνητική διαδικασία. Η διπλωματική εργασία εξελισσόταν μέχρι τελευταίας στιγμής, μέσα από τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς που μοιραζόμασταν και την ευχαριστώ θερμά για την διαφορετική ματιά της στην σύνθεση των σκέψεων μου. Επίσης ευχαριστώ όλους και όλες, που ήταν εκεί, στα δρόμους της Κυψέλης, και ήταν πρόθυμοι να συζητήσουμε, να μοιραστούν τις εμπειρίες και τις σκέψεις τους και να με εμπιστευτούν για την έκφραση των ανησυχιών τους.

Ευχαριστώ τον κύριο Γιώργο Πανόπουλο, Τοπογράφο και υπεύθυνο εργαστηρίου χαρτογράφησης ΕΜΠ, για τις κατευθύνσεις του στην χρήση του GIS και τον κύριο Γιώργο Κανδύλη, Κύριο Ερευνητή στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, για τις συμβουλές του στην επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων απογραφής της ΕΛΣΤΑΤ.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την στήριξη και την υπομονή τους καθώς σε ανύποπτο χρόνο βρέθηκαν να διαβάζουν την εργασία μου, να αφουγκράζονται τα άγχη και τις ανησυχίες μου και να περιπλανιούνται μαζί μου στους δρόμους της Κυψέλης για την συλλογή ερευνητικού υλικού.

Περιεχόμενα

Σύνοψη	9
Abstract	12
I. Προσεγγίζοντας τις διαδικασίες επιβίωσης.....	15
I.α. Περπατώντας στην Κυψέλη	15
I.β. Οι «φωνές» της γειτονιάς	19
<i>Το Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης, 2012</i>	<i>22</i>
<i>Βαβέλ – Κέντρο Ημέρας, 2007.....</i>	<i>24</i>
<i>Αρχιπέλαγος – ΚΟΙΣΠΕ , 2014</i>	<i>26</i>
<i>Νέων Χώρα – Κέντρο Ημέρας νέων έως 25 ετών, 2015.....</i>	<i>28</i>
I.γ. Η εμπειρία από τις συζητήσεις πεδίου	34
II. Χαρτογραφώντας τη γειτονιά.....	39
II.α. Διαδικασία σύνθεσης θεματικών χαρτών	39
II.β. 1991, 2001, 2011: χαρτογραφική απεικόνιση χωρο-κοινωνικών παραμέτρων	42
III. Κοινωνικο-χωρικές πολιτικές.....	54
III.α. Προσέγγιση θεσμικών εργαλείων.....	55
III.β. Διάθρωση και προσανατολισμός Κοινωνικής Πολιτικής στο Δήμο Αθηναίων.....	65
IV. Κοινωνικά Δίκτυα Αλληλεγγύης: ένα όραμα.....	70
IV.α. Άτυπες θεσμικές σχέσεις γειτονιάς	70

IV.β. Στρατηγικό σχέδιο ενίσχυσης συνεργειών	74
V. Επιστρέφοντας στο πεδίο: αξιολόγηση και προοπτικές	79
Επίλογος	82
Υποστηρικτικό Υλικό	83
1. Συνεντεύξεις Πεδίου – σχεδιασμός συζητήσεων.....	83
1.α. Συλλογικότητες & Κοινωνικοί φορείς γειτονιάς.....	84
1.β. Κάτοικοι Κυψέλης	95
1.γ. Άλλες απόψεις	97
2. Σύνθεση χαρτογραφικών απεικονίσεων: Δήμος Αθηναίων, 1991,2001,2011	100
Βιβλιογραφικές Πηγές - Ηλεκτρονικές Πηγές	105

Σύνοψη

Η εργασία είχε ως στόχο την διερεύνηση διαφορετικών διαδικασιών επιβίωσης, των πολλαπλών και δυναμικών σχέσεων που υφίστανται στην πολύπλοκη και πολυπολιτισμική γειτονιά της Αθήνας, την Κυψέλη. Η έρευνα είχε ως στόχο την ανάδειξη των καθημερινών πρακτικών που λαμβάνουν χώρα σε τοπικό επίπεδο, για την επίλυση των προβλημάτων των ευάλωτων ομάδων, των φτωχών, των μεταναστών, των ψυχικά πασχόντων, μέσα από την δραστηριότητα των συλλογικοτήτων και των τοπικών κοινωνικών φορέων, αλλά και την αξιολόγηση της επίσημης ανάγνωσης και των μέτρων πολιτικής για την αντίληψη της φτώχειας και την άμβλυση των ανισοτήτων.

Η προσέγγιση των σχέσεων που διαδραματίζονται στο υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον και η κατανόηση αυτών, ταυτόχρονα με την αξιολόγηση των κοινωνικο-χωρικών πολιτικών, γίνεται μέσα από την σύνθεση διαφορετικών εικόνων και συζητήσεων από την εμπειρία μου στο πεδίο αλλά και δεδομένων, τόσο του επίσημου αναπτυξιακού λόγου όσο και δευτερογενών πηγών, στατιστικών μελετών, για τον Δήμο Αθηναίων και την Κυψέλη. Η εργασία βασίζεται στην σύνθεση των εικόνων, όψεων και στοιχείων και τον επαναπροσδιορισμό των ερωτημάτων που χαρακτηρίζουν τις διαδικασίες που διαδραματίζονται στη γειτονιά και την σχέση τους με τις κοινωνικο-χωρικές πολιτικές. Στόχος μου ήταν να αφουγκραστώ τις «φωνές» των ανθρώπων, των κοινωνικών φορέων και των συλλογικοτήτων, μέσα από εκτενή έρευνα πεδίου, από το 2020 έως και σήμερα, και να συνδέσω τους στόχους και τις ανάγκες τους με την φυσιογνωμία της γειτονιάς και τα χαρακτηριστικά της φτώχειας όπως αυτά αποτυπώνονται διαχρονικά στα δευτερογενή στοιχεία που αντλήθηκαν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή και στα θεσμικά εργαλεία που αναζητήσα μέσω βιβλιογραφικών και ηλεκτρονικών πηγών έρευνας. Η συνεχής επαφή με το πεδίο με σειρά συζητήσεων, με την μέθοδο της χιονοστιβάδας, συνεισέφερε στην συνεχή συσχέτιση με τα πορίσματα των δευτερογενών πηγών.

Ξεκινώντας από την διαχρονικά πολύπλοκη και πολυπολιτισμική γειτονιά της Κυψέλης, μια γειτονιά με έντονες κοινωνικές και χωρικές αντιθέσεις, διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, με έντονα στοιχεία υποβάθμισης και παράλληλα σταδιακή αναβάθμιση, σε θύλακες ωραιοποίησης και ομοιογένειας στόχος μου ήταν να ερευνήσω δυνάμει διεξόδους από τον φαύλο κύκλο της υποβάθμισης και να αναδείξω τις σχέσεις που διαμορφώνονται ανάμεσα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, μετανάστες, ανέργους, ψυχικά ασταθείς κα. Πιο συγκεκριμένα, αναζήτησα αν υπήρξαν χρονικές περιόδους όπου να διαφαίνεται με επιτυχία η στροφή προς την αλληλεγγύη και την κοινωνική σκέψη, με κίνητρο την επιβίωση και τα όνειρα για καλύτερη ζωή και αν η εμπειρία αυτή και οι πιθανές κοινωνικές συσπειρώσεις που συνεπάγεται στοιχειοθετούν προοπτικές για καλύτερο μέλλον.

Μέσα από τις συζητήσεις πεδίου, συζητήσεις με κατοίκους της γειτονιάς αλλά και όσους δραστηριοποιούνται σε φορείς κοινωνικής αλληλεγγύης και συλλογικότητες, αναδείχθηκαν τόσο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες, όσο και η ελλιπής κοινωνική πολιτική σε αυτά. Η σίτιση, η ένταξη στην αγορά εργασίας, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και η ψυχοκοινωνική στήριξη, ήταν τα ζητήματα που δραστηριοποιούνται οι περισσότεροι από τους παραπάνω, δημιουργώντας ένα δίκτυο σχέσεων αλληλοβοήθειας.

Για να προσεγγίσω λοιπόν καλύτερα αυτές τις άτυπες θεσμικές σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί στη γειτονιά, διερεύνησα την κοινωνική σύνθεση της Κυψέλης για το 1991, 2001 και 2011 αλλά και την διαχρονική διαχείριση της κοινωνικής πολιτικής, σε αυτά τα θέματα, σίτιση, ανεργία, εκπαίδευση και ψυχοκοινωνική επανένταξη, όπως και αναδείχθηκε η προβληματική, που ανακάλυψα στο πεδίο παρόλο που υπάρχουν σαφείς προσπάθειες θεσμικών οργανισμών. Η απουσία ενιαίας στρατηγικής, καθώς και η μη αναγνώριση των αναγκών και των προβλημάτων που υπάρχουν ουσιαστικά σε μια γειτονιά, οδηγεί στην σημερινή εικόνα, μιας γειτονιάς που αναπτύσσει τοπικά διαδικασίες για να καταφέρει να επιβιώσει και της

πολιτικής που επικεντρώνεται σε σημειακές παρεμβάσεις «ανάπτυξης ή αναβάθμισης» και στα ουσιαστικά θέματα ακουμπάει επιφανειακά.¹

Ανακαλύπτοντας αυτούς τους εσωτερικούς δεσμούς στην πορεία της έρευνας, κατέληξα ότι η ενίσχυση αυτών των συνεργειών της γειτονιάς θα πρέπει να ξεκινήσει με την ενίσχυση των ήδη υφιστάμενων σχέσεων με την προοπτική της επίλυσης των βασικών θεμάτων που αναδείχθηκαν την εκπαίδευση και την απασχόληση για να καταφέρει να υπάρξει ομαλή κοινωνική ένταξη των ευάλωτων ομάδων. Η εσωστρεφής προσέγγιση μου βασίζεται τόσο στην ζωντανή και ισχυρή δραστηριότητα της γειτονιάς, διαδικασίες και σχέσεις που αναπτύσσονται στην καθημερινότητα αλλά και τις σχέσεις αλληλεγγύης, αμοιβαιότητας και συνύπαρξης, όσο και στην ιδεολογική επιλογή μου σε αντίθεση με τις γενικότερες κοινωνικές πρακτικές, τις πολιτικές για την πόλη και τους θεσμούς.

Έχοντας εμβαθύνει στη μελέτη των άτυπων αυτών διαδικασιών και σχέσεων, επέστρεψα στο πεδίο, στις συλλογικότητες, στους κατοίκους, σε όσους μου έδωσαν πιο έντονα αυτήν την εικόνα της δικτύωσης και της σημασίας της συσπείρωσης στη γειτονιά, με απώτερο σκοπό αυτήν την φορά να τους εκφράσω τις σκέψεις μου και να δω αν η στρατηγική ενίσχυση των δικτύων θα μπορούσε σαν χιονοστιβάδα, να συμπαρασύρει περισσότερες κοινωνικές δομές και συλλογικότητες και εκτός γειτονιάς, να συμπαρασύρει τον κόσμο της και αν τελικά όλη αυτή η προσέγγιση θα μπορούσε σταδιακά να επιλύσει εν μέρει τα προβλήματα της.

1. «Στην Κυψέλη φαίνεται να λειτουργούν άτυπα δίκτυα αλληλοβοήθειας, τα οποία συχνά υποκαθιστούν το έλλειμμα των επίσημων πολιτικών ένταξης και αφορούν στην εύρεση σπιτιών, εργασίας αλλά και στήριξης σε καθημερινό επίπεδο.» (Βαίου, Λαφαζάνη 2013).

Abstract

The thesis objective was to investigate the different survival processes of the multiple and dynamic relations existing in the complex and poly-cultural quarter of Athens, namely, Kypseli. The search had as its objective to highlight the daily practices taking place at local level, for the resolution of the problems of sensitive groups, poor people, migrants, mentally ill people, within the activity of collectivities and local social agencies, but also the evaluation of the formal reading and of the policy measures for the perception of poverty and the smoothing out of inequalities.

The approach of the relations played out in the degraded urban environment and their understanding, at the same with the evaluation of socio-local policies, is carried out through the synthesis of different images and discussions from my experience in the field, but also data, both from the formal developmental speech and the secondary sources, statistical studies, for the Municipality of Athens and for Kypseli. The thesis is based on the synthesis of the images, views, and elements and the redefinition of the questions characterizing the processes played out in the quarter and in their relationship with the socio-local policies. My objective was to actually listen to the “voices” of the people, the social agencies and the collectivities, through an extensive field research, from 2020 up to and including today, and to link the objectives and their needs with the physiognomy of the quarter and the characteristics of poverty as these are represented through time in the secondary elements that were taken out from the Hellenic Statistical Authority and in the institutional tools that I sought through bibliographical and electronic research sources. The continuous contact with the field by a series of discussions, using the avalanche method, contributed to the constant correlation with the conclusions of the secondary sources.

Starting from the all-time complex and poly-cultural quarter of Kypseli, a quarter with intense social and local contrasts, different social groups, with intense degradation elements and parallel to this, gradual upgrading, in pockets of embellishment and homogeneity, my goal was to investigate potential ways out from the vicious circle of degrading and to highlight the

relations that are formulated among the sensitive social groups, migrants, unemployed, mentally unstable people etc. More specifically, I searched whether there were time periods where it would be possible for them to appear successfully toward solidarity and social thought, with the motive being the survival and the dreams for a better life and whether that experience and the probable social cohesions that is entailed compose prospects for better future.

Through the field discussions, discussions with the residents of the quarter but also those activated into social solidarity agencies and collectivities, it was possible to highlight both the problems that the sensitive groups are dealing with, and the deficient social policy in these. The feeding, the inclusion into the job market, the access to education and the psycho-social support were the topics where most of the above are active into, creating a network of mutual aid relationships.

So, for me to approach better these informal institutional relationships that have been created in the quarter, I investigated the social composition of Kypseli for the years 1991, 2001 and 2011, but also the all-time management of the social policy on these issues, such as feeding, unemployment, education, psycho-social reintegration, as well as there was emergence of the problematics that I discovered in the field despite the fact that there are clear efforts of institutional organisations. The absence of a uniform strategy as well as the non-recognition of the needs and the problems that actually exist in a quarter, leads to the picture of today of a quarter that is developing locally processes in order to manage to survive and the policy which focuses on point interventions of “development and upgrading” and on the significant issues touches only superficially².

2. *“In Kypseli there seems to be operating informal mutual aid networks, which frequently substitute the deficit of the formal integration policies and involve the finding of home, employment but also support at daily level.” (Vaïou, Lafazani 2013)*

In discovering these internal bonds in the course of the search, I came to the conclusion that the reinforcement of these synergies of the neighbourhood will have to begin with the reinforcement of the already existing relationships with the prospect of resolving the key points highlighted, that is the education and the employment in order to manage to exist a smooth social integration of the sensitive groups. My introverted approach is based both in the live and powerful activity of the neighbourhood, processes and relationships that are developed in the daily life and the relations of solidarity, mutuality and coexistence, as well as my ideological choice contrary to the more general social practices, policies, the policies for the city and for the institutions.

Having deepened in the study of these informal processes and relationships, I returned to the field, the collectivities, the residents, to those that gave me more intensely this image of networking and the significance of pulling together in the neighbourhood, with the ultimate goal being this time to express to them my thoughts and see whether the strategy of the networks could, like an avalanche, drift with it its people and whether finally this entire approach could gradually resolve partially its own problems.

I. Προσεγγίζοντας τις διαδικασίες επιβίωσης

I.α. Περπατώντας στην Κυψέλη

Διαχρονικά η Κυψέλη αποτελούσε μια πολυπολιτισμική γειτονιά με έντονη κινηματική δράση και έντονα φαινόμενα συγκέντρωσης περιθωριοποιημένων ομάδων, μεταναστών, ανέργων, χαμηλών εισοδηματιών καθώς και υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, παλαιά κτίρια κα. Βρίσκεται στα βορειοανατολικά του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, και αποτελεί μία από τις παλαιότερες συνοικίες της. Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1970, ήταν περιοχή μεσοαστικής συνοικίας, κάτι που φαίνεται μέχρι σήμερα τόσο από το κτιριολογικό της απόθεμα όσο και από τις χρήσεις που υπάρχουν από τότε, θέατρα, σινεμά, καφέ κα. Με τη συνολικότερη όμως υποβάθμιση του κέντρου από το '70³ και μετά και με την μετεγκατάσταση των κατοίκων στις νεόδμητες προαστιακές συνοικίες, η Κυψέλη άλλαξε μορφή και συνεπώς ταξική σύνθεση. Αποτελεί κέντρο πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και εμπορικών εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων αλλά και χώρος συγκέντρωσης κοινωνικών φορέων και συλλογικοτήτων αλληλεγγύης όπως θα αναλύσω και στην συνέχεια. Η εγκατάσταση μεταναστών στην περιοχή, επέφερε αλλαγές στον αστικό ιστό της. Νέες χρήσεις εμφανίστηκαν, που απευθύνονταν κυρίως σε μετανάστες ή τις διαχειρίζονται όπως phone shops, mini market με προϊόντα των χωρών καταγωγής τους, ανασυνθέτοντας την ευρύτερη περιοχή της Κυψέλης. Τα κοινωνικά στρώματα που είχαν μείνει στη γειτονιά ήταν κυρίως μικροαστικά στρώματα, μετανάστες και ελάχιστοι εναπομείναντες αστοί μεγάλης ηλικίας, όπου ακόμα και σε αυτές εντοπίζονται ταξικές

3. «Η σταδιακή αυτορρύθμιση της πόλης κατά τη μεταπολεμική περίοδο της μεγάλης μεγέθυνσής της, για την οποία δεν εκπονήθηκαν και ακόμη περισσότερο δεν υλοποιήθηκαν συγκροτημένα χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια, είχε οδηγήσει σε σχετική υποβάθμιση του κέντρου, ιδιαίτερα από το μέσο της δεκαετίας του 1970.» (Μαλούτας 2020).

διαστρωματώσεις.⁴ Η κοινωνική σύνθεση της γειτονιάς εμφανίζεται και στους χάρτες που συνέθεσα (βλ. σελ.43-45) βάσει δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ για τις χρονολογίες 1991, 2001 και 2011. Μέσα από αυτές τις διαφορετικές καθημερινότητες, ενεργοποιούνται διαδικασίες συνύπαρξης και επιβίωσης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη σχέσεων γειτονιάς και αναπτύσσοντας το αίσθημα της αλληλεγγύης και της αλληλοβοήθειας.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ολοένα αυξανόμενη τάση ανάπτυξης στην περιοχή, δημιουργώντας θύλακες ομοιογένειας και ωραιοποίησης. Τόσο ο νέος τρόπος ζωής και τα αναδυόμενα life style κινήματα (loft living διαμερίσματα, έθνικ κουζίνες κ.α) όσο και οι νέες χρήσεις που εμφανίζονται στον αστικό ιστό (περισσότερες καφετέριες και μπαρ, κέντρα διασκέδασης, εστιατόρια κ.ά.), δημιουργούν τους όρους και τις προϋποθέσεις έτσι ώστε και η περιοχή της Κυψέλης να αφομοιωθεί πλήρως από τις ανάγκες της αγοράς και του κεφαλαίου, όπως συμβαίνει τα τελευταία χρόνια και σε άλλες περιοχές του κέντρου, το Κουκάκι, τα Εξάρχεια, το Μεταξουργείο⁵. Η όλη διαδικασία, βέβαια, βρίσκεται ακόμα σε αρχικό στάδιο.

4. Οι νέες πολυκατοικίες αντικαθιστούν τις μονοκατοικίες, ενώ ταυτόχρονα αρχίζει μια περίοδος ακμής της Κυψέλης που γίνεται διάσημη για τη νυχτερινή ζωή της με θέατρα, κινηματογράφους, ζαχαροπλαστεία και εστιατόρια. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 εντοπίζεται μια μετακίνηση κυρίως νέων νοικοκυριών προς τα βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά προάστια. Παραμένουν όμως στην περιοχή οι πιο ηλικιωμένοι κάτοικοι, ιδιαίτερα στους ανώτερους ορόφους και τα μεγαλύτερα διαμερίσματα των πολυκατοικιών (Βαίου, 2013).

5. Οι πενήντα πιο «cool» γειτονιές του κόσμου για το 2019 ανακοινώθηκαν από τον διεθνή οδηγό Time Out, μέσα σε αυτές και η Κυψέλη, 16η στην κατάταξη. Η λεωφόρος της Φωκίωνος Νέγρη αποτελεί το σταυροδρόμι των διαφορετικών κόσμων: ηλικιωμένοι Έλληνες παίζουν ντόμινο στην πλατεία, ψαγμένα βιβλιοπωλεία και γκαλερί τραβούν τα περίεργα βλέμματα των περαστικών και αιθιοπικά εστιατόρια συνυπάρχουν αρμονικά με παραδοσιακά καφενεία (Time out, 2019).

Στην Κυψέλη έχουν δημιουργηθεί δίκτυα και συλλογικότητες, που στόχο έχουν την υπεράσπιση της γειτονιάς τους και την βοήθεια των ευάλωτων ομάδων που συνθέτουν το πληθυσμό της. Στα δίκτυα αυτά συμμετέχουν ενεργά τόσο ντόπιοι όσο και μετανάστες, αποδεικνύοντας για ακόμα μια φορά τους δυνατούς δεσμούς γειτονιάς που έχουν χτιστεί όλα αυτά τα χρόνια στην περιοχή. Ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν και η κατάληψη στη Δημοτική Αγορά της Κυψέλης. Κατά τη διάρκεια λειτουργίας της αυτοδιαχειριζόμενης δημοτικής αγοράς, γίνονταν μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες, διοργανώνονταν θεματικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις ανάλογα με τον τόπο προέλευσης των μεταναστών, παρουσιάσεις βιβλίων, θεατρικά εργαστήρια κ.ά. Ενώ με την λήξη της κατάληξης της Αγοράς δημιουργήθηκαν νέοι χώροι αλληλέγγυας προσφοράς όπως το στέκι αλληλεγγύης Το Μυρμήγκι.

Η επιλογή της περιοχής μελέτης έγινε λοιπόν τόσο εμπειρικά όσο και βιβλιογραφικά γιατί αποτελούσε και αποτελεί μια πολύπλοκη και πολύχρωμη γειτονιά του κέντρου, ενώ ταυτόχρονα συγκεντρώνει συλλογικότητες αλληλεγγύης και φορείς με κοινωνικό ενδιαφέρον. Παράλληλα στην περιπλάνηση μου στη γειτονιά, η εικόνα που μου δημιουργήθηκε είναι αυτή της πολυπολιτισμικής και αστικής πολυπλοκότητας, δηλαδή της έντονης συνύπαρξης διαφορετικών ομάδων και εθνικοτήτων σε ένα παραμελημένο αστικό περιβάλλον που όμως εμφανίζει αναβαθμισμένους θύλακες. Το υποβαθμισμένο περιβάλλον και οι συνθήκες διαβίωσης σε ημιυπόγεια είναι μερικά χαρακτηριστικά της Κυψέλης που θεωρώ ότι αναδεικνύουν την εξαθλίωση στους δρόμους της και μαζί με την κινηματική δραστηριότητα της, με βοήθησαν να προσεγγίσω τις όψεις της φτώχειας στη γειτονιά αλλά και την ανάδειξη της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον.

Στην προσπάθεια μου να σχηματίσω την εικόνα της, πέραν της περιπλάνησης στο πεδίο, θεώρησα σκόπιμο να συζητήσω με τους κατοίκους της σχετικά⁶. Πολλοί από τους περαστικούς και κατοίκους που προσέγγισα δεν θέλησαν να συζητήσουν μαζί μου για τη γειτονιά τους, δίνοντας μου την αντίληψη ότι φοβούνται για τον ρόλο μου και την επιρροή των λεγόμενων τους. Παρόλα αυτά κατάφερα να μιλήσω με μετανάστες και παιδιά που παρακολουθούν εργαστήρια στο κέντρο ημέρας Νέων Χώρα γεγονός που θα επεκταθώ περαιτέρω στις συζητήσεις πεδίου. Η θέληση για την βελτίωση των συνθηκών ζωής, η συνεχόμενη προσπάθεια τους για εξέλιξη καθώς όπως ισχυρίζονται «δεν έχουν κάτι άλλο να χάσουν» δημιουργεί σχέσεις ελπίδας ανάμεσα στην ομάδα.

Στιγμιότυπα από το Βίντεο «Η περιπλάνηση στην Κυψέλη»

Το βίντεο γυρίστηκε κατά την διάρκεια της έρευνας πεδίου, 2020-2022, στη γειτονιά της Κυψέλης

Ιδία επεξεργασία, 2022

6. Η έρευνα πεδίου επιτρέπει ευελιξία, ανάλογα με την πρόοδο της μελέτης, τον σχεδιασμό και επαναπροσδιορισμό των ερωτημάτων και τον τρόπο προσέγγισης ανάλογα τις περιστάσεις. (Babbie, 2018) Στην προκειμένη έρευνα έγινε έρευνα υποβάθρου, για να επιλεγούν οι συλλογικότητες που προσέγγισα, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο θα απευθυνθώ ανάλογα την δραστηριότητα ή την θέση του συνεντευξιαζόμενου. Οι ποιοτικές συνεντεύξεις ήταν συζητήσεις βάσει της δομής που είχε σχεδιαστεί και εμφανίζεται στο υποστηρικτικό υλικό (βλ. σελ. 83).

1.β. Οι «φωνές» της γειτονιάς

Στόχος των συνεντεύξεων στο πεδίο ήταν να αναδείξω τα χαρακτηριστικά μιας πολύπλοκης και πολυπολιτισμικής γειτονιάς, που αποτελείται από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, υποβαθμισμένο οικιστικό απόθεμα και παράλληλα αποτελεί το σκηνικό για κοινωνικές δράσεις αλληλεγγύης. Με ενδιέφερε επίσης να ερευνήσω αν υπήρξαν χρονικές περιόδους κοινωνικής συσπείρωσης και την εξέλιξη τους στο χρόνο. Προσεγγίζοντας τις συλλογικότητες και τους κοινωνικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στη γειτονιά της Κυψέλης αναδείχθηκε ένα ζωντανό δίκτυο αλληλεγγύης⁷, με θέληση και προοπτική εξέλιξης, που όμως μέχρι στιγμής προσπαθεί να καλύψει τις βασικές ανάγκες των ευάλωτων ομάδων που εστιάζει, δηλαδή μετανάστες, ανέργους, νέους, παιδιά και ψυχικά ασθενείς. Η δραστηριότητα των κοινωνικών φορέων, οι ομάδες επιρροής, η συνεργασία μεταξύ τους και η αποτελεσματικότητά τους αποτελούν οπτική της προσέγγισης και της κατανόησης της εικόνας της γειτονιάς ενώ ταυτόχρονα βοηθούν στην ανάδειξη των ελλείψεων που υπάρχουν σε ζητήματα στέγασης, εκπαίδευσης, κοινωνικής στήριξης αμεα, βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, που θα αναλύσω περαιτέρω.

7. Ο Durkheim κάνει λόγο για δύο μορφές, τύπους κοινωνικής αλληλεγγύης: την α) «μηχανική αλληλεγγύη» και την β) «οργανική αλληλεγγύη». Η «μηχανική αλληλεγγύη» απαντάται στις «πρωτόγονες», ομοιογενείς κοινωνίες, όπου παρατηρείται κοινωνική ομοιομορφία και ομοιογένεια ατόμων, απουσία ή/και υποτυπώδης καταμερισμός εργασίας και αδιαφοροποίητη, συμπαγής και καθολική συλλογική συνείδηση. Η «οργανική αλληλεγγύη» εντοπίζεται, στις σύγχρονες κοινωνίες του διευρυμένου καταμερισμού εργασίας και δραστηριοτήτων, της εξειδίκευσης, της ατομικής διαφοροποίησης και της «οργανικής» συνδεσμοποίησης μεταξύ ατόμων και λειτουργιών. Την «οργανική αλληλεγγύη» ο Durkheim τη θεωρεί ως μια ανώτερη μορφή αλληλεγγύης, καθώς στηρίζεται στην αλληλεξάρτηση και τη συνεργασία των ατόμων και συνεπάγεται το αίσθημα της ατομικής πληρότητας (Durkheim, 1987).

Οι συλλογικότητες και οι φορείς που προσέγγισα ήταν το Στέκι Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι, τα Κέντρα Ημέρας Βαβέλ και Νέων Χώρα και ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Αρχιπέλαγος. Στον παρακάτω πίνακα αναδεικνύονται οι δράσεις των ομάδων, οι στόχοι τους και το δίκτυο αλληλεγγύης που εντάσσονται.

Οι συλλογικότητες- κοινωνικοί φορείς της Κυψέλης
Πηγή:fb- Το Μυρμήγκι - Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης, fb- Babel Dc, fb- Κοινωνικός Συνεταιρισμός "Αρχιπέλαγος", fb- ARSIS Athens Youth Support Center-KYN
Ιδία επεξεργασία,2022

	Το Μυρμήγκι στέκι αλληλεγγύης 2012	Βαβέλ κέντρο ημέρας 2007	Αρχιπέλαγος κοινωνικός συνεταιρισμός, “μονάδα ψυχικής υγείας”	Νέων Χώρα κέντρο ημέρας για άτομα έως 25 ετών 2015
ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	Αποθήκευση και διανομή βιβλίων, ρούχων	Παρεμβάσεις υποστήριξης των εκπαιδευτικών Παρεμβάσεις υποστήριξης γονέων Παρεμβάσεις υποστήριξης εργαζομένων πεδίου		
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	Παροχή τροφίμων και ειδών προσωπικής υγιεινής Ενισχυτική διδασκαλία σε παιδιά μεταναστών Πολιτικές-πολιτιστικές εκδηλώσεις (προβολές ταινιών, συζητήσεις κα) Λειτουργία καφενείου	Ψυχική θεραπεία Πρώτα στάδια θεραπείας (1 ^ο και 2 ^ο) – καλλιτεχνικές δραστηριότητες 3ο στάδιο θεραπείας – ψυχολογική παρακολούθηση Παρεμβάσεις υποστήριξης εργαζομένων πεδίου	Δημιουργία θέσεων απασχόλησης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα Προσαρμογή ψυχικά ασθενών στο εργασιακό περιβάλλον SECOND HAND μαγαζί στην αγορά της Κυψέλης	Νομική- Κοινωνική υπηρεσία Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας Εργαστήρια ξυλείας
ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	Ψυχολογική στήριξη παιδιών Συμβουλευτική στήριξη γιατρού Συμβουλευτική στήριξη δικηγόρου		Προετοιμασία γευμάτων για νοσοκομεία	Δημιουργία επιχείρησης – δημιουργία θέσεων εργασίας Εργαστήρια ραπτικής, μεταξοτυπίας και υπολογιστών
ΣΤΟΧΟΣ	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΝΕΕΣ ΔΙΚΤΥΩΣΕΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ
ΔΙΚΤΥΟ	ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ Εργατική Λέσχη Νέας Σμύρνης El Chef, συλλογική κουζίνα Εξάρχεια	"ΓΥΡΩ ΓΥΡΩ ΟΛΟΙ" Αρχιπέλαγος, ΚΟΙΣΠΕ	Βαβέλ, Κέντρο Ημέρας Ο Άλλος Άνθρωπος, συλλογική κουζίνα Κεραμεικός	Κύκλος, Κέντρο Ημέρας Εξάρχεια

Πίνακας δραστηριοτήτων Κοινωνικών Φορέων & Συλλογικοτήτων Κυψέλης
Ιδία επεξεργασία, 2022

Το Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης, 2012

Επτανήσου 60 & Τενέδου, Αθήνα

Το Μυρμήγκι είναι αυτοργανωμένο στέκι στην Κυψέλη που ξεκίνησε την δράση του το 2012, με το κλείσιμο της κατάληψης της αγοράς της Κυψέλης. Μέχρι στιγμής δραστηριοποιείται κυρίως σε ζητήματα σίτισης παρέχοντας κλειστές συσκευασίες τροφίμων και ειδών προσωπικής υγιεινής και οργανώνοντας πολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις για την ενίσχυση της έννοιας της κοινότητας. Οι εμπλεκόμενοι αναγνωρίζουν την συμβολική βοήθεια που παρέχουν, διαφοροποιώντας την από την φιλανθρωπία, και στοχεύουν στο μέλλον να ενισχύσουν το στέκι με γιατρούς και δικηγόρους για την παροχή συμβουλευτικής στήριξης σε μετανάστες. Ενδιαφέρον είναι ότι στις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στο πεδίο αναδείχθηκε η πολυπολιτισμικότητα της περιοχής ως ένα αρκετά ενδιαφέρον φαινόμενο, που όμως στην καθημερινότητα προκαλεί εντάσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το θέμα του σεξισμού. Η δραστηριότητα του στεκιού αλληλεγγύης βασίζεται στην συνεργασία με άλλους φορείς αλληλεγγύης όπως συλλογικές κουζίνες και κέντρα ημέρας, αλλά και στην αποδοχή και στήριξη του από τον κόσμο της γειτονιάς.

Από την συζήτηση αναδείχθηκε:
αναλυτικά βλ. σελ. 84

- Πολυπολιτισμικότητα περιοχής – έντονες αντιθέσεις
- 2013 – ένδειξη αποδοχής από τη γειτονιά σε φασιστικές επιθέσεις
- 2015 – μείωση ζήτησης τροφίμων λόγω επιδόματος από το Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής
- 2016 – αγορά χωρίς μεσάζοντες⁸
- 2020 – περίοδος covid-19 ενίσχυση δικτύου αλληλεγγύης – συνεργασία με συλλογικές κουζίνες

8. Οι αγορές «χωρίς μεσάζοντες», αποτελούν μια μορφή των εναλλακτικών δικτύων τροφίμου (Alternative Food Networks) και των νέων σχέσεων πόλης – υπαίθρου. Οι άτυπες αυτές αγορές φέρνουν σε άμεση επαφή αγρότες και καταναλωτές της πόλης, παρακάμπτοντας αγροβιομηχανίες και δίκτυα λιανικού εμπορίου. Εντάσσονται στο πλαίσιο των κοινωνικών κινημάτων, που αναδύονται μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα, για μια αλληλέγγυα και βιώσιμη οικονομία. Για τους καταναλωτές της πόλης, το όφελος δεν έγκειται απλώς και μόνο στην αγορά «ποιοτικών τροφίμων» που γνωρίζουν από πού προέρχονται και διατίθενται σε προσιτές τιμές, αλλά και στην ενεργό συμμετοχή τους στα κινήματα πολιτών, στην ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης στην πόλη, στη στήριξη της μικρής οικογενειακής γεωργίας και των ανεξάρτητων παραγωγών (Πέτρου, 2015).

Βαβέλ – Κέντρο Ημέρας, 2007

Δροσοπούλου 72, Αθήνα

Το κέντρο ημέρας Βαβέλ ξεκίνησε την δράση του το 2007, με επίκεντρο την ψυχοθεραπεία και κοινωνική στήριξη μεταναστών. Πέρα από τις ατομικές συνεδρίες έχει ως στόχο την πρόληψη εκδήλωσης ψυχικών νόσων, την υποστήριξη την κοινότητας για την δημιουργική αντιμετώπιση των προκλήσεων του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος καθώς και την στήριξη των εργαζομένων πεδίου (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί) , που επιτυγχάνονται μέσα από έργα και παρεμβάσεις που οργανώνει.

Από την συζήτηση αναδείχθηκε:
αναλυτικά βλ. σελ. 90

- 2014 – κοινωνική ανασύνθεση γειτονιάς λόγω φασιστικών επιθέσεων – διαμόρφωση νέων ομάδων, χώρων τέχνης κα
- Κοινωνική ανασύνθεση σε περίοδο έντονης πόλωσης – εκείνη την περίοδο σημειώθηκε η περισσότερη εθελοντική εργασία
- *«Κάναμε πολλά το 2011-2014, βλακείες, τίποτα. Εννοώ ότι δεν καταφέραμε κάτι ουσιαστικό, αγώνες για αγώνες» Γκιωνάκης Νίκος, Επιστημονικός Υπεύθυνος, 2021*
- Πολυπολιτισμικότητα και διαφορετικές κουλτούρες – γεγονός που δυσκολεύει το έργο των θεραπειών αλλά το καθιστά και πιο ενδιαφέρον

- « Όταν προσπαθείς να επικοινωνήσεις με έναν άνθρωπο που σου ζητάει βοήθεια γιατί δεν κοιμάται τα βράδια η απάντηση δεν είναι πάρε αυτά τα φάρμακα και δεν θα έπρεπε να είναι αυτή. Το πρόβλημα του ξεκινάει από το ότι δεν έχει δουλειά, δεν έχει επικοινωνήσει με τους γονείς τους και αγχώνεται, δεν έχει σπίτι να μείνει ή κοιμάται σε ένα ανήλιαγο υπόγειο. Έτσι αντιλαμβάνεσαι ότι η θεραπεία του ή η βοήθεια που πρέπει να του παρέχεις δεν είναι μόνο τα φάρμακα αλλά και όλα τα υπόλοιπα.» Γκιωνάκης Νίκος, Επιστημονικός Υπεύθυνος, 2021
- Συνεργασίες με άλλους φορείς: κοινωνικά ιατρεία, κοινωνικούς συνεταιρισμούς για την εύρεση θέσεων εργασίας όπως το Αρχιπέλαγος

Αρχιπέλαγος – ΚΟΙΣΠΕ , 2014

“μονάδα ψυχικής υγείας” εποπτευόμενη από το Υπουργείο Υγείας

Μηθύμνης 19, Αθήνα

Το Αρχιπέλαγος είναι κοινωνικός συνεταιρισμός⁹ που δημιουργεί θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου σε «λειτουργικά» άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, μετανάστες- πρόσφυγες και άλλα κοινωνικά ευάλωτα άτομα. Στον συνεταιρισμό προσπαθούν να εκπαιδεύσουν το άτομο σε ένα επαγγελματικό περιβάλλον και δεν εστιάζουν στην ψυχοθεραπεία. Παράλληλα διατηρούν και ένα κατάστημα second hand στην αγορά της Κυψέλης, το οποίο και λειτουργεί αποκλειστικά με την στήριξη της γειτονιάς. Η έντονη συνεργασία του συνεταιρισμού με το κέντρο ημέρας Βαβέλ το οποίο και θα αναλύσω στην συνέχεια, αναδεικνύει το δίκτυο αλληλεγγύης και την προσπάθεια των κοινωνικών φορέων για μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, στο ζήτημα της ψυχοκοινωνικής στήριξης των ευάλωτων ομάδων.

9. Το συνεταιριστικό επιχειρηματικό μοντέλο είναι ανθρωποκεντρικό. Η συνεταιριστική επιχείρηση ορίζεται από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση (International Cooperative Alliance - ICA) –και αναγνωρίζεται από διάφορους διεθνείς οργανισμούς (ΟΗΕ, ΔΟΕ, ΕΕ)– ως «αυτόνομη ένωση προσώπων, τα οποία συνεταιρίζονται εθελοντικά, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές φιλοδοξίες και ανάγκες, μέσω μιας επιχείρησης η ιδιοκτησία της οποίας είναι συλλογική και στην οποία η εξουσία ασκείται με δημοκρατικές διαδικασίες». (Πηγή: Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Συνεταιρισμοί και αναδιάρθρωση» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (2012/С 191/05)).

Από την συζήτηση αναδείχθηκε:
αναλυτικά βλ. σελ. 87

- Πολλοί βρήκαν εργασία στην ελεύθερη αγορά γιατί θεωρήθηκαν πιο έμπιστοι εφόσον είχαν μια προϋπηρεσία-προεργασία και κάπου αλλού.
- Κύριοι προμηθευτές του μαγαζιού είναι Κυψελιώτες – κοινωνικό αποτύπωμα στη γειτονιά
- Το κατάστημα επιβιώνει μόνο από την προσφορά και την ζήτηση της γειτονιάς
- *«Η Κυψέλη είναι μια πολύ ζωντανή γειτονιά, μια αγκαλιά δράσεων»*, Μιχαΐλοβιτς Νατάσσα, *Κοινωνική Λειτουργός*, 2021
- Συνεργασίες – δίκτυο αλληλεγγύης : Βαβέλ, Μυρμήγκι, ο Άλλος Άνθρωπος

Νέων Χώρα – Κέντρο Ημέρας νέων έως 25 ετών, 2015

Τενέδου 21B, Αθήνα

Το κέντρο Νέων Χώρα¹⁰ είναι ένα κέντρο ημέρας για άτομα έως 25 ετών, χωρίς αυτό να είναι απολύτως αυστηρό. Στόχος είναι η υποστήριξη νέων-παιδιών και η γνωστοποίηση των δικαιωμάτων τους. Στο φάσμα της υποστήριξης που παρέχουν περιλαμβάνεται νομική υπηρεσία για τους αιτούντες άσυλο, κοινωνική υπηρεσία, εκπαιδευτικό τμήμα για εκμάθηση ελληνικών και εργαστήρια ξυλείας, ενώ στο μέλλον στοχεύουν να προστεθούν εργαστήρια ραπτικής, μεταξοτυπίας και υπολογιστών. Ένας από τους βασικότερους στόχους που θέλουν να επιτύχουν είναι η σύνδεση με την αγορά εργασίας. Την περίοδο των συνεντεύξεων πεδίου 2020-2022 το κέντρο βρισκόταν σε διαδικασία ανασυγκρότησης προσπαθώντας να αναπτύξει σχέσεις με άλλους κοινωνικούς φορείς, να επαναπροσδιορίσει τους στόχους του και να συνδεθεί με τη γειτονιά.

10. Το κέντρο ημέρας Νέων Χώρα είναι μια δομή που προσπαθεί να αναχαιτίσει τη περιθωριοποίηση των νέων από την κοινωνική λειτουργία και να εξισορροπήσει με υποστηρικτικές υπηρεσίες την συχνά θεσμική καταστολή και ποινικοποίηση συμπεριφορών. Είναι μια από τις δομές της μη κυβερνητική οργάνωση Άρσις που δραστηριοποιείται από το 1992 για την υποστήριξη των παιδιών και των νέων και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Η Άρσις λειτουργεί με κέντρα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Κοζάνη και την Αλεξανδρούπολη, ενώ έχει αναπτύξει δραστηριότητες και σε πολλές άλλες πόλεις (Πηγή: Άρσις-KYN).

Από την συζήτηση αναδείχθηκε:
αναλυτικά βλ. σελ. 93

- *«Η βοήθεια δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης και ο στόχος είναι να μάθεις ένα παιδί να είναι ανεξάρτητο και να μπορεί να επιβιώσει»,*
- Συνεργασίες – δίκτυο αλληλεγγύης: οργανώσεις και φορείς με κοινή φιλοσοφία

Πέραν όμως από την δράση και την γνωριμία μου με τις ομάδες αλληλεγγύης της Κυψέλης στόχος μου ήταν να αναδειχθούν οι κοινωνικές συσπειρώσεις που λαμβάνουν χώρα στη γειτονιά, η αξιολόγηση της δραστηριότητάς τους και η ανάλυση των επιρροών τους, ως προς τις ομάδες που απευθύνονται, τον κόσμο της γειτονιάς, αλλά και το Δίκτυο Αλληλεγγύης, που έχει δημιουργηθεί.

Σχετικά με την κοινωνική ανασυγκρότηση της γειτονιάς μια κομβική περίοδος ήταν η κατάληψη της δημοτικής αγοράς της Κυψέλης. Η κατάληψη ενός κτιρίου τοπόσημο για την περιοχή, από μια ομάδα με κοινές ιδέες και η συλλογική χρήση ενός χώρου από τους κατοίκους, αποτελούσε ιδιαίτερο σημείο της ιστορικής διαδρομής της Κυψέλης. Μετά την εκκένωση της δημοτικής αγοράς το 2011 όσοι θέλησαν να συνεχίσουν την δράση τους και με την ανάλογη κινηματική εμπειρία που είχαν, κυρίως άτομα άνω των 50 ετών, ίδρυσαν το Μυρμήγκι. Ο χώρος της Δημοτικής Αγοράς παρέμενε κλειστός και εγκαταλελειμμένος για περισσότερα από 7 χρόνια, ήταν μεγάλο επίτευγμα για τους κατοίκους της περιοχής να διαμορφώσουν ένα χώρο ελεύθερο, δημοκρατικό, αντιεμπορικό, αυτοδιαχειριζόμενο, και ανοιχτό σε όλους. Στην συνέχεια όμως ανέλαβε ο Δήμος, γεγονός που προκάλεσε μεγάλη δυσαρέσκεια. Θέλησε να διαμορφώσει από τα πάνω ένα νέο κέντρο πολιτισμού, διαφορετικό από αυτό που προσπαθούσαν να επιτύχουν οι ίδιοι οι κάτοικοι μέσω της κατάληψης, ένα κέντρο πολιτισμού «*με το ζόρι, επί τούτου*» όπως αναφέρει ο κ Ζαχαριάδης σε συνέντευξη του το 2015. Ο Ψυχολόγος κ Γκιωνάκης του κέντρου ημέρας Βαβέλ, υποστηρίζει ότι έγιναν πολλές κινητοποιήσεις την περίοδο 2011 με 2014, χωρίς όμως ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Συνδέει το γεγονός της κοινωνικής ανασύνθεσης τόσο με την εκκένωση της αγοράς όσο και με τις φασιστικές επιθέσεις στην περιοχή, και τονίζει ότι την περίοδο εκείνη διαμορφώθηκαν πολλές ομάδες και οργανισμοί με κοινωνική κατεύθυνση, αλλά και «*άλλα που δεν φαίνονται*» όπως μικρότεροι χώροι τέχνης και στέκια. Όλα τα παραπάνω διαδραματίστηκαν σε μια περίοδο που υπήρχε έντονη πόλωση. «*Όσο 'βάραναν' αυτοί (μέλη της ΧΑ) τόσο ο κόσμος ήθελε να βρει το δίκιο του*» λέει χαρακτηριστικά και επισημαίνει ότι την περίοδο 2011-2014 παρατήρησαν την περισσότερη εθελοντική εργασία στο κέντρο ημέρας. Στην συζήτηση με τους συμμετέχοντες από το στέκι αλληλεγγύης το Μυρμήγκι αναφέρθηκε ότι το 2015 παρατήρησαν μεγάλη μείωση στην ζήτηση τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης, και το αιτιολόγησαν στα επιδόματα που δόθηκαν από την κυβέρνηση Σύριζα.

Σχετικά με την δραστηριότητα των οργανώσεων της γειτονιάς παρατηρείται μια μίξη στην κάλυψη των αναγκών. Στο Μυρμήγκι, αναγνωρίζοντας την δράση τους ως συμβολική, προσφέρουν ορισμένες μέρες της εβδομάδας συσκευασμένα τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης. Η

βραχυπρόθεσμη κάλυψη των αναγκών των ευάλωτων ομάδων δεν καλύπτει ούτε τους δικούς τους στόχους, πάραυτα σχετίζουν την διαδικασία με την σταδιακή ενίσχυση της έννοιας την κοινότητας και την δημιουργία του αισθήματος της αμοιβαιότητας, που άλλες φορές πετυχαίνει και άλλες όχι. Το κέντρο ημέρας Βαβέλ και ο συνεταιρισμός Αρχιπέλαγος φαίνεται να προσπαθούν να καλύψουν κυρίως μακροπρόθεσμες ανάγκες όπως η εύρεση εργασίας ταυτόχρονα με την ψυχική παρακολούθηση ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, ψυχικά νοσούντων, προσφύγων, τοξικομανών κλπ. Το κέντρο Νέων Χώρα την διάρκεια της έρευνας, όπως ανέφερε ο συντονιστής, βρισκόταν σε μια διαδικασία ανασύνθεσης και ανασυγκρότησης τόσο των στόχων του όσο και της δραστηριότητας του. Την περίοδο της συζήτησης λειτουργούσε εκπαιδευτικά μαθήματα σε νέους και κοινωνική στήριξη σε θέματα ενσωμάτωσης και γνωστοποίησης των δικαιωμάτων τους, ενώ στη συνέχεια θα ήθελαν να εξελιχθούν σε κέντρο εύρεσης εργασίας, σε αλληλουχία της εκπαιδευτικής τους διαδικασίας.

Βασικός τομέας αξιολόγησης των δράσεων, που αναφέρθηκε από τους ίδιους, είναι οι σχέσεις εξάρτησης που δημιουργούνται εντός της ομάδας, και η ανάγκη για δημιουργία ενός κύκλου ζωής της διαδικασίας. Στην περίπτωση εύρεσης εργασίας στις ομάδες του συνεταιρισμού, στόχος είναι η εκπαίδευση του ατόμου στο εργασιακό περιβάλλον, με την επίτευξη αυτού το άτομο ανεξαρτητοποιείται από την ομάδα και δημιουργείται εκ νέου μια θέση εργασίας. Στην περίπτωση της περιστασιακής βοήθειας, όπως η παροχή τροφίμων, στόχος είναι η εξέλιξη του τρόπου σκέψης του εμπλεκόμενου, και η αμοιβαία ανταπόδοση όταν θα δύναται σε κάποιον άλλον.

Σχετικά με το αντίκτυπο των φορέων αλληλεγγύης και των αυτό-οργανωμένων ομάδων με κοινωνικό σκοπό θεωρώ σημαντικό να συζητηθεί σε 3 τομείς, η επιρροή τους στις ευάλωτες ομάδες, η επιρροή στη γειτονιά και η επιρροή στο δίκτυο αλληλεγγύης. Αρχικά εξετάζοντας τους άμεσα εμπλεκόμενους, όσους ζητούν βοήθεια και συμμετέχουν στις δράσεις των συλλογικοτήτων, στην συνέχεια στην κοινότητα της γειτονιάς, κατά πόσον υπάρχει εξωστρεφή δράση και προσφορά των κατοίκων στις δράσεις, και τέλος εξετάζοντας την ύπαρξη δικτύου οργανώσεων, με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων, την κοινή οργάνωση αλλά και τις

παραπομπές ευάλωτων ατόμων για την συνέχιση ή την διευκόλυνση της ενσωμάτωσης και της ζωής τους.

Αρχικά παρατηρώντας τις συμμετοχές αλλά και μιλώντας με ανθρώπους που επισκέπτονται τις συγκεκριμένες ομάδες, διαπίστωσα ότι το επίπεδο επιρροής, όσον αφορά την βοήθεια που παρέχεται, είναι αρκετά ισχυρό. Έχουν δημιουργηθεί σχέσεις εξάρτησης είτε αφορά την σίτιση είτε αφορά την «πραγματοποίηση των ονείρων τους» όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν. Ο 19 χρονος από το Κονγκό που συμμετέχει στο εργαστήριο ξυλείας του κέντρου Νέων Χώρα μου εξήγησε πως ήρθε στην Ελλάδα και στο κέντρο Νέων Χώρα για μια καλύτερη ζωή, για να πετύχει τους στόχους του. *«Εδώ είμαι ελεύθερος, μπορώ να εκφράσω τα συναισθήματά μου. Έχω πολλά όνειρα για την ζωή μου εδώ, ένα όνειρο μου είναι να ασχοληθώ με την μόδα... Ο στόχος μου αυτή την στιγμή είναι εξοπλίσω τον εαυτό μου με όσες περισσότερες γνώσεις και τεχνικές ικανότητες μπορώ, έτσι θα μπορώ να νιώθω αυτοπεποίθηση σε οποιαδήποτε δουλειά και ταυτόχρονα θα έχω την ικανότητα να υποστηρίξω και να διεκδικήσω τα δικαιώματά μου.»*

Η επιρροή στη γειτονιά φάνηκε τόσο από τις κοινωνικές συσπειρώσεις που δημιουργήθηκαν διαχρονικά στην Κυψέλη αλλά και από την στήριξη στις δράσεις που οργανώνονται. Όλες οι τροφές και τα είδη πρώτης ανάγκης που διανέμονται από το Μυρμήγκι είναι προσφορά των κατοίκων της περιοχής. Επιπρόσθετα το μαγαζί του συνεταιρισμού Αρχιπέλαγος στην δημοτική αγορά της Κυψέλης, θα μπορούσε να επιβιώσει μόνο από την προσφορά και την ζήτηση της γειτονιάς.

Η επιρροή και η ενίσχυση του δικτύου αλληλεγγύης αναδεικνύεται από την συμμετοχή μερικών στην «ομπρέλα» συλλογικότητας αλληλεγγύης «Αλληλεγγύη για όλους» όπου διευκολύνει την επικοινωνία όλων των δικτύων και των δομών. Το Μυρμήγκι είναι μια από τις συλλογικότητες που επιδιώκει την επικοινωνία και την δικτύωση τόσο με το συντονιστικό συλλογικότητας γειτονιάς, για παρεμβάσεις, πορείες και λοιπές δράσεις, όσο και τις σχέσεις με κοινότητες της Κυψέλης. Το κέντρο ημέρας Βαβέλ φαίνεται να συνεργάζεται με πολλά camp, οργανώσεις και σχολεία από όπου και τους παραπέμπονται οι ψυχικά νοσούντες. Ισχυρές σχέσεις ως προς την θεραπεία παρουσιάστηκαν και μεταξύ του κέντρου Βαβέλ και του συνεταιρισμού Αρχιπέλαγος. Πέρα από την θεραπεία όμως, το δίκτυο

οργανώσεων και φορέων λειτουργεί και ως προς την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, ή με σκοπό τις από κοινού παρεμβάσεις, με 3 άξονες δράσης όπως περιέγραψαν, την φροντίδα ψυχικής υγείας με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλευτές, την εκπαίδευση στην διαχείριση ψυχικών νοσημάτων όπως πχ στους δασκάλους των σχολείων και την υποστήριξη των εργαζομένων πεδίου. Τέλος το κέντρο ημέρας Νέων Χώρα συνεργάζεται κυρίως με δομές εκτός γειτονιάς λόγω παρελθοντικών διαπροσωπικών σχέσεων, ενώ προς το παρών βρίσκεται σε διαδικασία ανασυγκρότησης με βασικό στόχο την δημιουργία συνεργατών εντός και εκτός γειτονιάς.

Το τελευταίο χρόνο, λόγω της πανδημίας, ενισχύθηκε αρκετά το δίκτυο αλληλεγγύης, όπως παρατηρούν αρκετοί από τους συμμετέχοντες σε οργανώσεις φορείς και ομάδες αλληλεγγύης. Πολλές συλλογικές κουζίνες βοήθησαν άλλες συλλογικότητες και παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση στην προσφορά του κόσμου, είτε λόγω του περισσότερου διαθέσιμου χρόνου που είχε ο καθένας λόγω καραντίνας είτε λόγω αποκλεισμού των μετακινήσεων εκτός της γειτονιάς, είτε γιατί ήταν άμεση η αναγνώριση της αναγκαιότητας της προσφοράς, σε όσους δεν εργάζονταν και δεν μπορούσαν να καλύψουν τις βιοποριστικές ανάγκες, σε όσους δεν μπορούσαν να καλύψουν τα βασικά φαρμακευτικά είδη για την αντιμετώπιση της πανδημίας κλπ.

1.γ. Η εμπειρία από τις συζητήσεις πεδίου

Από τις συζητήσεις πεδίου, αλλά και από την περιπλάνηση στους δρόμους της Κυψέλης αναδείχθηκε η ζωντανιά της γειτονιάς. Η προσπάθεια για κάλυψη των βασικών βιοποριστικών αναγκών των ευάλωτων ομάδων, η θέληση και η προοπτική που έχουν οι περισσότεροι κοινωνικοί φορείς για διεύρυνση των δράσεων τους αλλά και η θερμή ανταπόκριση και στήριξη της γειτονιάς, δημιουργούν για αρχή τις προοπτικές ενδυνάμωσης της έννοιας της κοινότητας, και βοήθειας των ευάλωτων.

Όπως αναφέρθηκε στις συνεντεύξεις η Κυψέλη είναι μια «αγκαλιά» δράσεων, μια ζωντανή γειτονιά. Ο κόσμος της γειτονιάς ανταποκρίνεται στις δράσεις των κοινωνικών φορέων με θερμό τρόπο, άλλες φορές προστατεύοντας τους κοινωνικούς χώρους από φασιστικές επιθέσεις όπως έγινε στο Μυρμήγκι το 2013, και άλλες φορές προσφέροντας προϊόντα ή είδη προς πώληση στο second hand μαγαζί Αρχιπέλαγος στην αγορά της Κυψέλης. Η πολυπολιτισμικότητα της περιοχής φαίνεται ότι παρά το ενδιαφέρον που δημιουργεί στην αναγνώριση διαφορετικών πολιτισμών δημιουργεί έντονες αντιθέσεις. Οι διαφορετικές κουλτούρες που συνυπάρχουν στη γειτονιά είναι το έναυσμα για κοινωνικοπολιτικές συζητήσεις και παρεμβάσεις εκπαίδευσης στις προκλήσεις που δημιουργεί ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Στο στέκι αλληλεγγύης το Μυρμήγκι αναφέρουν την δράση τους ως «συμβολική» καθώς αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορούν να εξαλείψουν την φτώχεια προσφέροντας μια μερίδα φαγητό. Παρόλα αυτά θέτουν συνεχώς νέους στόχους για την βοήθεια και ψυχοκοινωνική στήριξη των ευάλωτων ομάδων, ενώ παράλληλα στα κέντρα ημέρας Βαβέλ και Νέων Χώρα ανέφεραν ως βασικό στόχο τους την εποπτεία και ανεξαρτητοποίηση των ευάλωτων ομάδων μετά την δράση τους. Το συμπέρασμα όλων των παραπάνω είναι πως η ένθερμη ανταπόκριση της γειτονιάς και η προοπτική που έχουν οι περισσότεροι κοινωνικοί φορείς για μελλοντικές δράσεις όπως για παράδειγμα η προσθήκη κοινωνικών συμβούλων, δικηγόρων και γιατρών στα πλαίσια στήριξης ευπαθών ομάδων, καταφέρνει να συσπειρώνει τη γειτονιά και να δημιουργεί ένα ισχυρό δίκτυο αλληλεγγύης, που όμως το ανθρώπινο δυναμικό του δεν επαρκεί για την περαιτέρω εξέλιξη του και την διατήρηση του στο χρόνο.

«Δεν πιστευτώ στην φιλανθρωπία. Πιστεύω στην αλληλεγγύη. Η φιλανθρωπία είναι κατακόρυφη. Πηγαίνει από πάνω προς τα κάτω. Η αλληλεγγύη είναι οριζόντια. Σέβεται τον άλλον.» Εντουάρντο Γκαλεάνο

Είναι επιτακτική η εννοιολογική διαφοροποίηση μεταξύ της 'φιλανθρωπίας' και της 'αλληλεγγύης' έτσι ώστε να γίνουν ευδιάκριτες οι λογικές πίσω αυτές. Ενώ η φιλανθρωπία σηματοδοτεί μια «άυλη παροχή φροντίδας από απόσταση» και υποστήριξη προς «κάποιους άλλους», η αλληλεγγύη αποτελεί μια «σχέση που έμπρακτα αμφισβητεί μορφές καταπίεσης» (Featherstone 2012). Η εννοιολογική διαφοροποίηση έγκειται στους τρόπους με τους οποίους οι συμμετέχοντες εμπλέκονται σε αυτές τις πρακτικές. Σχετικά με την «από τα κάτω» οργάνωση της αλληλεγγύης, υπάρχουν επίσης διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε πρωτοβουλίες και ομάδες που δραστηριοποιούνται στην Αθήνα, καθώς και σε όλη την Ελλάδα, οι οποίες αφορούν σε ομάδες που απευθύνονται στην ικανοποίηση, κατά το δυνατό, βασικών καθημερινών αναγκών φτωχοποιημένων κοινωνικών ομάδων, καθώς και σε ομάδες που πειραματίζονται με εναλλακτικούς τρόπους αντιμετώπισης της λιτότητας. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται τοπικές πρωτοβουλίες, οι οποίες συγκεντρώνουν και διανέμουν τρόφιμα, ρουχισμό και είδη πρώτης ανάγκης, όπως επίσης και κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία, τα οποία παρέχουν πρωτοβάθμια περίθαλψη σε ανέργους, ανασφάλιστους και μετανάστες. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει πειραματισμούς με εναλλακτικές οικονομίες, όπως ανταλλακτικά παζάρια και τράπεζες χρόνου, συναλλαγές βάσει εναλλακτικών νομισμάτων, αγορές 'χωρίς μεσάζοντες' (βλ. υποσημείωση 8 σελ.23) και συνεταιρισμούς. Αυτές οι ομάδες κοινωνικής και αλληλεγγύης οικονομίας, καθώς και οι συνεταιρισμοί, χρησιμοποιούν μορφές οικονομικής δραστηριότητας και οργάνωσης, όπως για παράδειγμα την παραγωγή και διανομή αγαθών και την προσφορά υπηρεσιών, οι οποίες αναπτύσσονται, συντηρούνται και ελέγχονται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Επομένως, όσον αφορά αυτού του τύπου την οικονομική δραστηριότητα και οργάνωση, ένα καθοριστικό στοιχείο διαφοροποίησής της από το κυρίαρχο καπιταλιστικό μοντέλο παραγωγής και διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών, αποτελεί η προτεραιότητα του συλλογικού συμφέροντος των εμπλεκόμενων, έναντι της άντλησης υπεραξίας. Ακόμη, η συμμετοχική προσέγγιση και η ανάληψη συλλογικής ευθύνης στην λήψη αποφάσεων εντός των ομάδων προάγουν ένα οριζόντιο παράδειγμα

οργάνωσης των σχέσεων εργασίας (Wright 2010). Ως εκ τούτου, αυτές οι πρακτικές αλληλεγγύης αναπτύσσονται βάσει ενός εναλλακτικού παραδείγματος οργάνωσης μιας αλληλέγγυας οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν 'εκπαιδευτικά εργαστήρια' για τους συμμετέχοντες (Featherstone 2012).

Οι συλλογικότητες και οι φορείς της Κυψέλης διαφοροποίησαν την θέση τους από πρακτικές φιλανθρωπίας αντιλαμβανόμενοι βέβαια την βραχυπρόθεσμη κάλυψη των αναγκών των ευάλωτων ομάδων που προσφέρουν, αλλά ταυτόχρονα αναγνωρίζοντας ότι η παραπάνω διαδικασία μπορεί να συμβάλει στην σταδιακή ενίσχυση της κοινότητας και να δημιουργήσει το αίσθημα της αμοιβαιότητας. Η ανεξαρτητοποίηση του ατόμου και άλλες φορές η επιστροφή του στην ομάδα με άλλο ρόλο, τον ρόλο της αμοιβαίας προσφοράς σε όσους έχουν ακόμα ανάγκη, είναι μια από τις εκβάσεις των δράσεων τους που δίνει ελπίδα στην ομάδα. Βεβαία αυτή η διαδικασία δεν καλύπτει μακροχρόνια τις ανάγκες για βιοπορισμό, και κοινωνική ενσωμάτωση. Η εκπαίδευση τόσο στην διαχείριση του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος αλλά και στην διευκόλυνση ένταξης στην αγορά εργασίας είναι ένα από τα σπουδαιότερα θέματα που δεν μπορούν να διαχειριστούν εξολοκλήρου. Παρόλαυτα υποστηρίζεται και βιβλιογραφικά ότι τα στάδια για την ψυχοκοινωνική ένταξη και επανένταξη των ευάλωτων ομάδων ταξινομούνται σε τρία επίπεδα/στάδια, ανάλογα με τις ανάγκες και τα αιτήματα:

1. Στάδιο άμεσης διαχείρισης της κρίσης και κάλυψης πρακτικών αναγκών. Στο στάδιο αυτό μπορούν να συμπεριληφθούν ενέργειες όπως η κάλυψη πρακτικών αναγκών (ρούχα, τροφή κλπ), η εύρεση κατάλληλου πλαισίου φιλοξενίας (ξενώνας), η συνοδεία για παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η βοήθεια για τη ρύθμιση νόμιμων εγγράφων, η παροχή διερμηνείας, ο πολυεπίπεδος συντονισμός υπηρεσιών κ.ά.

2. Στάδιο αντιμετώπισης ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και καθορισμού προσωπικών και ρεαλιστικών στόχων. Εδώ συμπεριλαμβάνονται ενέργειες όπως η ψυχολογική βοήθεια, η ψυχοκοινωνική συμβουλευτική, η νομική συμβουλευτική, οι πληροφορίες και η προληπτική ιατρική και νοσηλευτική, η διαμεσολάβηση σε άλλες υπηρεσίες ή ΜΚΟ.

3. Στάδιο προσδιορισμού μακροπρόθεσμων στόχων και κοινωνικής επανένταξης. Στο στάδιο αυτό συμπεριλαμβάνονται ενέργειες όπως η ενημέρωση για τις πιθανές επιλογές, η προετοιμασία και στήριξη για ένα ανεξάρτητο και αυτάρκες μέλλον, η ενημέρωση για προγράμματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας, η συμβουλευτική απασχόλησης, η ενημέρωση για σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης και εύρεσης εργασίας, η παροχή ενημέρωσης και βοήθειας για μετακίνηση σε περίπτωση επαναπατριsmού. (Ποσονίδου, Παπαδημητρίου 2011)

Πολλά από τα παραπάνω πραγματοποιούνται ήδη ή είναι στους άμεσους στόχους των φορέων αλληλεγγύης, όμως ένα μεγάλο ζήτημα που αναδείχτηκε από το συνεταιρισμό Αρχιπέλαγος είναι το ζήτημα της γραφειοκρατίας ως μείζονος σημασίας για την διακοπή της συνεργασίας τους με ψυχικά ασθενείς μετανάστες. Πολλοί από όσους απασχολούνταν στο τομέα της καθαριότητας όταν έληξαν τα χαρτιά τους δεν μπορούσαν να συνεχίσουν την συνεργασία τους με τον κοινωνικό συνεταιρισμό καθώς είναι υγειονομικός φορέας επιβλεπόμενος από το Υπουργείο Υγείας και τηρεί τα νομοθετικά πλαίσια. Φαίνεται λοιπόν πως η κρατική μέριμνα σε πολλές περιπτώσεις όχι μόνο δεν ενισχύει την δράση τέτοιων φορέων αλλά δυσχεραίνει και το έργο τους.

Τέλος οι διαδικασίες αυτές που λαμβάνουν χώρα στη γειτονιά και εντός των οποίων ένα συγκεκριμένο κοινωνικό μέρος αναπτύσσει ένα συλλογικό τρόπο διαχείρισης των κοινωνικών δεξιοτήτων βασισμένο σε μια λογική (σε μια μεθοδολογία κατανόησης του κοινωνικού κόσμου) που προσπαθεί να διατηρήσει ή να μετασχηματίσει μια κυρίαρχη δομή διαχείρισης των κοινωνικών αναγκών βιβλιογραφικά αποδίδεται ως η έννοια των κοινωνικών κινήματων¹¹. (Βελεγράκης, 2016)

11. Τα Κοινωνικά Κινήματα, όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο, είναι δύσκολο να οριστούν μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια, παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει διαχρονικά. Ο Castells θα τα ορίσει ως «σκόπιμες συλλογικές δράσεις των οποίων τα αποτελέσματα μεταβάλλουν τις αξίες και τους θεσμούς της κοινωνίας», μια συλλογική προσπάθεια διεκδίκησης και πραγματοποίησης ενός κοινού σκοπού, εκτός της σφαίρας των κατεστημένων θεσμών. Παραδοσιακά τα κοινωνικά κινήματα επικεντρώνονταν σε εργασιακά και εθνικά ζητήματα. Μετά το 1960, εμφανίστηκαν τα Νέα Κοινωνικά Κινήματα, τα οποία εκτός των παραπάνω εμφανίζουν και νέες μορφές αντίστασης στην αυξανόμενη γραφειοκρατία. «Τα κοινωνικά κινήματα «από τα κάτω» συγκροτούν τη δική τους πρακτική συνείδηση μέσα από τη δράση τους, μια δική τους τοπική λογική, που είναι πρακτικές για την καθημερινότητα, την πράξη και τη σκέψη, που οι άνθρωποι διαμορφώνουν ως προσπάθειες για να αντιπαρατεθούν στην οργάνωση της καθημερινότητας και τη σχηματοποίηση της κοινής λογικής από τις ελίτ. Οι τοπικές λογικές δεν είναι ένα ουσιοκρατικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής των «από τα κάτω» και σίγουρα δεν είναι αποκομμένες (ή πλήρως αυτόνομες) από τις ηγεμονικές πρακτικές των κοινωνικών κινήματων από «τα πάνω». Εντός άνισων σχέσεων εξουσίας, οι άνθρωποι κάνουν προσπάθειες για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες τους και να αναπτύξουν τις ατομικές και συλλογικές τους δυνατότητες, μέρος αυτών των προσπαθειών ενσωματώνεται από τις προτάσεις και τις διαχειρίσεις των ελίτ» (Βελεγράκης, 2016).

II. Χαρτογραφώντας τη γειτονιά

Παράλληλα αναζήτησα την διαχρονική κοινωνική σύνθεση της Κυψέλης μέσα από στατιστικά δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ από το 1991 έως και το 2011. Συνέθεσα νέους χάρτες στους οποίους φαίνονται συνολικά τα χαρακτηριστικά που θεώρησα ως αυτά που αποδίδουν την υποβαθμισμένη εικόνα της περιοχής, δηλαδή την ανεργία το επίπεδο εκπαίδευσης, τις ηλικιακές ομάδες, την υπηκοότητα αλλά και χωρικά χαρακτηριστικά όπως το είδος των καταλυμάτων, το έτος κατασκευής, την επιφάνεια κατοικίας ανά άτομο, και αντίστοιχα τα αντίθετα από αυτά που αποδίδουν τους θύλακες αναβάθμισης.

II.α. Διαδικασία σύνθεσης θεματικών χαρτών

Για την απόδοση της εξελικτικής εικόνας των χαρακτηριστικών υποβάθμισης και αναβάθμισης, αρχικά στον Δήμο Αθηναίων και στην συνέχεια στην Κυψέλη, συγκέντρωσα και χρησιμοποίησα τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ, για τις χρονολογίες 1991, 2001, 2011, σε επίπεδο ΜΟΧΑΠ. Τα κριτήρια που ελέχθησαν σαν σπουδαιότερα ως προς την ανάδειξη των αντιθέσεων, της υποβάθμισης της κοινωνικής σύνθεσης και της περιοχής, αλλά και των αναβαθμισμένων θυλάκων, είναι η απασχόληση, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ηλικία, η υπηκοότητα, και η ποιότητα αστικού περιβάλλοντος, όπως θα αναλύσω και στην συνέχεια. Κάθε ένα από τα παραπάνω κριτήρια βαθμολογήθηκε με ένα βαθμό βασιζόμενη στις κλάσεις της εφαρμογής του Πανοράματος και στο τέλος το άθροισμα αυτών απέδωσε ένα τελικό βαθμό για κάθε ένα από τα παραπάνω ΜΟΧΑΠ. Έτσι δημιουργήθηκαν οι χάρτες τόσο του Δήμου Αθηναίων, όσο και της περιοχής εμβάθυνσης της Κυψέλης, με την σύνθεση όλων των παραπάνω κριτηρίων.

Τι είναι ΜΟΧΑΠ;

Στην εφαρμογή του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) «Χαρτογραφικό Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων» έχουν προσδιοριστεί για την Αθήνα όπως και για άλλες πόλεις της χώρας με πληθυσμό άνω των 50.000, Μονάδες

Χωρικής Απογραφής (ΜΟΧΑΠ) με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ. Μία ΜΟΧΑΠ ενώνει χωρικά τους όμορους απογραφικούς τομείς ώστε ο πληθυσμός της να αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο σύνολο των 1200 κατοίκων (Μαλούτας, 2020) και αποτελεί μέχρι στιγμής την πιο λεπτομερή προσέγγιση κοινωνικό-χωρικών δεδομένων. Η προτίμηση χαρτογράφησης σε ΜΟΧΑΠ, αντί Απογραφικών Τομέων (ΑΤ), προκύπτει από υποχρέωση σεβασμού κανόνων εμπιστευτικότητας, για την παροχή στατιστικών δεδομένων (Ν. 3832/2010).

Ποια δεδομένα της απογραφής αξιοποιήθηκαν;

Από τα δεδομένα της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας εκείνα που συνθέτουν τα χαρακτηριστικά υποβάθμισης, είναι τα ποσοστά ανεργία, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, αναλφάβητοι και απόφοιτοι δημοτικού, η συγκέντρωση νέων ηλικίας 15-24, λόγω της ασταθούς οικονομικής κατάστασης και την ανώριμης συμπεριφοράς που τους αποδίδεται, η συγκέντρωση ηλικιών 75+ καθώς είναι δείγμα μαρασμού μιας γειτονιάς, η συγκέντρωση μεταναστών αλλά και στοιχεία που αναδεικνύουν την ποιότητα ζωής όπως το έτος κατασκευής των κτηρίων, τα τετραγωνικά που αναλογούν σε κάθε άτομο στην κατοικία και το πλήθος των συλλογικών καταλυμάτων που συγκεντρώνουν πάνω από 8 μέλη.

Πως βαθμολογήθηκαν τα ΜΟΧΑΠ ανά κριτήριο;

Για κάθε χρονολογία 1991, 2001, 2011 επιλέχθηκαν τα κριτήρια που αναδεικνύουν όψεις υποβάθμισης μιας περιοχής, η απασχόληση, η εκπαίδευση, οι ηλικιακές ομάδες, η υπηκοότητα, το έτος κατασκευής της κατοικίας (για κάθε χρονολογία μελέτης παλιά κτίρια χαρακτηρίστηκαν όσα είναι άνω των 30 ετών), το είδος κατοικίας και η επιφάνεια που αναλογεί σε κάθε άτομο του νοικοκυριού. Από αυτά αξιοποιήθηκαν οι ακραίες στήλες - υποκατηγορίες του κάθε κριτηρίου, καθώς στοχεύω στην ανάδειξη των αντιθέσεων στην περιοχή, παραδείγματος χάριν στο κριτήριο της απασχόλησης προσμετρήθηκαν οι άνεργοι, σε χωρικό επίπεδο ΜΟΧΑΠ για την χρονολογία 2011, με ομαδοποίηση τιμών σε 4 κλάσεις. Σε όλα τα κριτήρια χρησιμοποιήθηκαν ως υπόβαθρο οι ομαδοποιήσεις του Πανοράματος, και μεταφράστηκαν σε βαθμούς.

Πιο συγκεκριμένα κάθε μια από τις κλάσεις, που ήδη είχε η βάση δεδομένων του Πανοράματος, αξιολογήθηκε ως λίγο ή πολύ για την ανάδειξη του κριτηρίου της. Ας πάρουμε για παράδειγμα το κριτήριο της απασχόλησης, για το οποίο ήδη έχω εστιάσει στην στήλη των ανέργων, (που αναδεικνύει την οικονομική και ψυχολογική αστάθεια μέρους του συνόλου, άρα δυσκολία κάλυψης αναγκών, άρα εξαθλιωτικές συνθήκες ζωής) από την εφαρμογή δίνεται η επιλογή των ομαδοποιήσεων των τιμών της απογραφής. Στην προκειμένη περίπτωση οι ομαδοποιήσεις των τιμών του Πανοράματος είναι 0-123, 124-332, 333-822, 823-2897, όταν μια περιοχή είχε 0-123 στο παράδειγμα μας, μεταφράστηκε σε βαθμό 1, λίγοι άνεργοι άρα λιγότερες ενδείξεις υποβάθμισης, ενώ η κλάση 124-332 σε βαθμό 2, όσοι περισσότεροι οι άνεργοι μιας περιοχής τόσο περισσότερο θα παρατηρούνται σε αυτή στοιχεία υποβάθμισης.

Πως δημιουργήθηκε ο τελικός βαθμός αξιολόγησης;

Με αυτόν τον τρόπο αποδόθηκαν σε κάθε περιοχή ένας βαθμός για κάθε ένα από τα παραπάνω κριτήρια. Στο τέλος της διαδικασίας προστέθηκαν οι βαθμοί της κάθε ΜΟΧΑΠ για την απόδοση του Τελικού Βαθμού. Λόγω διαφορών στις καταχωρίσεις της ΕΛΣΤΑΤ για την χρονολογία 1991 από τις 2001 και 2011, ο χάρτης 1991 δεν μπορεί να είναι συγκρίσιμος με τους υπόλοιπους, όμως μου δίνει μια γενικότερη εικόνα των φαινομένων. Οι διαφορές αυτές είναι ως προς τις ομαδοποιήσεις των τιμών από την εφαρμογή και ως προς την ανάλυση σε υποκατηγορίες ανά κριτήριο. Για το παράδειγμα της ανεργίας στην χρονολογία 1991 οι κατηγορίες ήταν μόνο άνεργοι, εργαζόμενοι και εισοδηματίες, ενώ για το 2001 και το 2011 προστέθηκαν οι υποκατηγορίες νέοι άνεργοι, συνταξιούχοι κα. Αντίστοιχα αξιολογήθηκαν οι περιοχές και ως προς τα δεδομένα που υποδηλώνουν την αναβάθμιση, απασχόληση, εκπαίδευση, υπηκοότητα, τετραγωνικά κατοικίας ανά άτομο άνω των 50τμ, έτος κατασκευής κατοικίας λιγότερο από 10 έτη.

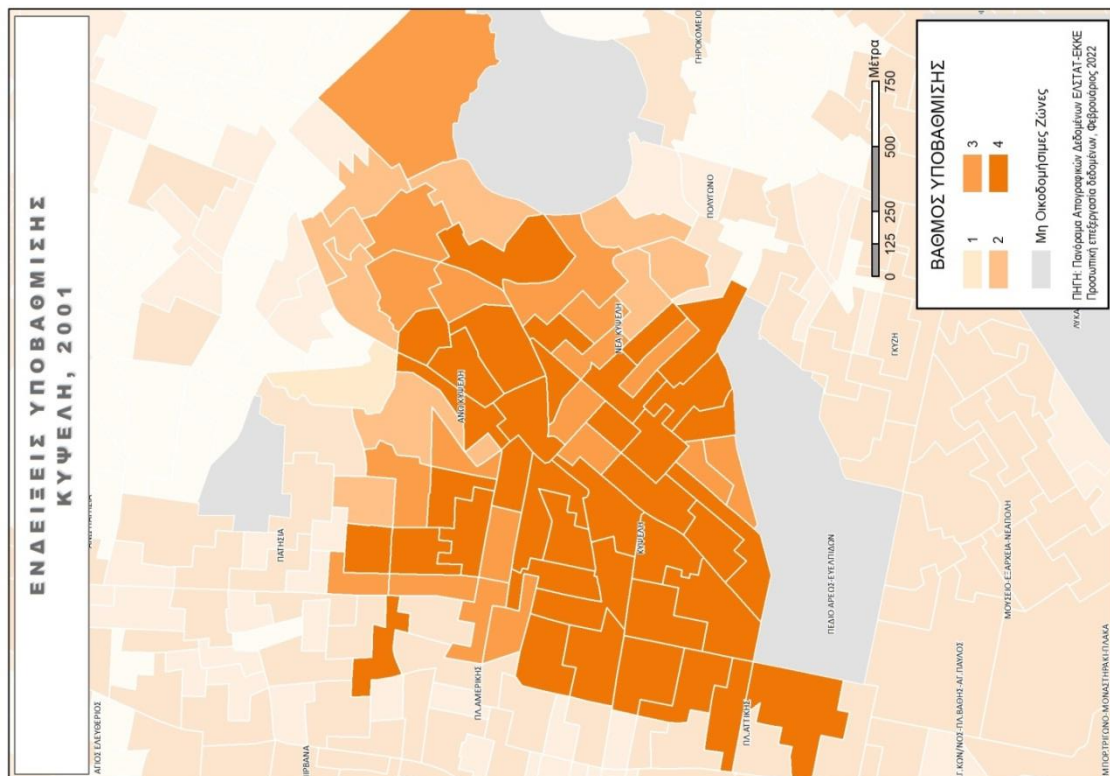
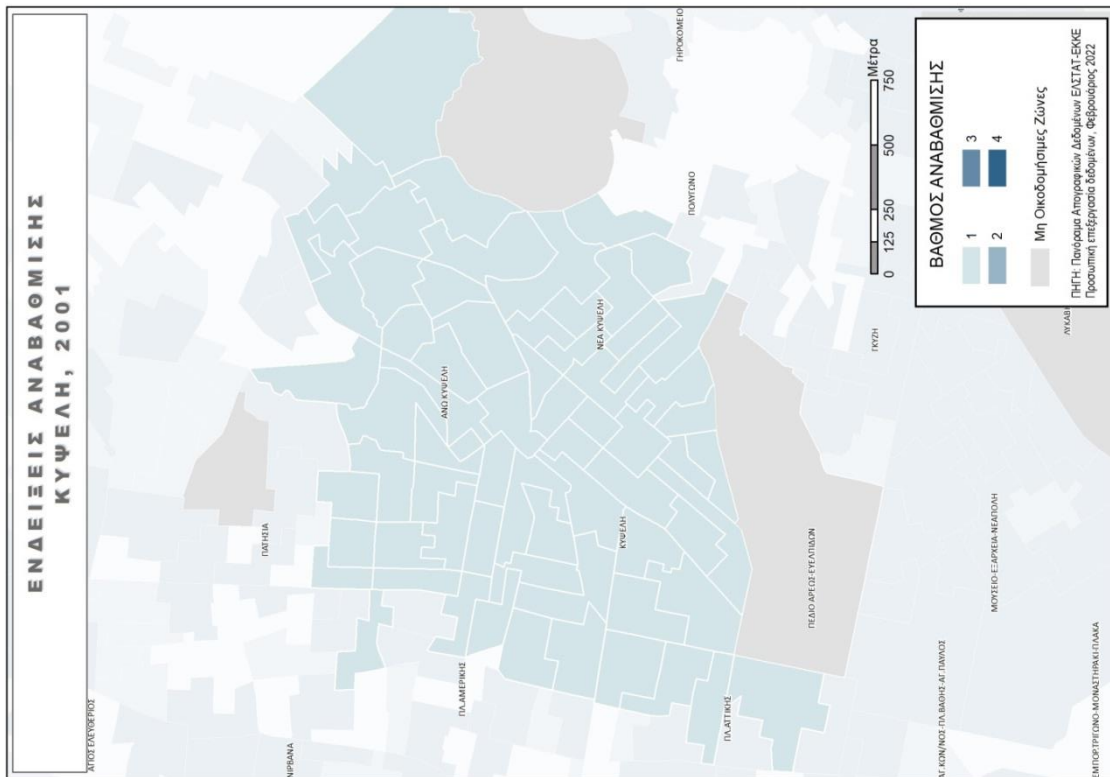
II.β. 1991, 2001, 2011: χαρτογραφική απεικόνιση χωρο-κοινωνικών παραμέτρων

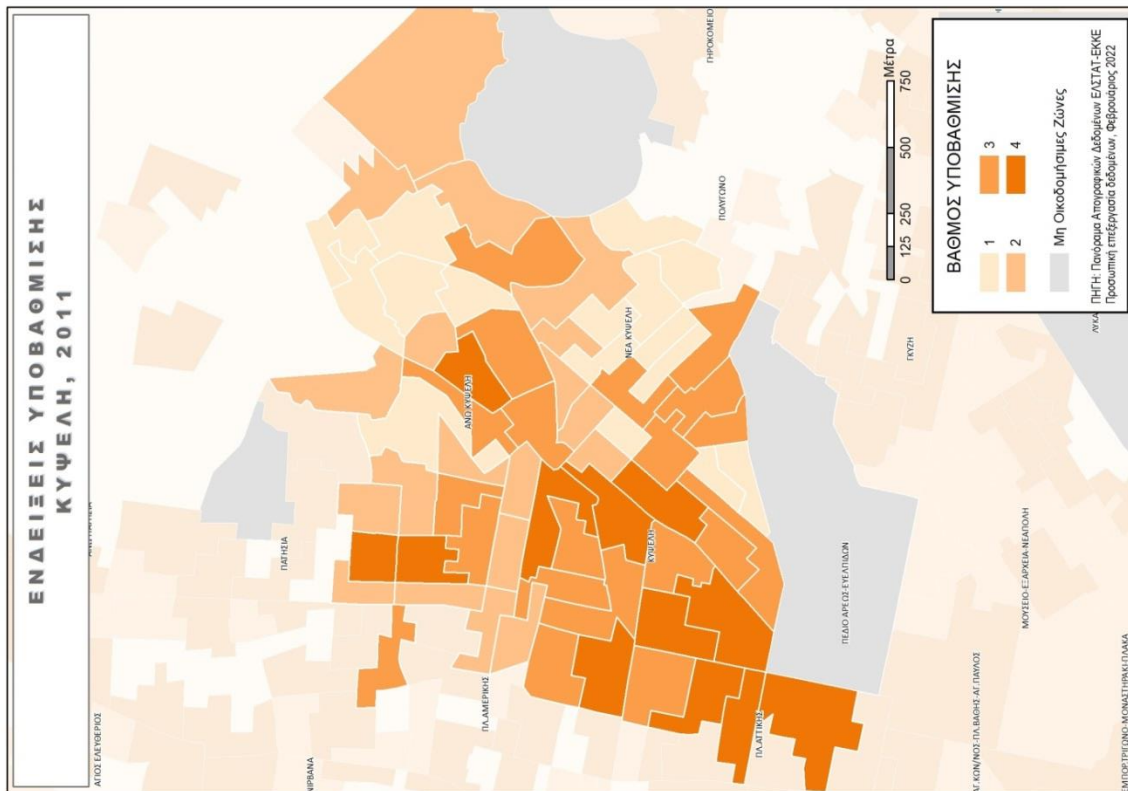
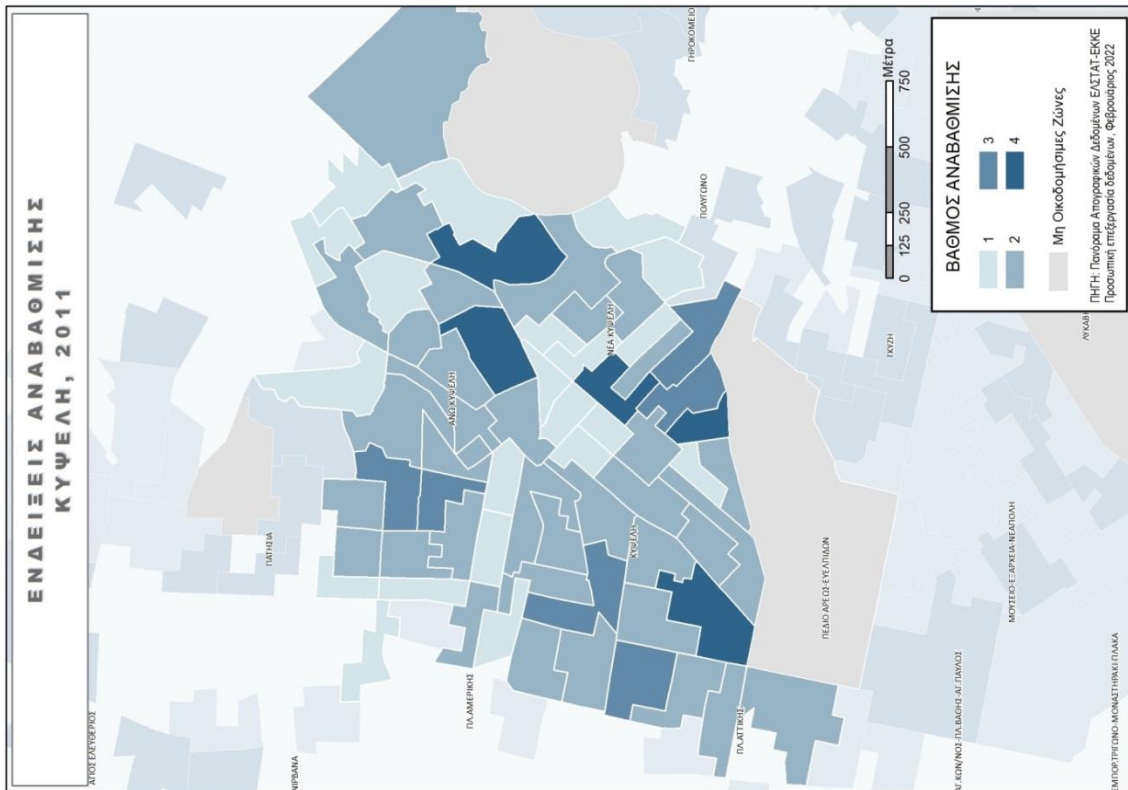
Έτσι δημιουργήσα του χάρτες που δείχνουν τις συγκεντρώσεις υποβάθμισης με βάση τα ερωτήματα και τους στόχους της έρευνας. Οι χάρτες είναι ένα αποτέλεσμα σύνθεσης των δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ. Επειδή όμως δεν θεωρώ ότι υπάρχει ομοιογένεια, ενιαία εικόνα αναβαθμισμένων και υποβαθμισμένων περιοχών, για τον σχολιασμό αυτών, επέστρεψα στις αρχικές σκέψεις και μεθόδους προσέγγισης, όπως θα αναλύσω στην συνέχεια.

Επεξεργασίες Χαρτογράφησης και Ομαδοποίησης τιμών_JENKS

Η βαθμολογία των φαινομένων για κάθε ΜΟΧΑΠ στις αντίστοιχες χρονολογίες, χαρτογραφήθηκε μέσω του ArcGIS και η μέθοδος για την τελική ομαδοποίηση των τιμών που χρησιμοποιήθηκε είναι η Jenks Natural Breaks Classification (ή Optimization). Η μέθοδος JENKS είναι μια μέθοδος ομαδοποίησης με αλγόριθμο ταξινόμησης που ελαχιστοποιεί την απόκλιση τιμών από το μέσο κάθε κλάσης και μεγιστοποιεί την απόκλιση τιμών από τους μέσους των υπολοίπων (Natural Breaks ή Jenks). Η μέθοδος απαιτεί μια επαναληπτική διαδικασία, καθώς οι υπολογισμοί επαναλαμβάνονται χρησιμοποιώντας διαφορετικές διακοπές στο σύνολο των δεδομένων για να καθοριστεί τελικά ποιο σύνολο διακοπών έχει τη μικρότερη απόκλιση στην κατηγορία του. Η διαδικασία ξεκινά με τη διαίρεση των ταξινομημένων δεδομένων σε κλάσεις. Στη συνέχεια υπολογίζονται οι νέες αποκλίσεις και η διαδικασία επαναλαμβάνεται έως ότου το άθροισμα των αποκλίσεων εντός κλάσης φτάσει σε μια ελάχιστη τιμή. Ο στόχος του αλγορίθμου είναι να δημιουργήσει έναν χάρτη που να είναι απολύτως ακριβής, όσον αφορά την αναπαράσταση των χωρικών ιδιοτήτων που του έχουν αποδοθεί κατά την χωρική ανάλυση. Ακολουθώντας αυτή τη διαδικασία, το «λάθος» μπορεί να κατανεμηθεί ομοιόμορφα σε όλη την χαρτογραφημένη επιφάνεια. (Jenks, 1967)

Με την παραπάνω επεξεργασία διαμορφώθηκαν οι χάρτες όψεων υποβάθμισης και αναβάθμισης του Δήμου Αθηναίων, οι οποίοι παρατίθενται στο υποστηρικτικό υλικό σελίδες 100-104

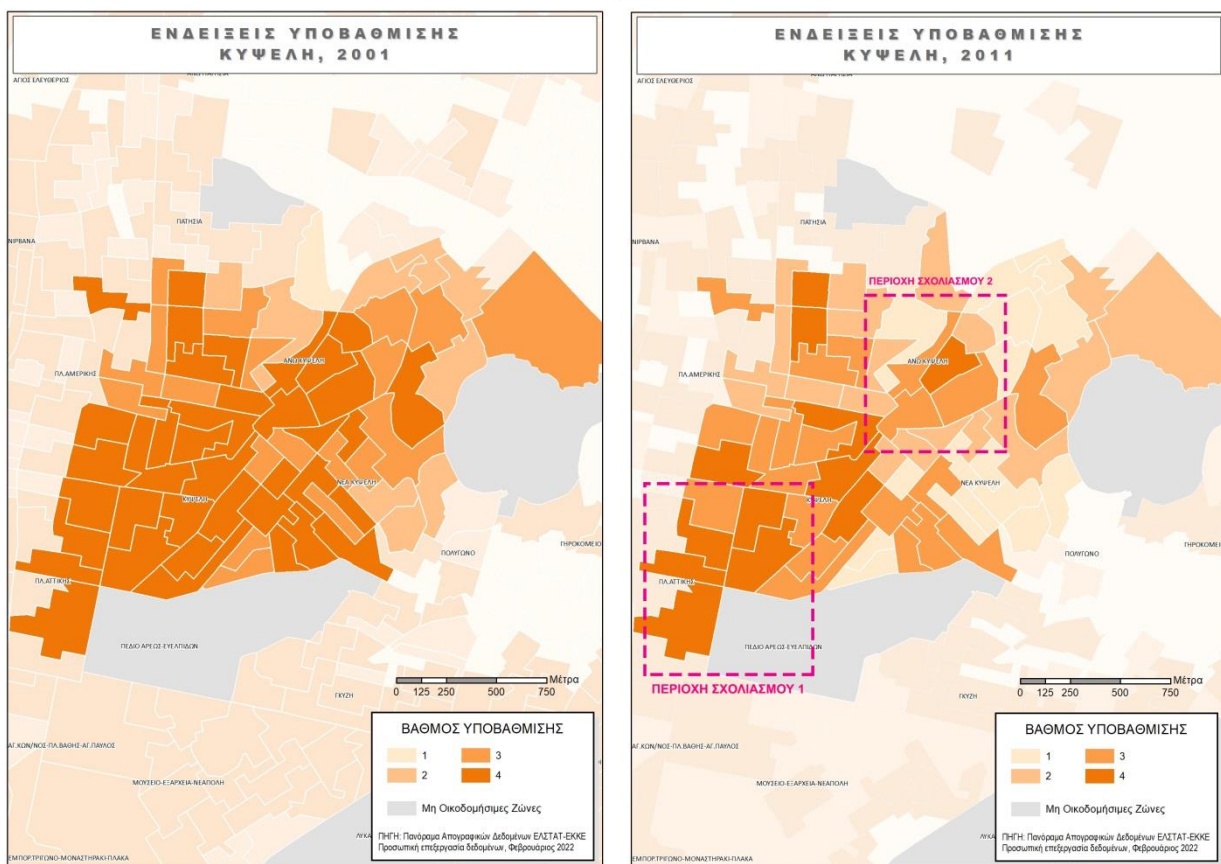
Το 2001 όπως φαίνεται και στον χάρτη υποβάθμισης του Δήμου Αθηναίων (βλ. σελ. 101), τα φαινόμενα υποβάθμισης πλέον είναι διάχυτα σχεδόν σε όλη την έκταση της περιοχής. Ο χάρτης που συγκεντρώνει την ύπαρξη Ελλήνων, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, εισοδηματιών, που κατοικούν σε νεόδμητες κατοικίες, με μεγάλη αναλογία τετραγωνικών ανά άτομο είναι ένα χρώμα (βαθμός 1) , δηλαδή όλα τα παραπάνω συνθετικά δεν φαίνεται να υφίστανται στην περιοχή της Κυψέλης για το 2001, γεγονός που απεικονίζει την γενικότερη εικόνα γειτονιών του κέντρου και ειδικά περιμετρικά της Πατησίων όπου την δεκαετία του 2000 υπήρξε έντονη έλευση μεταναστών και παραμέληση του αστικού περιβάλλοντος. Η εικόνα της Κυψέλης μέσα από την σύνθεση των στατιστικών δεδομένων του 2011 μοιάζει αρκετά με την εικόνα που έχουμε σήμερα για την περιοχή. Οι κοινωνικές και χωρικές «αδυναμίες» της συγκεντρώνονται διαχρονικά παράλληλα της οδού Πατησίων, αλλά και επί της οδού Κυψέλης και Φωκίωνος Νέγρη με κατάληξη στην πλατεία Κυψέλης. Σε αντίθεση όμως με την εικόνα του 2001 βλέπουμε ότι το 2011 γεννιούνται μικροί θύλακες με «καλύτερη» κοινωνική σύνθεση και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, αρχίζει δηλαδή και πάλι να προσελκύει καλλιτέχνες, ξένους επενδυτές και ελίτ εναλλακτικούς, γεγονός που συνδέεται με την γενικότερη πρόθεση για αναβίωση της περιοχής σε ένα από τους «must» προορισμούς της πόλης.¹²

12. «Η άνοδος των ενοικίων στο κέντρο, η επέλαση του airbnb, η διάλυση της γειτονιάς των Εξαρχείων με την αρωγή της αστυνομίας, σε συνδυασμό με τα μέχρι πρόσφατα σχετικά χαμηλά ενοίκια της Κυψέλης συνέβαλαν στο να της δώσουν ένα νέο πρόσωπο. Φέτος διάβασα δύο αφιερώματα στα ξένα περιοδικά που την περιλαμβάνουν στους πιο must προορισμούς για οποιονδήποτε επισκέπτεται την πόλη» Τσαλαπάτης, 2020.

Η Κυψέλη φαίνεται να συγκεντρώνει έντονα φαινόμενα υποβάθμισης, συγκέντρωση μεταναστών και ανέργων, γεγονός που επιβεβαιώνεται από βιβλιογραφικές περιγραφές για την περιοχή αλλά και από την περιπλάνηση σε αυτήν σήμερα. Επίσης σημαντικό ρόλο, που συνδέεται με την συγκέντρωση των ευάλωτων ομάδων και ενισχύει τον ισχυρισμό μου για την ύπαρξη δυναμικών καθημερινών πρακτικών αλληλεγγύης, είναι το δραστήριο κινηματικό παρελθόν της περιοχής με την κατάληψη της Αγοράς της Κυψέλης από το 2006 έως το 2012, όπως περιγράφηκε και παραπάνω.

Σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων για την περιοχή εμφάθυνσης, τα κριτήρια που βαθμολογήθηκαν και αξιοποιήθηκαν είναι τα ίδια με τους χάρτες του Δήμου Αθηναίων, που παρατίθενται στο υποστηρικτικό υλικό, η μόνη διαφοροποίηση είναι ότι στους χάρτες της Κυψέλης η ταξινόμηση έγινε σε 4 κλάσεις μέσω ArcGis ώστε να είναι εμφανείς οι θύλακες συγκέντρωσης των φαινομένων υποβάθμισης και αναβάθμισης αντίστοιχα. Δηλαδή εκεί που στον χάρτη του Δήμου Αθηναίων η βαθμολογία είναι από 1 έως 3 βαθμούς με μέγιστες ενδείξεις υποβάθμισης το βαθμό 3, στην Κυψέλη η βαθμολόγηση έγινε από 1 έως 4.

Δημιουργία συγκριτική εικόνας 2001-2011 για την περιοχή της Κυψέλης

Για να σχολιάσουμε και να εντοπίσουμε τους παράγοντες που επηρέασαν την εξελικτική εικόνα της Κυψέλης και κατά συνέπεια την βελτίωση της εικόνας της 2011 εμβαθύνω σε δύο περιοχές σχολιασμού. Η επιλογή έγινε, για την διευκόλυνση στην σύγκριση όλων των παραπάνω κριτηρίων για τις δύο χρονολογίες, αντί των 70 ΜΟΧΑΠ που αποτελούν όλη την περιοχή εμβάθυνσης, και με βάση ποιοτικά κριτήρια που αναλύονται παρακάτω.

Η πρώτη είναι επί την οδού Πατησίων και όπως παρατηρούμε στην εικόνα που αντιπαραβάλλονται οι δύο χάρτες, είναι μια περιοχή όπου εμφανίζεται βελτιώσεις σημειακά ενώ συγκεκριμένες ΜΟΧΑΠ όμορα του Πεδίου του Αρέως παρουσιάζουν ιδιαίτερα σύμμεκτη κοινωνική εικόνα. Η περιοχή

αυτή επιλέχθηκε επίσης διότι είναι μια διαχρονικά χαρακτηρισμένη υποβαθμισμένη περιοχή και μου δίνει την δυνατότητα να εμβαθύνω περαιτέρω και να αξιολογήσω τόσο την εικόνα που παρουσιάζει όσο και την εφαρμογή της μεθόδου, δηλαδή την σύνθεση των κριτηρίων και την χαρτογράφηση τους.

Η δεύτερη περιοχή σχολιασμού, εμπεριέχει την πλατεία Κυψέλης και μέρος την Άνω Κυψέλης, όπου βασισμένη κυρίως στον συγκριτικό χάρτη φαίνεται να παρουσιάζει έντονες βελτιώσεις, χωρίς όμως, στον χάρτη της αναβάθμισης του 2011(βλ. σελ. 45) , να είναι ένας θύλακας συγκέντρωσης κοινωνικών και χωρικών δεδομένων αναβάθμισης, Έλληνες, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο κλπ. Επίσης διακρίνω ότι μια μόνο ΜΟΧΑΠ δεν παρουσιάζει ενδεχόμενα ίχνη αναβάθμισης, σε αντίθεση με όσα την περιβάλλουν που φαίνονται βελτιωμένα.

Για την ερμηνεία της υπόθεσης ότι ενδεχομένως υπάρχει κάποιου είδους αναβάθμιση στα φαινόμενα που προσμετρήθηκαν και δημιουργηθήκαν οι παραπάνω χάρτες επιστρέφω σε προηγούμενο βήμα της μεθόδου που ήταν η δημιουργία βαθμών ανά κριτήριο σε κάθε ΜΟΧΑΠ. Έτσι στις συγκεκριμένες περιοχές σχολιασμού, περιοχή 1 «Πατησίων» και περιοχή 2 «Άνω Κυψέλη», εμφανίζω αναλυτικά τις βαθμολογίες ανά ΜΟΧΑΠ και ανά Κριτήριο για 2001 και 2011. Όπου παρατηρείται μείωση του βαθμού τους άρα και μείωση του φαινομένου, το μεταφράζω σαν βελτίωση των συνθηκών στην συγκεκριμένη ΜΟΧΑΠ.

	ΑΝΕΡΓΟΙ 2001	ΑΝΕΡΓΟΙ 2011	ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ 2001	ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ 2011	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 2001	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 2011	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 2001	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 2011	
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 1	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 2	1	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	1
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	1
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 3	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	2	-	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	2
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	-	2	1

	>10ΤΜ ΑΤΟΜΟ 2001	>10ΤΜ ΑΤΟΜΟ 2011	ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ 2001	ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ 2011	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΡΟ 1970	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΡΟ 1946-1980
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 1	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	3
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	3
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	2
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	3
	2	2	-	2	2	4
	2	2	-	2	2	2
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 2	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	2
	1	1	-	1	2	3
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	2	2	2
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 3	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	3
	2	1	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	1	2	3

ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΠΙΝΑΚΑ

ΚΡΙΤΗΡΙΟ - ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ/ΑΝΕΡΓΟΙ

	ΑΝΕΡΓΟΙ 2001	ΑΝΕΡΓΟΙ 2011
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 1	ΒΑΘΜΟΣ	ΒΑΘΜΟΣ
	2	2
	2	2
	2	2
	2	2
	1	2

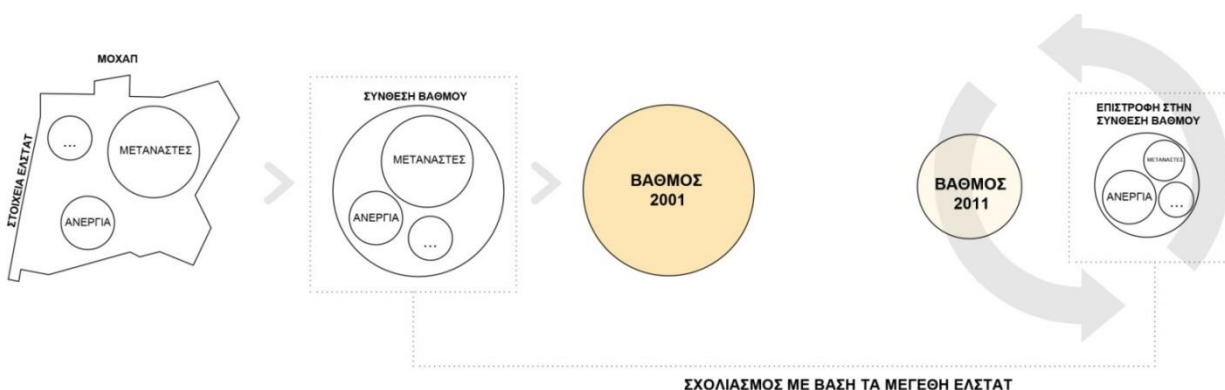
Πίνακας Βαθμολογίας ΜΟΧΑΠ Περιοχών Σχολιασμού 1 και 2
 Όσα κριτήρια εμφανίζουν κατά την πλειοψηφία τους «βελτίωση»,
 επηρέασαν την τελική βαθμολογία, άρα και τον χάρτη της Κυψέλης 2011
 Ιδία Επεξεργασία, 2022

Τα κριτήρια που επηρέασαν τον βαθμό υποβάθμισης των περιοχών σχολιασμού στην Κυψέλη είναι κυρίως οι «νέοι άνεργοι», η συγκέντρωση των μεταναστών μόνο στην δεύτερη περιοχή σχολιασμού (Πλατεία Κυψέλης – Άνω Κυψέλη) και η αναλογία των τετραγωνικών που αντιστοιχούν σε ένα άτομο στην κατοικία του.

Ο δεύτερος τρόπος για να προσεγγίσω και να αξιολογήσω την αλλαγή της εικόνας 2001-2011 ήταν να επιστρέψω στις τιμές της ΕΛΣΤΑΤ όπως δίνονται από την εφαρμογή του Πανοράματος. Εφαρμόστηκε σε πίνακες ανά κριτήριο πάλι για τις 2 περιοχές σχολιασμού της Κυψέλης, γιατί δεν είναι εφικτό να συζητάμε για 70 ΜΟΧΑΠ από τα οποία και αποτελείται η περιοχή. Από τον δεύτερο τρόπο προσέγγισης ανά κριτήριο παρατήρησα ότι το σύνολο των Αναλφάβητων αυξήθηκε σε όλα τα ΜΟΧΑΠ των περιοχών σχολιασμού άρα κρίνω ότι το κριτήριο της εκπαίδευσης δεν επηρέασε στην βελτιωμένη εικόνα του 2011, παρόλαυτα αξίζει να σημειωθεί σαν εύρημα της μεθόδου γιατί στην πορεία της έρευνας συνδέεται με τις κοινωνικοχωρικές πολιτικές για τα θέματα σίτισης στέγασης, ψυχολογικής υποστήριξης, αλλά και εκπαίδευσης νέων για καλύτερη και ευκολότερη ένταξη στην αγορά εργασίας.

	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ 2001	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ 2011	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 1	379	792	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	447	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	309	562	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	369	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	528	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	286	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ 2	282	562	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	451	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	435	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	538	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ
	469	677	ΑΥΞΗΣΗ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ

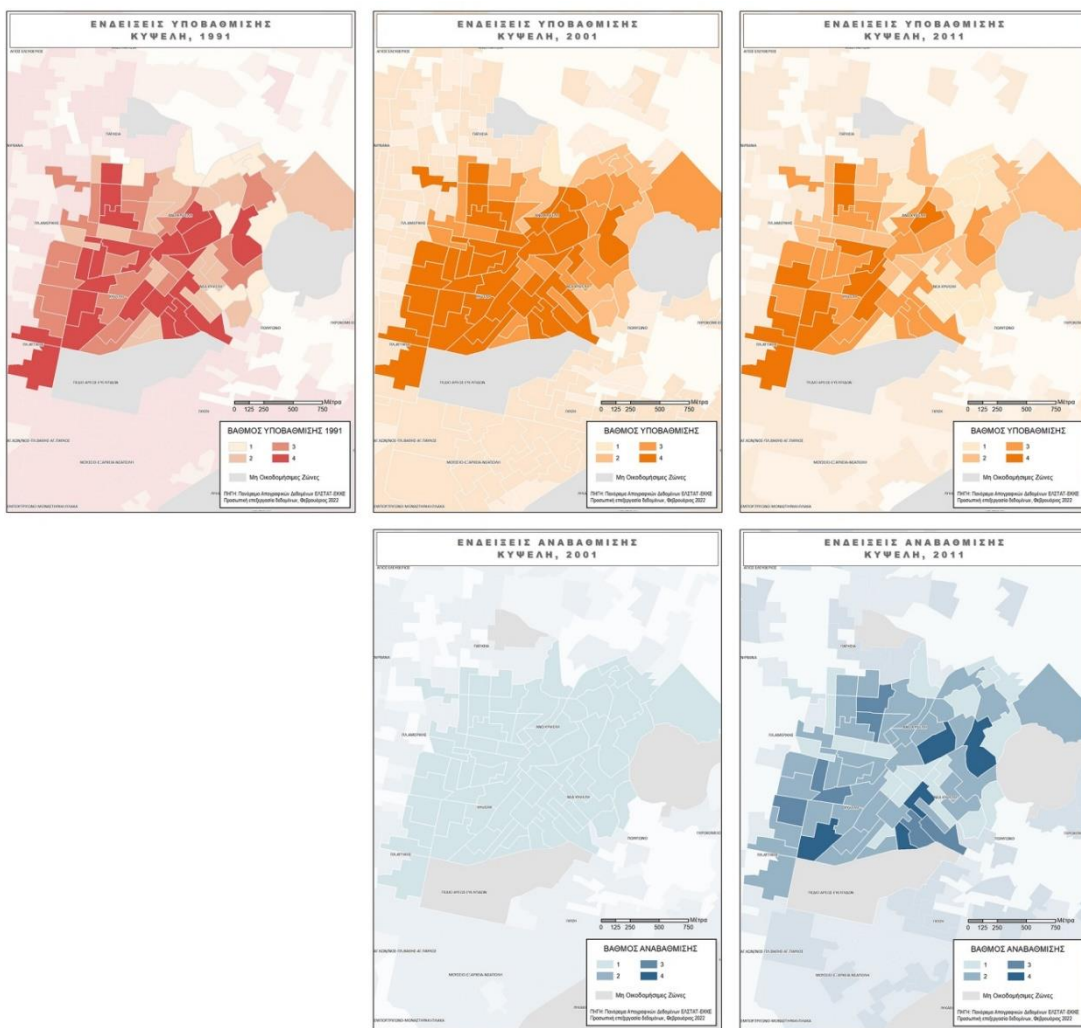
Πίνακας Τιμών ΕΛΣΤΑΤ για τα ΜΟΧΑΠ Περιοχών Σχολιασμού 1 και 2
Παράδειγμα κριτηρίου Εκπαίδευση/Αναλφάβητοι
Ιδία Επεξεργασία, 2022

Σχηματικά η μέθοδος
Ιδία Επεξεργασία, 2022

Μέσω του σχήματος περιγράφεται η διαδικασία απόδοσης του τελικού βαθμού, την σύγκριση με τον βαθμό διαφορετικής χρονολογίας για την ίδια ΜΟΧΑΠ και την επιστροφή στην δημιουργία του, δηλαδή στα μεγέθη που τον αποτελούν. Στο παράδειγμα του σχήματος θέλω να αναδείξω ότι μπορεί ενδεχομένως να έχει βελτιωθεί ο βαθμός υποβάθμισης (μείωση του κύκλου «βαθμός 2011») αλλά στον πυρήνα του να αποτελείται από «περισσότερους ανέργους», και «λιγότερους μετανάστες» σε σύγκριση με το 2001.

Με αυτόν τον τρόπο οι χάρτες μπορούν να δείξουν μια σύνθεση, που ήταν και στόχος, όλων αυτών που με προβλημάτισαν, η ανεργία, οι νέοι, η ποιότητα ζωής, αλλά δεν μπορούν να ερμηνευτούν ως απόλυτες βελτιώσεις γιατί θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να σχολιάζονται βάσει όσων συνέθεσαν αυτούς τους βαθμούς. Το βασικότερο όμως από αυτήν την επεξεργασία είναι ότι και μέσα από αυτούς τους χάρτες παρατηρώ την ζωντάνια και την συνεχή εξέλιξη, ένα συνεχώς εξελισσόμενο τοπίο.

Συγκεντρωτικά οι χάρτες της Κυψέλης για τις χρονολογίες 1991, 2001, 2011
Πηγή Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων ΕΛΣΤΑΤ -ΕΚΚΕ
Ιδία Επεξεργασία, 2022

III. Κοινωνικο-χωρικές πολιτικές

Με βάση την έρευνα για την ανάδειξη των κοινωνικών σχέσεων και της δυναμικής που γεννιέται μέσα από εξαθλιωτικές συνθήκες φτώχειας ανάμεσα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καθώς και την αναζήτηση στοιχείων καθόλη την πορεία της με κριτήρια που αναδεικνύουν τις παραπάνω συνθήκες και σχέσεις, εμβαθύνω περαιτέρω σε προγράμματα και νόμους της κοινωνικής πολιτικής των τελευταίων δεκαετιών. Επιγραμματικά αναζητώ την ανεργία, τις συνθήκες αστικού περιβάλλοντος, και τις μεταναστευτικές πολιτικές, φαινόμενα πολυεπίπεδα που σχετίζονται μεταξύ τους και συσχετίζονται με την εκπαίδευση, την κατοικία, την ψυχολογική υγεία, παράγοντες αρκετά σημαντικοί για την εξέλιξη των ερωτημάτων της εργασίας που συνάντησα έντονα στο πεδίο της Κυψέλης. Δηλαδή, κατά πόσον αναπτύσσεται συζήτηση γύρω από αυτά τα θέματα και τις πολιτικές αντιμετώπισης τους. Στον αναπτυξιακό λόγο, η ανθρωπιστική κρίση φέρεται ως κυρίαρχο θέμα από το 2015 και μετά τόσο από το κράτος, και την ΕΕ όσο και από τους ΟΤΑ. Όπως θα αναλύσω περαιτέρω, η αντιμετώπιση των παραπάνω φαινομένων είναι γενική και δεν εστιάζει σε τοπικό επίπεδο, παραμερίζοντας τις δυναμικές σχέσεις που διαμορφώνονται στις γειτονιές.

III.α. Προσέγγιση θεσμικών εργαλείων

Τα θεσμικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την επίλυση ζητημάτων φτώχειας και κοινωνικών αποκλεισμών στην Ελλάδα αρχικά ήταν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης ΚΠΣ¹³ ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις χώρες μέλη που ήταν «αναπτυξιακά καθυστερημένες» .

13. Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης ΚΠΣ αποτελούν ένα σύνολο παρεμβάσεων που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους, με προβλέψιμες επιπτώσεις, προσδιορισμένο κόστος και χρονικά όρια εφαρμογής (6 έτη). Τα πλαίσια αυτά έχουν ένα αρκετά πολυδιάστατο χαρακτήρα τόσο στους στόχους όσο και στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους, και ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο σύστημα αξιολόγησης με οικονομικό-κοινωνικούς δείκτες που τις περισσότερες φορές παρουσιάζει ασυμβατότητα σύγκρισης με στατιστικά δεδομένα άλλων προγραμμάτων. Εξαιτίας του πολυδιάστατου χαρακτήρα των προγραμμάτων εξαρχής γίνεται λόγος για έμμεση προσέγγιση των θεμάτων που τίθενται πχ περιβάλλον, αγορά εργασίας και ανθρώπινο δυναμικό, εκπαίδευση κλπ. Μεθοδολογικά στα πλαίσια αυτά ο αφηρημένος χαρακτήρας των μεγεθών παρουσιάζεται ως η καλύτερη μέθοδος συνθετικής αποτύπωσης των επιμέρους προβλημάτων και των έργων αυτών , όμως δημιουργούν χάος στην σύνθεση και σύγκριση με την ρεαλιστική εικόνα μέσω μεγεθών απογραφής.

Στα πρώτα Κοινοτικά πλαίσια η συζήτηση βασιζόταν κυρίως στην ανάπτυξη και την βελτίωση γενικότερα της ποιότητας ζωής σε αυτές τις χώρες. Με την πορεία όμως των σχεδίων ανάπτυξης οι στόχοι γίνονταν όλο και πιο συγκεκριμένοι όπου και παρατηρώ τις πρώτες αναφορές στα παραπάνω ζητήματα, ανεργία, εκπαίδευση, κοινωνική ενσωμάτωση.¹⁴

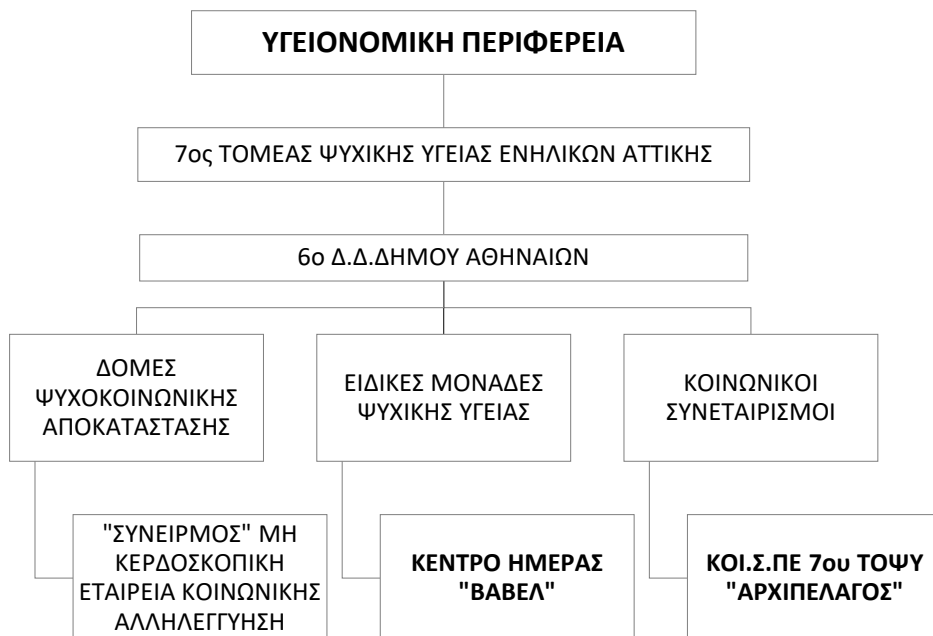
Χρονολογία κλειδί για την περαιτέρω συζήτηση και σύνδεση των κοινοτικών πλαισίων αλλά και των νόμων της χώρας σε θέματα κυρίως ενίσχυσης ανθρωπίνου δυναμικού και αναγνώρισης των επιρροών του κοινωνικού αποκλεισμού ήταν το 2000. Για πρώτη φορά φαίνεται ότι το Γ ΚΠΣ 2000-2006 θέτει αναλυτικότερα στόχους που αφορούν την μείωση της ανεργίας και την ενίσχυση της εκπαίδευσης, και ταυτόχρονα διαμορφώνονται και άλλα θεσμικά εργαλεία όπως ο Νόμος 2716/99 για την «Ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών ψυχικής υγείας»¹⁵ και προγράμματα όπως το ΨΥΧΑΡΓΩΣ 2000- 2009 με χρηματοδοτήσεις των

14 . Στο πρώτο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης Α' ΚΠΣ 1986-1993 παρατηρώ ότι στους βασικούς στόχους που σχετίζονται έστω και αρκετά γενικά με τις κοινωνικές σχέσεις και τις πολιτικές που θέλω να αναδείξω είναι η «Βελτίωση του επιπέδου της χώρας». Στην πορεία της σύνθεσης και σύνταξης αυτών των πλαισίων ο τόσο γενικός αυτός στόχος επαναδιατυπώθηκε στο Β' ΚΠΣ 1994-1999 ως «Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης» «Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της απασχόλησης» και «Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων». Από την δεκαετία του 90' βλέπουμε ότι στους στόχους των κοινοτικών πλαισίων είναι ζητήματα όπως οι κοινωνικές ανισότητες, η απασχόληση και το περιβάλλον, γεγονός που συνδιάζεται με την στατιστική μελέτη σε επίπεδο χαρτογράφησης από το 1990 και μετά.

15. Από το Β ΚΠΣ παρατηρούμε την έμφαση που δόθηκε στα άτομα και τις ομάδες του πληθυσμού που είναι αποκλεισμένες ή κινδυνεύουν να αποκλεισθούν από την Αγορά Εργασίας, άτομα με Ειδικές Ανάγκες, Παλιννοστούντες – Μετανάστες, Πρόσφυγες, Φυλακισμένοι κα. Στις αρχές του Γ' ΚΠΣ ψηφίστηκε και ο νόμος για την «Ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών ψυχικής υγείας», για την ενίσχυση της ψυχικής υγείας και την ομαλή ένταξη στον κοινωνικοοικονομικό ιστό. (Στοιχεία από το φάκελο της «9ης Συνεδρίασης της Επιτροπής Παρακολούθησης του Γ' Κ.Π.Σ.»)

Ευρωπαϊκών Ταμείων. Φαίνεται πως εκείνη την χρονική περίοδο παρατηρείται για πρώτη φορά σύνδεση των Πλαισίων της ΕΕ με μικρότερης κλίμακας προγράμματα και δράσεις που εστίαζαν στο τοπικό επίπεδο, το οποίο και εξετάζω .

Η σύνδεση με το τοπικό επίπεδο της γειτονιάς και συγκεκριμένα της Κυψέλης ξεκίνησε αρχικά με την τομεοποίηση των μονάδων ψυχικής υγείας από τον Νόμο 2716/99. Οι γενικές αρχές του 2716/99 τονίζουν ότι το κράτος έχει την ευθύνη για την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας που έχουν σκοπό την πρόληψη, τη διάγνωση και τη θεραπεία, καθώς και την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και επανένταξη ενηλίκων και παιδιών με ψυχικές διαταραχές. Οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας διαρθρώνονται και λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές της τομεοποίησης και της κοινοτικής ψυχιατρικής, της εξωνοσοκομειακής περίθαλψης, της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης. Το κέντρο ημέρας Βαβέλ ανήκει στις ειδικές μονάδες υγείας του δημόσιου συστήματος ψυχικής υγείας του βου δημοτικού διαμερίσματος Αθηνών. Η δράση του ξεκίνησε το 2007 υπό την εποπτεία της δομής “Συν-ειρμός” ΑμΚΕ Κοινωνικής Αλληλεγγύης, στο πλαίσιο εφαρμογής του προγράμματος «Ψυχαργός Β Φάση», πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από Ευρωπαϊκά Ταμεία. Το Κέντρο Ημέρας Βαβέλ όπως και ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Αρχιτέλαγος, επίσης μέρος της υγειονομικής περιφέρειας, είναι δύο από τις πιο ενεργές κοινωνικές δομές στη γειτονιά της Κυψέλης και παραδείγματα που ενισχύουν την άποψη ότι μετά το 2000, έγινε προσπάθεια ενδυνάμωσης φορέων σε επίπεδο γειτονιάς.

Πηγή: Έκθεση Υπουργείου Υγείας 2019 «Τομεοποιημένος Σχεδιασμός Ανάπτυξης Μονάδων Ψυχικής Υγείας»
Ιδία Επεξεργασία, 2022

Αναζητώντας λοιπόν συνδέσεις του αναπτυξιακού λόγου με το τοπικό επίπεδο και έχοντας απευθυνθεί στο κέντρο ημέρας Βαβέλ στην Κυψέλη, αξίζει να σημειωθούν τα δεδομένα των ετήσιων απολογισμών του Βαβέλ, που ήταν μέρος των ειδικών μονάδων που ενισχύθηκαν μέσω του παραπάνω νόμου, και αφορούσαν την δράση και την εξέλιξη της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που παρέχει. Αναδείχθηκε, λοιπόν, ότι οι ψυχοκοινωνικές δομές που έρχονται να αμβλύνουν το πρόβλημα, δεν ενισχύονται με τον ίδιο ρυθμό και καταλήγουν να αποκλείουν τους «ελαφρά» νοσούντες. Το 2012 τα περιστατικά που δεν ανέλαβε το κέντρο ήταν 234 άτομα μόνο στο Βαβέλ που δραστηριοποιείται στην Κυψέλη. Όσο αυξάνονται τα δεδομένα που οδηγούν στην οικονομική εξαθλίωση και την φτώχεια τόσο επιβαρύνεται η ψυχική κατάσταση των ευάλωτων ατόμων.

ΒΑΒΕΛ	2009	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (2009-2010)	2010	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (2010-2011)	2011	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (2011-2012)	2012
Αιτήματα	352	▼4.5%	336	▲11.9%	376	▲38%	519
Περιστατικά που αναλήφθηκαν	178	▼6.75%	166	▲27%	211	▲35%	285

Πηγή: <https://syn-eirmos.gr/about-us/>- Ετήσιοι Απολογισμοί

Επιστρέφοντας όμως στα ΚΠΣ, αναλυτικότερα, ήταν αρκετά οργανωμένα πλαίσια ανάπτυξης με πολύ συγκεκριμένους στόχους, αποτελέσματα, προϋπολογισμούς κόστους και επιδόσεις. Η αξιολόγηση τους γινόταν μέσω δεικτών αποτελεσματικότητας και τις περισσότερες φορές δεν ανταποκρινόταν στην πραγματική εικόνα ή παρουσίαζε ασυμβατότητες συγκρίσεων. Ως προς την κλίμακα της προσέγγισης η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη παρουσιάζονται ως χώροι συσσώρευσης εντονότατων προβλημάτων ανεργίας, κοινωνικού αποκλεισμού, εγκληματικότητας και περιβαλλοντικής υποβάθμισης, χωρίς όμως να εστιάζουν κάθε φορά σε τοπικό επίπεδο δήμου, γεγονός που δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στην πολυπλοκότητα των αστικών προβλημάτων. Το 2000 παρατήρησα ότι άρχισαν οι στοχεύσεις αυτές μέσω χρηματοδοτήσεων να κατακερματίζονται σε άλλα επίπεδα διοίκησης και φορείς που όμως τις

περισσότερες φορές λόγω ασυνεργειών μεταξύ των εμπλεκόμενων οδήγησαν σε ένα αέναο κύκλο χωρίς αποτελέσματα.

Από το Δ ΚΠΣ, Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013 συζητείται πλέον έντονα στον αναπτυξιακό λόγο η βελτίωση της ποιότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, η διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση και η προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης με την ισότιμη πρόσβαση όλων στην αγορά εργασίας. Φαίνεται λοιπόν πως από το 2007 και μετά οι στόχοι των πλαισίων γίνονται όλο και πιο συγκεκριμένοι και συνοδεύονται από ερευνητικά δεδομένα και αποτελέσματα-δείκτες για την κριτική της επίδοσης τους.

Πεδίο Πολιτικής II	Πηγή	Έτος βάσης	Τιμή βάσης	Στόχος 2006
Αριθμός ατόμων που εξυπηρετήθηκαν από ειδικές δομές (ΚΕΣΥΥ)	Αξιολόγηση ΕΠ 94-99	Σύνολο 1994-1999	28.096	140.000
Αριθμός ατόμων που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό και έχουν λάβει κατάρτιση ή έχουν τοποθετηθεί σε θέση εργασίας, στην περίοδο *	Αξιολόγηση ΕΠ 94-99	Σύνολο 1994-1999	31.147	70.000

Πηγή: 2007-2013.espa.gr/

Οι δείκτες αναρτήθηκαν ανά άξονα ενδιαφέροντος αλλά συγκρίνουν τιμές της προηγούμενης δετίας ενώ παράλληλα δεν αναφέρονται στην κλίμακα του μεγέθους. Δηλαδή το 94-99 εξυπηρετήθηκαν από ειδικές δομές 28.000 άτομα, γεννώντας το ερώτημα «από πόσους που είχαν αιτηθεί;», ενώ ο στόχος του 2006 είναι 140.000 άτομα, που φαίνεται σημαντική αύξηση αλλά και πάλι χωρίς να αναφέρονται πόσοι έχουν ανάγκη. Επίσης ένα μέγεθος που δεν έχει συνυπολογιστεί στις παραπάνω καταγραφές είναι η αύξηση του πληθυσμού.

Το πλέον στοχευμένο κοινοτικό πλαίσιο ήταν το ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020 που αποτέλεσε το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη συνδρομή σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως και τα ΚΠΣ. Μέσω της υλοποίησης του ΕΣΠΑ επιδιώχθηκε η ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού με ενεργή κοινωνική ενσωμάτωση, η εκπαίδευση και διά βίου μάθηση, η πρόσβαση στην απασχόληση με έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας ειδικά για τους νέους, η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας και τέλος η προστασία του περιβάλλοντος ¹⁶.

16. Το ΕΣΠΑ 2014-2020 πραγματοποιήθηκε από το Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού με βασικούς στόχους την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και την δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας.

Την ίδια περίοδο πραγματοποιείται με διαχείριση του Δήμου Αθηναίων το Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019, που αποτελούσε συμπλήρωση του Επιχειρησιακού Προγράμματος του Δήμου Αθηναίων και στόχευε, επιγραμματικά, στην επισιτιστική βοήθεια, στην στέγαση, στην ένταξη στην αγορά εργασίας, και στα βιβλιάρια κοινωνικής προστασίας. Οι κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου, στα πλαίσια του προγράμματος, αποσκοπούσαν στην καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας, στην προάσπιση των δικαιωμάτων και την αποδυνάμωση των κοινωνικών διακρίσεων, στην κοινωνική πρόνοια (προνοιακά επιδόματα, υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, ψυχοκοινωνικής στήριξης, βοήθεια στο σπίτι) εμπεριέχοντας όλα τα ζητήματα της εργασίας που θίγονται ως οπτικές της φτώχειας. Η προσέγγιση του Δήμου αναλυτικότερα αναπτύσσεται στην συνέχεια.

Παράλληλα κινείται και το Ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας 2014. Στο νέο ΡΣΑ 2014 βασική κατεύθυνση ήταν η κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση της Αθήνας, με την βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσω της ενίσχυσης των τοπικών λειτουργιών και ταυτόχρονα την αντιφατική προσέγγιση των κέντρων ως πόλοι έλξης τουρισμού και επενδύσεων.¹⁷

Συνδυαστικά διατυπώθηκαν και οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (2016-2030) μέσω των Περιφερειακών Σχεδίων, με

17. Οι κατευθύνσεις του νέου ΡΣΑ 2014 αναφέρονται κυρίως στην κοινωνικοοικονομική ανασυγκρότηση του χώρου, στη χωροταξική δομή και οργάνωση των δραστηριοτήτων, στην προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη του φυσικού και αστικού περιβάλλοντος κ.α. Στο Άρθρο 6 περί «Βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και εξισορρόπηση στην κατανομή των πόρων και των ωφελειών από την ανάπτυξη» επιδιώκεται η άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων και η καταπολέμηση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού που έχουν χωρική διάσταση με τη μείωση των αποστάσεων κατοικίας, εργασίας, με την ενδυνάμωση της πολυλειτουργικότητας των κέντρων, με την προώθηση τοπικού σχεδιασμού για την ένταξη των παρεμβάσεων μικρής κλίμακας και με την άσκηση πολιτικών για την εξασφάλιση κοινωνικής κατοικίας για συγκεκριμένες ευάλωτες.

κυριότερους την μηδενική φτώχεια, την ποιοτική εκπαίδευση και τις λιγότερες ανισότητες. Το πρόβλημα που παρουσιάζουν αυτές οι χωρικές πολιτικές είναι η αντιμετώπιση των κέντρων (Αθήνα Πειραιάς κλπ) ως «ιεραρχημένο σύστημα σαφώς οριοθετημένων αστικών συγκεντρώσεων», κάτι που αγνοεί την πραγματική εικόνα αστικής πολυπλοκότητας και ότι αυτό συμπαρασύρει, δηλαδή την πολυπολιτισμικότητα, την ποικιλομορφία που παρουσιάζουν οι γειτονιές τους, τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, με διαφορετικές ανάγκες καθώς δεν εστιάζουν στην ανάγνωση και τον χαρακτήρα της κάθε γειτονιάς και τις ανάγκες των ομάδων που τις συνθέτουν.

Παρά την έμφαση που δόθηκε από το κράτος, την ΕΕ και από τους ΟΤΑ, στην «ανθρωπιστική κρίση» οι μέχρι σήμερα πολιτικές στον τομέα αυτό χαρακτηρίζονται από ανεπαρκή στοιχεία προσέγγισης, μεθοδολογικά κενά, και αργούς ρυθμούς συντονισμού. Το αποτέλεσμα αυτών είναι η επίπλαστη παρουσίαση αριθμητικών μεγεθών που δεν αποδίδουν ούτε το μέγεθος του προβλήματος, ούτε το βαθμό επίλυσης που παρουσιάζεται.¹⁸

18. Για παράδειγμα στο Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019 του Δήμου Αθηναίων αναφέρεται ότι η φτώχεια στην Αθήνα έπληττε το 16% του πληθυσμού το 2009, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 40,4% το 2013, ενώ της ακραίας φτώχειας από 16,5% το 2019 σε 20,6% το 2013. Ποσοτικά οι περισσότεροι Ευρωπαϊκοί δείκτες φτώχειας που χρησιμοποιούνται βασίζονται στο εισόδημα. Αυτό τεκμηριώνεται θεωρητικά με την άποψη ότι το εισόδημα αντιστοιχεί στην ικανότητα κάποιου να κινεί την αγορά και να κινείται σε αυτή. Οι στατιστικές έρευνες όμως αποτυπώνουν τις καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών παρά το εισόδημά τους. Για παράδειγμα η «Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών» από την ΕΛΣΤΑΤ, περιέχει πληροφορίες μόνο για το εισόδημα, ωστόσο η «Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών» της ΕΛΣΤΑΤ παρέχει στοιχεία και για το εισόδημα και για την καταναλωτική δαπάνη. Αυτό δυσχεραίνει την αντίληψη των μεγεθών αλλά και την συγκριτική ικανότητα που μπορούμε να έχουμε ανάμεσα σε αυτά.

Σχετικό παράδειγμα για την κατανόηση της ασυμβατότητας των μεγεθών και τις επίπλαστης παρουσίας τους, σε προγράμματα όπως το Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019 του Δήμου Αθηναίων, είναι η προσέγγιση της αστεγιάς που

συνδέεται με την σίτιση, την ψυχολογική στήριξη και την ιατρική παρακολούθηση. Το 2018 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά πιλοτική καταγραφή αστέγων σε 7 δήμους από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Από τα στατιστικά αποτελέσματα της έρευνας για την Αθήνα, με καταγραφές στο δρόμο με ερωτηματολόγιο, καταγραφές σε ημερήσιες και στεγαστικές δομές και υποστηριζόμενα διαμερίσματα, το σύνολο των αστέγων το Μάιο του 2018 ήταν 793 άτομα. Πηγή: astegoι.gov.gr.

Ταυτόχρονα στο απολογισμό του Προγράμματος Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019 αναφέρεται ότι το Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων ΚΥΑΔΑ παρείχε φιλοξενία, σίτιση, ψυχολογική στήριξη, ιατρική παρακολούθηση σε 120 άτομα τον Δεκέμβριο του 2018 στον ξενώνα "ΙΩΝΙΣ" και 29 άτομα στον ξενώνα «Εστία Αθηνών». Το ΚΥΑΔΑ μαζί με την Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει την πλήρη θεσμική αρμοδιότητα για δράσεις παροχής στέγης στον Δήμο Αθηναίων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι με μελέτη του Υπουργείου, μόνο για τον μήνα Μάιο μετρήθηκαν 793 άτομα ως άστεγοι και το μεγαλύτερο και θεσμικά πλήρως αρμόδιο κέντρο υποδοχής του Δήμου, αναφέρει ότι φιλοξένησε 149 άτομα για τον μήνα Δεκέμβριο, χωρίς να αναφέρει το σύνολο των αιτούντων στέγης. Πηγή: Φροντίδα Αστέγων & Απολογισμός Προγράμματος Κοινωνικής πολιτικής 2015-2019.

III.β. Διάθρωση και προσανατολισμός Κοινωνικής Πολιτικής στο Δήμο Αθηναίων

Όπως αναφέρθηκε και επιγραμματικά παραπάνω η κοινωνική πολιτική του Δήμου Αθηναίων διαρθρώνεται σε τμήματα της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης όπως αναπτύσσονται στον παρακάτω πίνακα και σε κέντρα συγχρηματοδοτούμενα από την Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Ταμείο. Τα παραπάνω αναλαμβάνουν την οργάνωση και την εποπτεία προγραμμάτων κοινωνικής αλληλεγγύης.

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	Τμήμα Κοινωνικής Ένταξης
	Δομές του Δήμου και Νομικών προσώπων Δομές κοινωνικής προστασίας και αντιμετώπισης της φτώχειας Δομές μη κυβερνητικών οργανώσεων Δικτύου Κοινωνικής Κατοικίας του Δήμου Εφαρμογή δράσεων κοινωνικής επιχειρηματικότητας ΚΟΙΣΠΕ
	Τμήμα Υποστήριξης και Κοινωνικής ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων
	Παραρτήματα των Κέντρων Κοινότητας (ΚΕΜ) Υποστηρίζει και υλοποιεί διαπολιτισμικές δραστηριότητες, εκδηλώσεις Προγράμματα σε συνεργασία με μεταναστευτικούς συλλόγους και τοπικούς φορείς
	Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας
	Διεξάγει κοινωνική κοινωνική εργασία και συνεργάζεται με τοπικούς φορείς, συλλόγους, σωματεία, κ.λπ. με στόχο την ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων και συνεργειών.
	Τμήμα Υποδοχής και Υποστήριξης Αστέγων
	Τμήμα Τρίτης Ηλικίας
	ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΥΑΔΑ
	Σίτιση Στέγασης – Φιλοξενίας Κοινωνικά Ιατρεία Κοινωνικό mall – παντοπωλείο, φαρμακείο, βιβλιοπωλείο, κομμωτήριο, πλυντήρια κα «Αθηναϊκή Αγορά» (δωρεάν παροχή ενδυμάτων, υποδημάτων)
ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	
Ψυχοκοινωνική στήριξη /Συμβουλευτική. Νομική συμβουλευτική. Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (ΚΕΑ), επίδομα ενοικίου, επιδόματα αναπηρίας κτλ. Παροχή πληροφοριών/ Υποστήριξη σε σχέση με διοικητικές διαδικασίες Αίτηση για στέγαση αιτούντων άσυλο Δικτύωση-Παραπομπή αιτημάτων σε αρμόδιες δομές, υπηρεσίες, φορείς.	
ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ "ΑΘΗΝΑ ΥΓΕΙΑ"	
ΥΠΟΜΝΗΜΑ - ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ	
Σίτιση - Στέγαση (ορισμένου ρόνου) Απασχόληση Ψυχοκοινωνική στήριξη Δράσεις ενίσχυσης κοινωνικού δικτύου και συνεργειών	

Προγράμματα που αφορούν τα παραπάνω θέματα τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται από το Τμήμα Κοινωνικής Ένταξης που είναι το πιο δραστήριο της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Τα τμήματα Κοινωνικής Εργασίας, Υποδοχής και Υποστήριξης Αστέγων και Τρίτης Ηλικίας, συνεργάζονται με τα υπόλοιπα τμήματα της Διεύθυνσης για την εξειδίκευση αναγκών, την διεξαγωγή μελετών κλπ.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

«Η Κοινωνική Αλληλεγγύη έχει πρόσωπο... Το έργο του Δήμου Αθηναίων στην Υγεία, την Πρόνοια, την Ισότητα» 2017

Στέγαση ΚΥΑΔΑ

Σίτιση «Ανοιχτό Κέντρο Σίτισης»

Κέντρο Επανεξέτασης στην Εργασία (Job Center)

Συμβουλευτική και ενημέρωση

Ψυχοκοινωνική στήριξη

Κοινωνική αποκατάσταση και επανένταξη

Διασύνδεση & συνεργασία με αρμόδιους φορείς

«Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής» 2015- 2019

Σίτιση- Παροχή Υλικών Αγαθών ΚΥΑΔΑ

Στέγαση επέκταση του Δικτύου Κοινωνικής Κατοικίας

Απασχόληση - εφαρμογή δημοσίων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς

Μετανάστες - εκμάθηση ελληνικής & Η/Υ

Πρόγραμμα αποτοξίνωσης και κοινωνικής ένταξης εξαρτημένων ατόμων

Πολυδύναμα Κέντρα ολοκληρωμένης υποστήριξης ευπαθών ομάδων

Χαρτογράφηση δομών παροχής κοινωνικών υπηρεσιών

«συνΑθηνά» 2021

Αμφίδρομη σχέση των πολιτών με τη Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ανάδειξη αναγκών ζωής μέσα στην πόλη - δράσεις και πρωτοβουλίες

Δράσεις βελτίωσης της ποιότητας ζωής στην πόλη

«Στέγαση & Εργασία για τους αστέγους» 2022

Στέγαση με επίδομα ενοικίου ορισμένου χρόνου

Εργασιακή Συμβουλευτική

Ψυχοκοινωνική Στήριξη

Επιδότηση εργασίας και κατάρτισης

Κάλυψη δαπανών

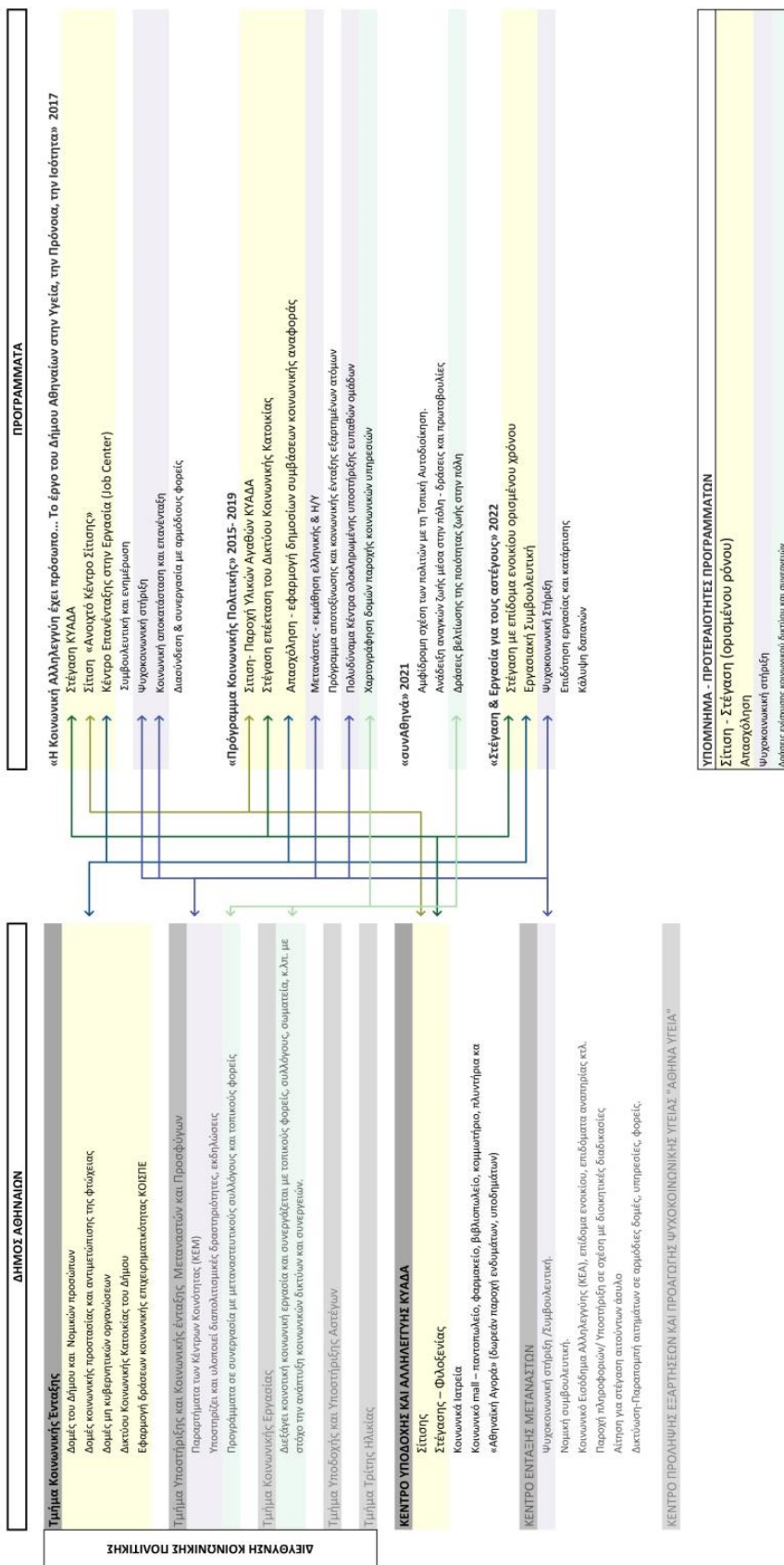
ΥΠΟΜΝΗΜΑ - ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σίτιση - Στέγαση (ορισμένου ρόπου)

Απασχόληση

Ψυχοκοινωνική στήριξη

Δράσεις ενίσχυσης κοινωνικού δικτύου και συνεργειών

Πίνακας διάθρωσης Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου Αθηναίων
 Σύνδεση με προγράμματα του Δήμου (επιπλέον, οργάνωση, θεματολογία)
 ίδια επεξεργασία, 2022

Το σπουδαιότερο και πιο αποτελεσματικό πρόγραμμα που εκπονήθηκε ήταν το Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019, το οποίο όπως επιβεβαιώθηκε και από τις συνεντεύξεις πεδίου κατάφερε να μειώσει την ζήτηση σε κλειστές συσκευασίες τροφίμων στο στέκι Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι. *«Το 2015 παρατηρήσαμε μεγάλη μείωση στην ζήτηση τροφίμων, λόγω των επιδομάτων που υπήρξαν με την κυβέρνηση Σύριζα. Πολλοί που έπαιρναν το επίδομα δεν ήθελαν να επωφεληθούν και από την προσφορά μας και προτιμούσαν να το πάρει κάποιος που δεν δικαιούταν το επίδομα. Φυσικά χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και υπάρχουν πολλοί οι οποίοι ζητούν παραπάνω τρόφιμα από όσα τους αναλογούν», Χ. 30 ετών, 2020, συμμετέχων στο στέκι αλληλεγγύης το Μυρμήγκι.*

Στοιχεία αποτελεσματικότητας του Προγράμματος Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019 παρουσιάζονται στην υποσημείωση 18 σελ. 63-64.

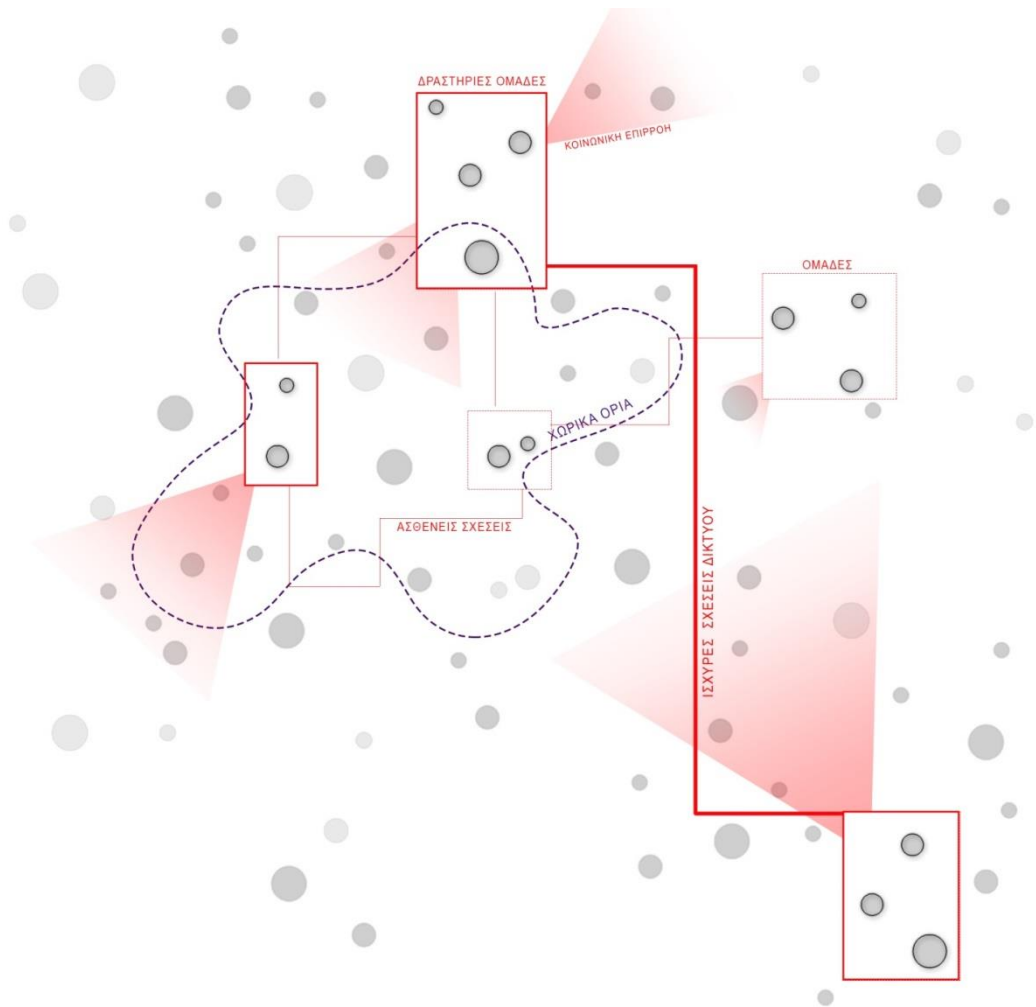
IV. Κοινωνικά Δίκτυα Αλληλεγγύης: ένα όραμα

IV.α. Άτυπες θεσμικές σχέσεις γειτονιάς

Από τις συζητήσεις πεδίου αναδείχθηκαν διαφορετικά δίκτυα αλληλεγγύης τα οποία συνυπάρχουν στη γειτονιά και επεκτείνονται και εκτός αυτής, με διαφορετική ιδεολογική προσέγγιση και δράση, αλλά με αμοιβαία υποστήριξη σε καιρούς κοινωνικών κρίσεων.

Η διαφοροποίηση της σύνθεσης αυτών των ομάδων, σε αυτοοργανωμένες συλλογικότητες και κοινωνικούς φορείς υπό την εποπτεία Υπουργείων ή του Δήμου, αλλά και η διαφορετική προσέγγιση αυτών στα θέματα που αναλύσαμε στις συνεντεύξεις πεδίου, σίτιση περίθαλψη κλπ, ενισχύει την έννοια της πολυπλοκότητας των δικτύων και της ανάγκης για περαιτέρω ανάλυση, όταν συζητάμε για επέκταση-ενίσχυση των δράσεων τους. Πιο συγκεκριμένα αναδείχθηκε ότι κρατικοί φορείς στρέφουν το ενδιαφέρον τους στην δημιουργία σχέσεων σε τοπικό επίπεδο, με άλλες ομάδες ασχέτως ιδεολογικών καταβολών, προσπαθώντας να ενισχύσουν τόσο τις δικές τους δράσεις όσο και τις ανάγκες της γειτονιάς γενικότερα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κέντρο ημέρας Βαβέλ, το οποίο συνεργάζεται με το στέκι αλληλεγγύης το Μυρμήγκι, καθώς και ο κοινωνικός συνεταιρισμός Αρχιπέλαγος με συλλογικές κουζίνες εκτός Κυψέλης όπως ο Άλλος Άνθρωπος στον Κεραμεικό.

Επίσης παρατήρησα διαφορετικής δυναμικής πυρήνες οργάνωσης, το Μυρμήγκι είναι πιο ενεργό και έχει μεγαλύτερη συμμετοχή από το κέντρο ημέρας Νέων Χώρα, γεγονός που οφείλεται άλλες φορές στην χρονική περίοδο που το εξετάζει κανείς, και άλλες φορές στην διαχείριση της ομάδας, την αξιολόγηση της από τα μέλη της και τον επαναπροσδιορισμό των στόχων της ανάλογα με τις ανάγκες τις κοινωνίας.

Σχήμα επιρροής
Ιδία Επεξεργασία 2021

Στο παραπάνω σχήμα αποτυπώνεται τόσο η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών συλλογικοτήτων και ομάδων όσο και η διαφορετική δυναμική, οι ισχυρές σχέσεις που δημιουργούνται συγκριτικά με άλλες μικρότερης σημασίας ή μικρότερης διάρκειας και η εξάπλωση αυτών των συνεργειών και εκτός χωρικών ορίων γειτονιάς, που στην περίπτωση των δικτύων αλληλεγγύης είναι ρευστά.

Στο παραπάνω σχήμα αποτύπωσα αυτές τις σχέσεις ανάμεσα στις συλλογικότητες και τις δομές γειτονιάς, αλλά και τον ρόλο της Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου. Διακρίνονται λοιπόν το κέντρο ημέρας Βαβέλ και ο συνεταιρισμός Αρχιτέλαγος, με μπλέ χρώμα, καθώς και οι δύο κοινωνικοί φορείς εμπλέκονται έμμεσα με το Υπουργείο Υγείας και δραστηριοποιούνται σε θέματα ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής ένταξης. Η κοινωνική συσπείρωση «Γύρω γύρω όλοι», είναι το τοπικό δίκτυο οργανώσεων και φορέων που λειτουργεί για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, ή με σκοπό την οργάνωση από κοινού παρεμβάσεων. Ενώ παράλληλα στο σχήμα αποτυπώνονται και οι συνέργιες εκτός γειτονιάς. Αντίστοιχα και με έντονη συνεργασία με το Κέντρο Ημέρας Βάβελ αποτυπώνεται η σπουδαία υπόσταση στη γειτονιά και η δραστηριότητα του Στεκιού Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι, όπως επίσης και το Κέντρο Ημέρας νέων Νέων Χώρα. Το Μυρμήγκι ανήκει στην ομπρέλα συλλογικοτήτων «Αλληλεγγύη για όλους» μαζί με συλλογικότητες εκτός Κυψέλης, την Εργατική Λέσχη Νέας Σμύρνης και την Συλλογική Κουζίνα EL CHEF στα Εξάρχεια. Προσπάθησα επίσης να αποδώσω την οργάνωση του Δήμου Αθηναίων και τον ρόλο της ΕΕ μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και των ΕΣΠΑ. Οι κοινές δραστηριότητες, όπως η σίτιση που έχει αναλάβει το ΚΥΑΔΑ, αλλά και η ένταξη ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας, συνδέονται ασθενώς με τις συλλογικότητες γειτονιάς.

Όλοι όσοι συνομίλησαν μαζί μου κατά την διάρκεια της εκτενούς έρευνας πεδίου από το 2020 μέχρι και το 2022, μου ανέφεραν την σπουδαιότητα της συνεργασίας τους, την ανταλλαγή εμπειρικών γνώσεων διαχείρισης άλλα και την από κοινού οργάνωση περαιτέρω δράσεων. Η σύνδεση όμως με την τοπική αυτοδιοίκηση όπως ανέφερα και παραπάνω και όπως αναδεικνύεται και από το διάγραμμα είναι ελάχιστη, αναλογικά με τις ανάγκες. Αλλά όπως μου ανέφεραν οι ίδιοι οι εμπλεκόμενοι κατά την διάρκεια της δράσης τους υπήρχαν στιγμές που επιδόματα σίτισης όπως το Πρόγραμμα Κοινωνικής Πολιτικής 2015, που αναλύσαμε παραπάνω, επηρέασαν την ζήτηση τροφίμων.

IV.β. Στρατηγικό σχέδιο ενίσχυσης συνεργειών

Το παραπάνω σχήμα μας δείχνει τις διασυνδέσεις, όμως από όλη την διαδικασία της μελέτης αναδείχθηκαν οι αγκυλώσεις όπως βέβαια και οι δυνατότητες εξέλιξης. Οι αγκυλώσεις των διαδικασιών είναι η ανεπάρκεια του κράτους πρόνοιας, η βραχυπρόθεσμη επίλυση των προβλημάτων της κοινότητας της γειτονιάς αλλά και το ότι οι άνθρωποι είναι συμβιβασμένοι με αυτό, η εξάρτηση και ο συμβιβασμός των ευάλωτων ομάδων, ο Δήμος και τα Υπουργεία που εμμένουν σε μια ανεφάρμοστη προσέγγιση ιδίως σε καιρούς ανθρωπιστικής κρίσης. Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν και στην πορεία της μελέτης όταν επέστρεψα στο πεδίο αυτήν την φορά για μοιραστώ τις σκέψεις μου, όπως θα αναλύσω και στην συνέχεια.

Αυτή η εικόνα αποδίδει όμως και την ελπίδα, την ελπίδα ότι μπορεί κανείς να στηριχθεί στη δύναμη της γειτονιάς, έχοντας σαν δεδομένο ότι η ενίσχυση της αλληλεγγύης θα καθυστερήσει με βάση την δραστηριότητα του Δήμου και του Κράτους Πρόνοιας μέχρι στιγμής. Επομένως σε αυτές τις άτυπες συνέργειες της γειτονιάς, που αντιμετωπίζουν τα θέματα της κοινότητας την φτώχεια, την ενίσχυση της εκπαίδευση την σίτιση έστω και βραχυπρόθεσμα, σκέφτομαι ένα άλλο σενάριο που μπορεί να τους κινήσει να λειτουργήσουν αποτελεσματικότερα και με μεγαλύτερη διάρκεια χρόνου.

Καταρχήν προσέγγισα το θέμα με μια εσωστρεφή λογική αλλά βεβαίως αναμένοντας μακροχρόνια να δημιουργηθεί μια διαδικασία χιονοστιβάδας που θα ενέπλεκε όλες αυτές τις συλλογικότητες και εκτός γειτονιάς. Με απώτερο σκοπό δηλαδή να διευρυνθεί μέσα από τις μεγαλύτερες συσπειρώσεις της γειτονιάς το «Γύρω Γύρω όλοι» ή την ομπρέλα δομών «Αλληλεγγύη για όλους». Η εσωστρεφής προσέγγιση μου βασίζεται τόσο στην ζωντανή και ισχυρή δραστηριότητα της γειτονιάς, διαδικασίες και σχέσεις που αναπτύσσονται στην καθημερινότητα αλλά και τις σχέσεις αλληλεγγύης, αμοιβαιότητας και συνύπαρξης, όσο και στην ιδεολογική επιλογή μου, σε αντίθεση με τις γενικότερες κοινωνικές πρακτικές, τις πολιτικές για την πόλη και τους θεσμούς.

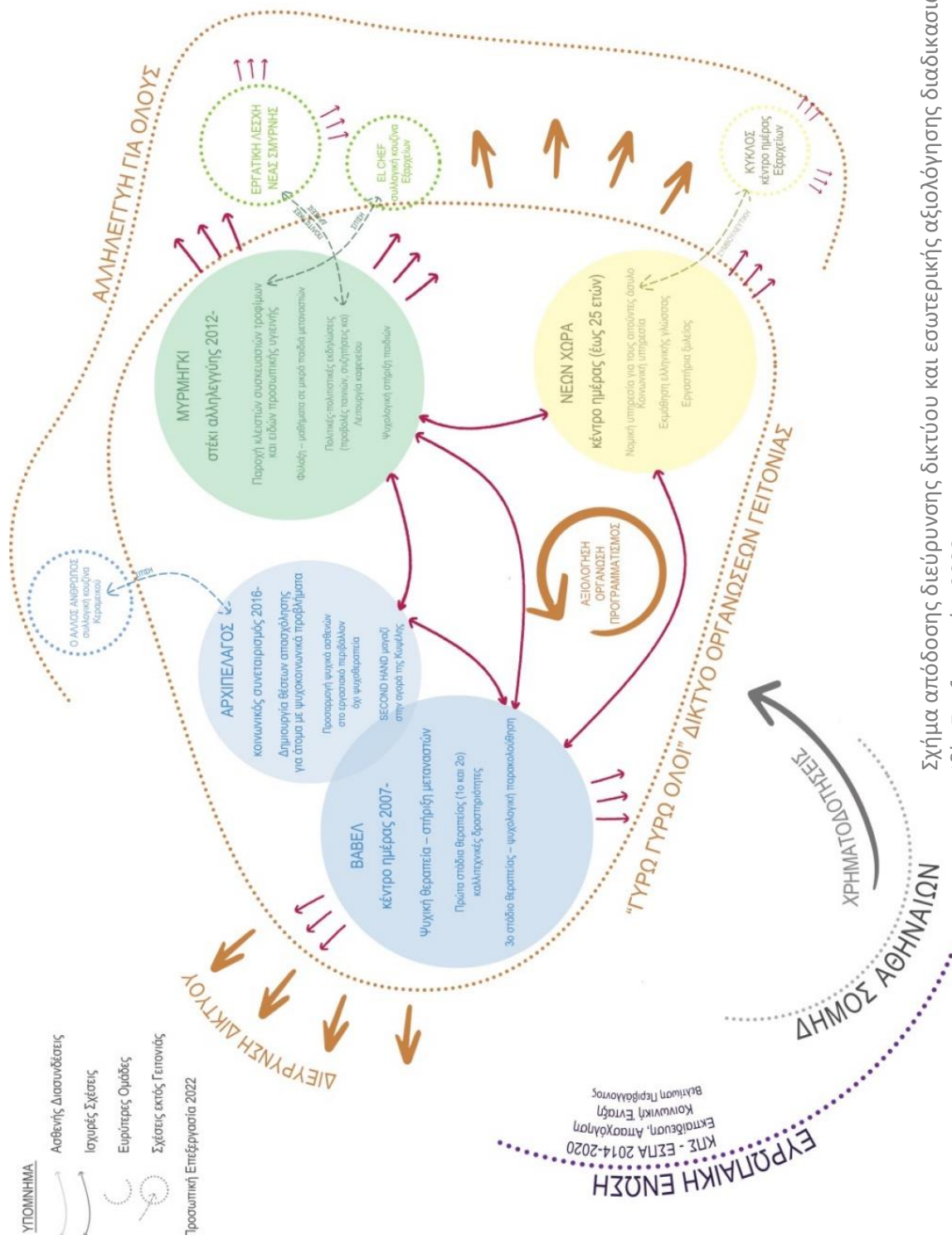
Ξεκινώντας από όσους έχουν ήδη δυνατές επαφές όπως παραδείγματος χάριν το Κέντρο Ημέρας Βαβέλ και ο κοινωνικός συνεταιρισμός Αρχιτέλαγος, ενισχύοντας το ανθρώπινο δυναμικό τους, θα μπορούσαν να επικεντρωθούν στην ένταξη στο εργασιακό περιβάλλον με μια πιο μακροχρόνια προσέγγιση κυρίως μέσω της εποπτείας του νέου εργασιακού χώρου και της εργασιακής συμπεριφοράς. Καθώς και να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με την ομάδα ψυχικής παρακολούθησης ώστε σε κάθε περίπτωση να μπορεί το άτομο να επιστρέψει σε ένα ασφαλές και οικείο περιβάλλον σε περιπτώσεις κακής διαχείρισης και συνθηκών αντιεπαγγελματικής συμπεριφοράς. Η διαφοροποίηση από την εξάρτηση με την ομάδα είναι ότι θα προβλέπονται τυχόν κακές συνθήκες εργασίας ώστε να αποφεύγονται οι μεγάλες και επίπονες ψυχικά αλλαγές, αλλά σε κάθε περίπτωση το κέντρο θα βρίσκεται στο πλευρό των ευάλωτων και ψυχικά νοσούντων. Επόμενη διασύνδεση είναι το Κέντρο Ημέρας Βαβέλ και το Στέκι Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι, δύο κοινωνικές δομές απόλυτα ενσωματωμένες με την κοινότητα της γειτονιάς και με εμπειρία στην συνεργασία αλλά και την οργάνωση νέων πολιτιστικών και πολιτικών δράσεων στα ευρύτερα πλαίσια της ένταξης και της επανένταξης των ευάλωτων ομάδων στο σύνολο, αλλά και της διάχυσης νέων τρόπων αλληλεγγύας προσφοράς.

Τέλος, λόγω του ότι το Κέντρο Νέων Χώρα βρίσκεται σε μια περίοδο ανασύνθεσης, θα μπορούσε να συνεργαστεί και να βοηθηθεί από το Στέκι Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι. Έχοντας μια κοινή προσέγγιση στα εκπαιδευτικά ζητήματα, εργαστήρια δεξιοτήτων και ενισχυτική διδασκαλία, θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την εμπειρία και την τεχνογνωσία που έχουν οι εμπλεκόμενοι στο Στέκι και να διευρύνουν την δραστηριότητα τους ανάλογα και με τις ανάγκες της γειτονιάς. Βέβαια αυτό όπως συζητήθηκε στην μετέπειτα επιστροφή μου στο πεδίο δεν είναι αρκετά ισχυρή διασύνδεση καθώς λόγω ιδεολογικών καταβολών δεν επιδιώκεται τόσο η επαφή και η συνεργασία μεταξύ αυτών.

Σημεία κλειδί είναι η επίλυση των θεμάτων απασχόλησης και η ενίσχυση της εκπαίδευσης, σαν στρατηγικά τα πρώτα ιεραρχημένα θέματα, καθώς θα λειτουργήσουν καταλυτικά και για τα υπόλοιπα, σίτιση, καλύτερη στέγαση, καλύτερη ψυχολογική υγεία και κοινωνική ενσωμάτωση, καλύτερο επίπεδο περιβάλλοντος . Πάνω σε αυτά τα θέματα παρατηρώ

έντονη δραστηριοποίηση αυτών των φορέων, όμως ο συνεταιρισμός Αρχιτέλαγος όπως είναι και λογικό καταφέρνει να δημιουργεί θέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ενώ το Μυρμήγκι και το Νέων Χώρα προσπαθούν να εντάξουν ή να ενισχύσουν το κομμάτι της εκπαίδευσης των μεταναστών που δεν επαρκεί από το σχολικό περιβάλλον. Όταν όμως λόγω των συνθηκών διαβίωσης επικεντρώνονται σε θέματα βραχυπρόθεσμα όπως είναι το μοίρασμα τροφίμων ή η βοήθεια μεταναστών για να ανταπεξέλθουν στις γραφειοκρατικές διαδικασίες και να καταφέρουν να εκδώσουν κάρτες ασύλου, δεν μπορούν να στοχεύσουν σε μακροπρόθεσμες δράσεις όπως είναι η παρακολούθηση και η σωστή ένταξη στο εργασιακό περιβάλλον, ή η επιπλέον βοήθεια στα μαθήματα του σχολείου όπου χρειάζεται ή ένα επιπλέον εργαστήριο που θα μπορεί να αποκτήσει κανείς μια τεχνική κατάρτιση όπως πχ το ξύλο ή μεταξοτυπία. Αυτά είναι θέματα που μου ανέφεραν οι ίδιοι σχετικά με τις μελλοντικές τους δράσεις και τα θέματα που τους προβληματίζουν στο πεδίο (αναλυτικά αναφέρονται στο υποστηρικτικό υλικό)

Αυτή η διαδικασία μπορεί να μην αποτελεί τον μοναδικό δρόμο και σίγουρα δεν μπορεί να επιφέρει την επίλυση όλων των ζητημάτων φτώχειας όμως θα ενισχύσει την εσωτερική συσπείρωση αποτελώντας ουσιαστικά σχεδιασμό στρατηγικών «από τα κάτω», και θα μπορεί με εσωστρεφή οργάνωση, επαναπροσδιορισμό των στόχων και αξιολόγηση να εξελιχθεί.

Σχήμα απόδοσης διεύρυνσης δικτύου και εσωτερικής αξιολόγησης διαδικασιών
Ιδία Επεξεργασία, 2022

Η εσωτερική τους οργάνωση και προγραμματισμός των δράσεων, θα βοηθούσε και στην εσωτερική αξιολόγηση των όσων λειτούργησαν ή όχι ώστε μοιράζοντας την εμπειρία τους και τα αποτελέσματα τους, να επαναπροσδιορίσουν την λειτουργία τους ανάλογα με τις ανάγκες της εποχής και της γειτονιάς. Το κράτος και η Κοινωνική Πολιτική του Δήμου θα έρθει αρωγός σε όλη αυτή την εσωτερική διαδικασία ενισχύοντας τους τοπικούς φορείς, αλλά και βελτιώνοντας τις διαδικασίες του, γραφειοκρατικές, εκπαιδευτικές και ου το καθεξής.

V. Επιστρέφοντας στο πεδίο: αξιολόγηση και προοπτικές

Η παραπάνω στρατηγική θέλει αρκετό χρόνο και διάθεση από την ίδια τη γειτονιά και έτσι για να έχω μια ολοκληρωμένη εικόνα απευθύνθηκα ξανά σε όσους μου έδωσαν πιο έντονα αυτήν την εικόνα της δικτύωσης και της σημασίας της συσπείρωσης στη γειτονιά, με απώτερο σκοπό αυτήν την φορά να τους εκφράσω τις σκέψεις μου και να δω εκ των έσω αν η ενίσχυση των δικτύων θα μπορούσε όπως το περιέγραψα, σαν χιονοστιβάδα, να συμπαρασύρει περισσότερες κοινωνικές δομές και συλλογικότητες και εκτός γειτονιάς, να συμπαρασύρει τον κόσμο της γειτονιάς και αν τελικά όλη αυτή η προσέγγιση θα μπορούσε σταδιακά να επιλύσει εν μέρει τα προβλήματα της γειτονιάς.

Απευθύνθηκα λοιπόν ξανά στους ανθρώπους που δραστηριοποιούνται στο Μυρμήγκι. Μου μίλησαν για την έντονη «από τα κάτω» οργάνωση τους καθώς εκεί βασίζουν και αυτοί τις ελπίδες τους. Μέσα από την συλλογική δράση έχουν βρει τον δρόμο να αγωνίζονται και δημιουργούν κοινότητες αλληλεγγύης και συλλογικής δημιουργίας στις γειτονιές. Τα αλληλέγγυα μαθήματα, οι συλλογικές κουζίνες, ο διαμοιρασμός τροφίμων και ρούχων, οι εργατικοί αγώνες, τα κοινωνικά φαρμακεία και ιατρεία είναι μερικά μόνο από τα πράγματα που κάνουν συλλογικά. Η ενίσχυση αυτών και ο συντονισμός νέων δράσεων σε αυτήν την δύσκολη περίοδο για την υγεία και την οικονομική και κοινωνική κατάσταση, πιστεύουν όντως ότι θα τους βοηθήσει. Δεν περιμένουν βελτιώσεις ή βοήθεια από το κράτος γιατί όπως μου εξέφρασαν ακόμα και την ενέργεια την αντιμετωπίζουν σαν εμπόρευμα που η τιμή του διαμορφώνεται με τους νόμους αγοράς.

Βασικός τους στόχος αυτή την στιγμή είναι η καλύτερη διασύνδεση με φορείς όπως το Κέντρο Ημέρας Βαβέλ, όπως διαπίστωσα και εγώ κατά την διάρκεια του σχεδιασμού νέων στρατηγικών, καθώς φαίνεται αρκετά ενεργό και έχει φωνή στη γειτονιά, ενώ αντίθετα δεν γνωρίζουν καλά και δεν επιδιώκουν σχέσεις με το Κέντρο Νέων Νέων Χώρα παρόλο που επικεντρώνονται και οι δύο ομάδες σε θέματα παιδιών μεταναστών, εκπαιδευτικές διαδικασίες κλπ.

Τέλος από την τελευταία μας κουβέντα κατάλαβα την έντονη δραστηριότητα τους αυτήν την περίοδο λόγω των ανατιμήσεων και της ενεργειακής κρίσης, των πρόσφατων επιθέσεων της αστυνομίας στο πάρκο Κύπρου και Πατησίων αλλά και τον εορτασμό της 10ετούς δράσης τους.

Μίλησα όμως και την καθηγήτρια του 15^{ου} Ενιαίου Λυκείου Αθηνών, που βρίσκεται στην περιοχή. Μου εξέφρασε τις σκέψεις της καθώς θεωρεί ότι η εκπαιδευτική πράξη αντιπροσωπεύει και αντικατοπτρίζει το όραμα της κοινωνίας που θέλουμε να προωθήσουμε, θέτοντας ένα μεγάλο ερώτημα «ποιο είναι αυτό το όραμα σε κάθε χρονική περίοδο;». Οι εκπαιδευτικοί συναναστρέφονται καθημερινά με παιδιά πολύ διαφορετικά, διαφορετικές σκέψεις, κουλτούρες, προβλήματα και επί της ουσίας αυτό θα έπρεπε να είναι η προτεραιότητα της διαδικασίας, δηλαδή η έκφραση όλων αυτών και όχι απαραίτητα το «πρόγραμμα».

Σε κοινωνικό επίπεδο δυστυχώς παρατηρεί και η ίδια ότι έχουμε επαναπαυθεί στην ύπαρξη οργανώσεων αλληλεγγύης, κοινωνικών φροντιστηρίων κλπ. Το πρόβλημα όμως που εντοπίζει είναι ότι δεν γίνεται καμιά επίσημη καταγραφή των προβλημάτων, ανάλογα την χρονική περίοδο πχ στην κρίση, στην εκπαίδευση από κάποιο φορέα, ινστιτούτο ή ερευνητικό κέντρο. Η unicef έχει κατακαιρούς δημοσιεύσει έρευνες για παιδιά που βρίσκονται στο όριο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ το Υπουργείο Παιδείας δύο φορές ανακοίνωσε ότι θα προβλεφθεί η σίτιση εντός του σχολείου, αλλά δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ οι σχετικοί διαγωνισμοί. Μόνο στα τέλη Μαρτίου του 2013 υπογράφηκε σύμβαση με την Αρχιεπισκοπή Αθηνών για παροχή σίτισης σε επιλεγμένα σχολεία, ενώ τον Ιούνιο του 2014 εστάλη επιστολή από το Υπουργείο Παιδείας στους διευθυντές των σχολείων που αφορούσε την καταγραφή «τυχόν» περιστατικών αιτίας που έπεσαν στην αντίληψή τους.

Επιστρέφοντας όμως στον βασικό άξονα της συζήτησης, τα δίκτυα αλληλεγγύης και η ενίσχυση των διαδικασιών επιβίωσης, ενώ είναι απογοητευμένη γιατί ακριβώς όλοι, βάζοντας και τον εαυτό της μέσα στην περιγραφή, έχουν επαναπαυθεί στην ύπαρξη αυτών των σχέσεων αλληλεγγύης, θεωρεί πως είναι η μοναδική λύση, αναγνωρίζοντας όλο και περισσότερους εκπαιδευτικούς και οργανώσεις να στηρίζουν και να διαχειρίζονται αφιλοκερδώς μαθήματα και κοινωνικά φροντιστήρια, που συνήθως λειτουργούν σε κάποια εγκατάσταση του Δήμου ή σε κάποιο τοπικό στέκι αλληλεγγύης ή πλέον και διαδικτυακά.

Στην Κυψέλη μαθήματα γίνονται στο Μυρμήγκι, όπου ήταν και η ίδια εκπαιδευτικός μια περίοδο, στο Νέων Χώρα και κάποιοι συνάδελφοι της βοηθούν παιδιά μεταναστών μικρότερης ηλικίας στον προσωπικό τους χώρο. Τόνισε πως δεν θα ήθελε να σταματήσουν αυτές οι εσωτερικές διεργασίες, καθώς πάντα θα υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω βοήθεια κάποιων παιδιών, κυρίως ψυχολογική στήριξη που τους παρέχεται σε ένα τέτοιο πιο αλληλέγγυο και οικείο περιβάλλον, όμως σίγουρα θα έπρεπε να γίνονται περισσότερα και κατά την διάρκεια του σχολείου. Οι υποστελεχώσεις, η αρκετά απαιτητική ύλη, το ωράριο, είναι δεδομένα του συστήματος που δεν αφήνουν «παραθυράκια» να αναπτυχθούν διαφορετικές σκέψεις με τα παιδιά, σκέψεις για την αλληλεγγύη, την ελευθερία, τον σεβασμό.

Επίλογος

Κάνοντας λοιπόν όλη αυτήν την διερεύνηση, προσπαθώντας να αναγνωρίσω και να μεταφέρω τον παλμό της γειτονιάς, γεννήθηκε μια σειρά ερωτημάτων ως προς το τι συμβαίνει στη γειτονιά της Κυψέλης, πως αποτυπώνεται αυτή η εικόνα μέσα από τις στατιστικές πηγές, τι αναγνωρίζει και τι στρατηγικές σχεδιάζει ο επίσημος αναπτυξιακός λόγος, και πως θα μπορούσε αυτή η διαδικασία να ενδυναμωθεί και να εξελιχθεί. Δεν ξέρω αν το Στέκι Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι θα είναι το πρώτο που θα ξεκινήσει μια τέτοια διαδικασία όμως φάνηκαν πρόθυμοι να συνεργαστούν. Εξάλλου η ιστορία τους δείχνει ακριβώς αυτήν την συνεχή εξέλιξη και την ανάγκη για έκφραση και σύνδεση με τη γειτονιά και τις ευάλωτες ομάδες. Κάτι ανάλογο παρατήρησα να συμβαίνει ήδη και στο Κέντρο Ημέρας Βάβελ, όπως επίσης και ο κόσμος της γειτονιάς φάνηκε να αφουγκράζεται τις ανάγκες για συσπείρωση και να έχει την διάθεση να συμμετάσχει περισσότερο. Μεγάλο σκέλος στην συζήτηση είναι και οι κρατικές χρηματοδοτήσεις και κατά πόσον το κράτος και ο Δήμος θα έχει την ευαισθησία να βοηθήσει τις τοπικές διαδικασίες που οργανώνονται από τα κάτω. Ενδεχομένως και το Πολυτεχνείο να μπορούσε να παίξει ένα καταλυτικό ρόλο, στην συγκέντρωση πληροφορίας, στην σχηματική απόδοση των αναγκών, των δικτύσεων και των συνεργειών, ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, αναπτύσσοντας δίκτυα με συλλογικότητες της γειτονιάς, και μελετώντας τέτοιου είδους από τα κάτω σχεδιασμούς. Στόχος της διπλωματικής δεν ήταν η παρουσίαση μιας έτοιμης λύσης, καθώς η ανάγκη για την συνεχή επαφή με το πεδίο ήταν και θα είναι επιτακτική. Στόχος ήταν η απόδοση όλων αυτών των δυνατοτήτων και κυρίως της ελπίδας που γεννάται στους δρόμους της γειτονιάς.

Υποστηρικτικό Υλικό

1. Συνεντεύξεις Πεδίου – σχεδιασμός συζητήσεων

Οι θεματικές ενότητες των συζητήσεων είχαν ως στόχο την ανάδειξη των στρατηγικών δράσεων της εκάστοτε συλλογικότητας, οργάνωσης ή φορέα κοινωνικού ενδιαφέροντος και του αποτελέσματος στην κοινωνία καθώς και την διαμόρφωση συλλογικής σκέψης μέσα από εφήμερες δραστηριότητες. Η συζήτηση βασίστηκε αρχικά στην δράση των συλλογικοτήτων και τον σκοπό τους, μέσα από την ματιά των εμπλεκόμενων, πιο συγκεκριμένα ποιες είναι οι διαδικασίες που ακολουθούνται, σε πρακτικό επίπεδο, πως ξεκίνησαν, ποιοι τις διαχειρίζονται και ποιοι τις επισκέπτονται την περίοδο έρευνας. Στην συνέχεια στόχος ήταν η ανάδειξη της δεοντολογίας τους, της πολιτική υπόσταση τους στο κοινωνικό χώρο και την σύνδεση με την κοινωνία της γειτονιάς. Επίσης εξίσου σημαντικό ερώτημα που τέθηκε ήταν πως έχει αλλάξει η αντίληψη του κόσμου που επωφελείται των δράσεων, τόσο μέσω της συμμετοχής τους στις διαδικασίες όσο και με την διαμόρφωση κοινού τρόπου σκέψης για το σύνολο και τον «άλλο», αν παρατηρούνται έστω και ψήγματα αλληλέγγυας πρακτικής από μέρους τους. Τέλος βασικός άξονας των συζητήσεων ήταν η ανάδειξη ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ των οργανώσεων αυτών, και η σύνδεση αυτού με την γενική κοινωνική ανασύνταξη της γειτονιάς, ανά κομβικές χρονικές περιόδους.

Τα κείμενα που ακολουθούν είναι μορφές μεταγραφής που συνιστούν μια μορφή μετάφρασης του προφορικού λόγου σε κάτι άλλο και δεν αποτελούν εικόνα-καθρέπτη της συνέντευξης (Willig, 2008). Όλες οι συνεντεύξεις πεδίου πραγματοποιήθηκαν το χρονικό διάστημα από Μάρτιο του 2020 έως και Αύγουστο του 2022.

1.α. Συλλογικότητες & Κοινωνικοί φορείς γειτονιάς

Το Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης

Χ. 30 ετών, μέλος του στεκιού Αλληλεγγύης Το Μυρμήγκι, 2020

Το στέκι αλληλεγγύης το Μυρμήγκι ξεκίνησε την δράση του το 2012 με το όνομα Δίκτυο Αλληλεγγύης 6^{ης} διαμερισματικής κοινότητας. Μετά την εκκένωση της δημοτικής αγοράς το 2011 όσοι θέλησαν να συνεχίσουν την δράση τους και με την ανάλογη κινηματική εμπειρία που είχαν, κυρίως άτομα άνω των 50 ετών, ίδρυσαν το Μυρμήγκι. Όπως αναφέρουν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες παρέχουν κυρίως συμβολική βοήθεια, με βασικό τους στόχο την ενίσχυση της έννοιας της κοινότητας. Εξάλλου βασικός άξονας των εσωτερικών συνελεύσεων του στεκιού είναι η διαφοροποίηση των δράσεων τους από την φιλανθρωπία.

Από τις δράσεις που δεν έχουν διαφοροποιηθεί από το 2012 έως και σήμερα είναι η παροχή κλειστών συσκευασιών τροφίμων και ειδών προσωπικής υγιεινής. Παλαιότερα υπήρχε και η αποθήκη ρούχων και βιβλίων, η οποία με τα χρόνια και λόγω έλλειψης χώρων αποθήκευσης έχει περιοριστεί σημαντικά.

Για την επίτευξη της ισότητας κατά την παροχή των τροφίμων, έχουν εφαρμόσει μια άτυπη μορφή «εγγραφών» χωρίς έγγραφα, γιατί θέλουν να «αξιολογείται διαφορετικά μια γυναίκα με 6 παιδιά και διαφορετικά ένας άνθρωπος χωρίς οικογένεια, που μένει μόνος του», όπως οι ίδιοι δηλώνουν.

Το 2016 αποτέλεσε μια κομβική χρονιά για το στέκι καθώς μια μεγάλη δράση που έκαναν ήταν η αγορά χωρίς μεσάζοντες όπου λόγω της ανάγκης για νομική υπόσταση των εμπορικών συναλλαγών έληξε σαν εγχείρημα.

Την ίδια χρονιά φαίνεται να αναλαμβάνουν τα ινία της διαχείρισης του Μυρμηγκιού οι νεότεροι του χώρου, οι οποίοι εμπλουτίζουν τις διαδικασίες και τις δράσεις τους με μαθήματα σε παιδιά, προβολές ταινιών, μουσικές βραδιές κλπ., δράσεις από τις οποίες, λόγω της πανδημίας, διατηρούν πλέον μόνο τα σχολικά μαθήματα. Εντοπίζουν

μεγάλη ανάγκη στην ύπαρξη ενός χώρου όπου τα παιδιά, χωρίς οικονομικό αντίτιμο, θα μπορούν να εκφράσουν τόσο τα μαθησιακά τους προβλήματα όσο και προβλήματα που βιώνουν στο σπίτι με τις οικογένειες τους. Υπήρξε μαθητής που απευθύνθηκε στο στέκι για ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, και οι ίδιοι βοήθησαν την διαδικασία καταγγελίας των γονέων και την προσοχή του παιδιού όσο αυτό βρισκόταν στο τμήμα ασυνόδευτων παιδιών στο Παιδών. Το γεγονός αυτό ήταν η αφορμή για να ερευνηθούν και οι ίδιοι αν προβλέπεται από τον νόμο ή αν υπάρχει κάποιος φορέας, που θα μπορούν να απευθυνθούν παιδιά μεταναστών και να ζητήσουν βοήθεια για αντίστοιχα οικογενειακά θέματα.

Όσον αφορά την πολυπολιτισμικότητα της περιοχής, παρατηρούν μεγάλες αντιθέσεις σε σημείο που δημιουργούνται καβγάδες, ιδίως ανάμεσα σε Βαλκάνιους και Αφρικανούς. Ένα επίσης σπουδαίο ζήτημα ήταν ο σεξισμός, η απαξιωμένη θέση της γυναικάς στην κουλτούρα των λαών αυτών, όπου εξαρχής τέθηκε ως «βέτο» για τους παρευρισκόμενους στο στέκι. Όπως εξέφρασαν πολλές φορές χρειάστηκε να απομακρύνουν τους άντρες από το «καφενείο» του χώρου για να δηλώσουν με άμεσο τρόπο ότι οι γυναίκες είναι εξίσου ευπρόσδεκτες σε όλες τις καθημερινές διαδικασίες, «από τον καφέ μέχρι την πολιτική κουβέντα».

Το 2015 παρατήρησαν μεγάλη μείωση στην ζήτηση τροφίμων, και το αιτιολογούν στα επιδόματα που υπήρξαν με την κυβέρνηση Σύριζα, πολλοί που έπαιρναν το επίδομα δεν ήθελαν να επωφεληθούν και από την προσφορά του Μυρμηγκιού και προτιμούσαν να το πάρει κάποιος που δεν δικαιούταν το επίδομα. Φυσικά χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και υπάρχουν πολλοί οι οποίοι ζητούν παραπάνω τρόφιμα από όσα τους αναλογούν, γεγονός άξιο σχολιασμού καθώς δεν φαίνεται να ανταλλάσσονται όλοι την αμοιβαιότητα των πράξεων αυτών.

Το τελευταίο χρόνο, λόγω της πανδημίας, ενισχύθηκε αρκετά το δίκτυο αλληλεγγύης, πολλές συλλογικές κουζίνες βοήθησαν άλλες συλλογικότητες και παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση στην προσφορά του κόσμου, μάλλον όπως οι ίδιοι κρίνουν λόγω του περισσότερου διαθέσιμου χρόνου που είχε ο καθένας λόγω καραντίνας και λόγω αποκλεισμού των μετακινήσεων εκτός της γειτονιάς.

Σχετικά με την προσφορά τους παρατηρείται ότι συσκευασμένες τροφές και είδη προσωπικής υγιεινής προτιμούν ασυνόδευτες γυναίκες με πολλά παιδιά καθώς και ηλικιωμένοι. Σε αντίθεση με το μαγειρεμένο φαγητό που παρατηρείται κυρίως ζήτηση από νέους άντρες της γειτονιάς, που συγκατοικούν 7 άτομα μαζί, ή από όσους δεν έχουν ρεύμα.

Βέβαια από αυτούς «οι περισσότεροι δεν συμμετέχουν μετά στην πολιτικές διαδικασίες, συνελεύσεις πολιτικές κουβέντες ομιλίες κλπ, ένας όταν το είχαμε συζητήσει μου είπε “ωραία τα λέτε αλλά μην με μπλέκεις εμένα με πολιτικά”, και μετά από ένα χρόνο ήρθε και μας έφερε 2 σακούλες τρόφιμα λέγοντας “έπιασα μεροκάματο”. Αυτό ήταν το πιο ‘πολιτικό’ που έχω βιώσει».

Η δράση του Στεκιού Αλληλεγγύης το Μυρμήγκι, εκφράζεται τόσο σε επίπεδο γειτονιάς όσο και στην πόλη. Στην κλίμακα της Κυψέλης φαίνεται να είναι αρκετά αποδεκτή καθώς όπως δηλώνουν οι δράσεις τους στηρίζονται από τους γείτονες μέχρι και την κοινότητα της εκκλησίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουν ότι το 2013 που τοποθετήθηκε εκρηκτικός μηχανισμός στην πόρτα του χώρου τους οι γείτονες έσπευσαν να τους ειδοποιήσουν καθώς και να βοηθήσουν στην πυρόσβεση.

Σε επίπεδο πόλης ανήκουν στην «ομπρέλα» συλλογικοτήτων αλληλεγγύης την «Αλληλεγγύη για όλους» όπου διευκολύνει την επικοινωνία όλων των δικτύων και των δομών. Αξιοσημείωτο είναι ότι από τις 26 δομές που ήταν δραστήριες το 2016 πλέον δραστηριοποιούνται μόνο τρεις. Το Μυρμήγκι είναι μια από τις συλλογικότητες που διατηρεί ακόμα την δράση του και επιδιώκει την επικοινωνία και την δικτύωση τόσο με το συντονιστικό συλλογικοτήτων γειτονιάς (για παρεμβάσεις, πορείες και λοιπές δράσεις) όσο και τις σχέσεις με κοινότητες της Κυψέλης. Στους άμεσους στόχους είναι η διατήρηση των υφιστάμενων δράσεων καθώς και η προσθήκη συμβουλευτικής δικηγόρου και γιατρού. *«Ειδικά τώρα με τα εμβόλια θέλουμε να έχουμε συγκεκριμένη ημέρα όπου θα μπορεί να έρθει οποιοσδήποτε και να συμβουλευτεί τον γιατρό για τους λόγους εμβολιασμού».*

Αρχιπέλαγος ΚΟΙΣΠΕ

Μιχαΐλοβιτς Νατάσσα, Κοινωνική Λειτουργός, 2021

Ο Συνεταιρισμός “Αρχιπέλαγος” είναι κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση και στοχεύει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, μετανάστες, πρόσφυγες και άλλα κοινωνικά ευάλωτα άτομα. Είναι συνεταιρισμός ιδιωτικού δικαίου, με εμπορική ιδιότητα και “μονάδα ψυχικής υγείας” εποπτευόμενη από το Υπουργείο Υγείας.

Στόχος είναι η ενσωμάτωση και η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των ατόμων, είτε είναι ψυχικά ασθενείς είτε είναι πρώην χρήστες, πρώην φυλακισμένοι και γενικά άτομα τα οποία για τον α ή β λόγο έχουν μια απόσταση από την κοινωνία. Βασικό μέλημα του συνεταιρισμού είναι να είναι το άτομο λειτουργικό, να ακολουθεί την αγωγή του γιατρού του, και να συνεχίζει κανονικά τις συνεδρίες του κατά την διάρκεια της συνεργασίας, καθώς στην μονάδα ψυχικής υγείας δεν παρακολουθούνται όλα τα μέλη του συνεταιρισμού. Περισσότερο ελέγχεται κατά πόσον είναι λειτουργικός κάποιος, αν έχει δηλαδή κάποιου είδους υποτροπή ή αν δεν είναι ακόμα σε θέση να εργαστεί σε ένα μεικτό συνεργείο. Μεικτό συνεργείο ονομάζεται η ομάδα καθαρισμού στην οποία απασχολούνται ο κόσμος που απευθύνεται στον συνεταιρισμό, μεικτό ως προς την σύσταση του, με ψυχικά νοσούντες, πρόσφυγες, πρώην τοξικομανείς κλπ. Μέσα από διαγωνισμούς αναλαμβάνουν τον καθαρισμό κτιρίων και εκεί αρχίζουν να προσαρμόζουν τα ευάλωτα άτομα στην αγορά εργασίας. Μαθαίνοντας ότι έχουν δικαιώματα και θα πληρωθούν «κανονικά», με ένσημα και δώρα, θα φύγουν στην ώρα τους κλπ αλλά ταυτόχρονα έχουν και υποχρεώσεις, πρέπει να είναι στην ώρα τους, να φέρουν ένα αποτέλεσμα κλπ. Η διαφορά τους με άλλες ομάδες εργασίας είναι ότι προσαρμόζουν τα άτομα αυτά στον εργασιακό χώρο και δεν κάνουν κάποιου είδους ψυχοθεραπεία με εργόχειρα κλπ.

Οι ευάλωτες αυτές ομάδες προσεγγίζουν τον κοινωνικό συνεταιρισμό είτε από σύσταση μέσω των ψυχοθεραπευτών τους, είτε από μόνοι τους, αλλά σε αυτήν την περίπτωση εξετάζονται αν όντως έχουν ψυχικά προβλήματα, καθώς δεν λειτουργούν με την μορφή της Χρυσής Ευκαιρίας, στην εύρεση

εργασίας. Όσον αφορά την διάρκεια της εργασίας τους, δεν μπορεί να είναι αορίστου καθώς πρέπει να ανανεώνονται αυτές οι θέσεις. Επίσης υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, που τους «γεμίζουν χαρά» όπως μου εξέφρασαν, όπου οι ίδιοι οι εργαζόμενοι νιώθουν έτοιμοι να «ανοίξουν τα φτερά τους» όπως χαρακτηριστικά είχε πει μια κοπέλα και να δουλέψουν μόνοι τους, όχι απαραίτητα στον τομέα της καθαριότητας, άλλοι σε αυτό που είχαν σπουδάσει στην χώρα τους, άλλοι σε δεξιότητες που ανέπτυξαν στην φυλακή κα. Δεν απολύεται κάποιος από τον συνεταιρισμό, στόχος είναι να μείνουν κοντά τους με εμπιστοσύνη και ασφάλεια, απλώς προσπαθούν χωρίς συναισθηματισμούς να δίνουν ευκαιρίες σε όλους. Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις όπου πραγματικά έπρεπε να διακόψουν την συνεργασία με κάποιον, λόγω υποτροπής της ψυχικής τους υγείας ή λόγω γραφειοκρατίας στο κομμάτι των προσφύγων. Πολλοί από τους πρόσφυγες που απασχολούνταν στον τομέα της καθαριότητας όταν έληξαν τα χαρτιά τους δεν μπορούσαν να εργάζονται καθώς προσπαθούν να τηρούν το νομοθετικό πλαίσιο και να δίνουν τις νόμιμες απολαβές στους εργαζομένους. Γεγονός ιδιαίτερα λυπηρό γιατί ήταν άνθρωποι που πραγματικά ήθελαν να δουλέψουν και στήριζαν έμπρακτα τον συνεταιρισμό.

Αυτήν την στιγμή δραστηριοποιούνται κυρίως σε κτίρια του κέντρου, Κυψέλη, Ομόνοια, Πατήσια, αλλά η σύνθεση των εργαζομένων είναι από παντού. Κόσμος που ψυχικά νοσούσε και φαίνεται να ανέκαμψε συνήθως δεν έχει τις ίδιες ευκαιρίες όπως είχε παλαιότερα (πριν την νοσηλεία) και αυτό ισχύει και για τους φυλακισμένους και για τους πρόσφυγες. *«Αντί λοιπόν να μένουν στο νοσοκομείο, γιατί δεν έχουν που αλλού να πάνε, έρχεται ο συνεταιρισμός και τους βοηθάει να μπορέσουν να σταθούν και πάλι στα πόδια τους.»* Βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι πολλοί βρήκαν εργασία στην ελεύθερη αγορά γιατί θεωρήθηκαν πιο έμπιστοι εφόσον είχαν μια προϋπηρεσία-προεργασία και κάπου αλλού.

Μια παράλληλη δραστηριότητα του ΚΟΙΣΠΕ Αρχιτέλαγος είναι το second hand μαγαζί στην δημοτική αγορά. Ο επόμενος στόχος τους είναι η εστίαση, όχι με την μορφή σίτισης αλλά προετοιμασίας γευμάτων για νοσοκομεία. *«Στο μαγαζί τίποτα δεν αγοράζεται από έξω όλα είναι προσφορά είτε ανθρώπων της γειτονιάς είτε προμηθευτών από την επαρχία που ευαισθητοποιούνται με την κοινωνική μας παρουσία και*

θέλουν να βοηθήσουν. Όντας Κυψελιώτες οι κύριοι προμηθευτές μας, αναγνωρίζουμε και εμείς το κοινωνικό αποτύπωμα μας στη γειτονιά, και φυσικά η όλη δράση έχει και οικολογικό αποτύπωμα, με την έννοια της ανακύκλωσης προϊόντων».

«Η Κυψέλη είναι μια πολύ ζωντανή γειτονιά, μια αγκαλιά δράσεων.» Συνεργάζονται και με άλλες ομάδες και συλλογικότητες της περιοχής αλλά και με ολόκληρο δίκτυο φορέων για ευάλωτες ομάδες. Μερικές από τις συνεργασίες τους είναι η kthora, που ασχολείται με την σίτιση προσφύγων, το κέντρο ημέρας Βαβέλ που είναι κύριος φορέας Ψ¹⁹, δηλαδή όλων των ψυχογενών, ψυχολογικών ψυχιατρικών προβλημάτων κλπ, το Χαμομήλι, το Μυρμήγκι και ο Άλλος Άνθρωπος. Αν και κάποιες από αυτές τις ομάδες λόγω της αυτοοργάνωσης τους δεν μπορούν να στηριχθούν σε μια έγγραφη τυπική συνεργασία, προφανώς και εφόσον στόχος όλων είναι η αλληλεγγύη, σε θέματα που τους επιτρέπετε παραπέμπουν ευάλωτα άτομα ο ένας στον άλλον.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνεργασίας είναι με το Μυρμήγκι καθώς κάποιιοι από τους μετανάστες που συνεργάζονταν πήγαιναν εκεί για δωρεάν μαθήματα ελληνικών. *«Πάντως σχετικά με την ερώτηση σας για το αντίκτυπο που έχουμε στη γειτονιά, κάτι που γενικά συζητάμε και εμείς στον συνεταιρισμό είναι ότι ιδίως το κατάστημα θα μπορούσε να επιβιώσει μόνο από την προσφορά και την ζήτηση της γειτονιάς»* Μιχαΐλοβιτς, 2021.

19. Φορείς Ψ. ή φορείς Ψ.Υ. ονομάζονται οι φορείς ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και Ψυχικής Υγείας, που έχουν στόχο να προάγουν την ψυχική υγεία και τα δικαιώματα των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, καθώς και την πρόληψη των διακρίσεων σύμφωνα με την αρχές των ίσων ευκαιριών και γενικότερα την ολοκλήρωση της Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης. Πηγή: <http://argo.org.gr/>

Βαβέλ – Κέντρο Ημέρας

Γκιωνάκης Νίκος, Επιστημονικός Υπεύθυνος, 2021

Η δράση του κέντρου ξεκίνησε το 2007, χωρίς σαφή διαχωρισμό των επιπέδων θεραπείας που θα παρέχουν στους ψυχικά ασταθείς μετανάστες. Η θεραπεία χωρίζεται σε 3 επίπεδα που δεν είναι πάντα διακριτά, το πρώτο επίπεδο που είναι η πρόληψη, να μεριμνήσουν ώστε κάποιος να μην φτάσει να εμφανίσει ένα ψυχικό νόσημα, το δεύτερο είναι η έγκαιρη παρέμβαση, πρωτού δηλαδή ο άλλος είναι επιβλαβής τόσο για τον εαυτό του όσο και για το κοινωνικό σύνολο και το τρίτο είναι η παρακολούθηση και θεραπεία ατόμων που έχουν εμφανίσει ένα ψυχικό νόσημα. Στο κέντρο ημέρας Βαβέλ πλέον ασχολούνται με το 3^ο στάδιο αν και όπως ανέφεραν δεν είναι πάντα γραμμικά τα πράγματα και δεν κατηγοριοποιείται κάποιος εξ'αρχής. Τα δύο πρώτα στάδια παρακολουθούνται και δουλεύουν μαζί τους μέσα από διάφορων ειδών καλλιτεχνικές δραστηριότητες. «Για να σας φέρω ένα παράδειγμα, επειδή στη γειτονιά της Κυψέλης υπάρχει έντονη κοινωνική ανασύνθεση, κυρίως μετά από τις έντονες επιθέσεις της Χρυσής Αυγής γύρω στο 2014, διαμορφώθηκαν πολλές ομάδες και οργανισμοί, αλλά και άλλα που δεν φαίνονται όπως ένας χώρος τέχνης σε ένα χαρακτηριστικό παλιό κτίριο της περιοχής.» Εκεί λοιπόν ο υπεύθυνος του χώρου οργάνωνε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στην περιοχή και οι καλλιτέχνες που φιλοξενούσε σαν αντάλλαγμα έκαναν κάποιου είδους κοινωνική εργασία στην Βαβέλ. Σχετικά με την κοινωνική ανασύνθεση της γειτονιάς, έγινε σε μια περίοδο που υπήρχε έντονη πόλωση. «Όσο βάραγαν αυτοί (της ΧΑ) τόσο ο κόσμος ήθελε να βρει το δίκιο του, και ήταν και η περίοδος που είχαμε την περισσότερη εθελοντική εργασία. Κάναμε πολλά το 2011-2014, βλακείες, τίποτα. Εννοώ ότι δεν καταφέραμε κάτι ουσιαστικό, αγώνες για αγώνες.»

Θεωρούν πως κανένας δεν είναι «δύσκολος» ή «προβληματικός», η κουλτούρα του καθενός καθορίζει τον τρόπο που βιώνει τα πράγματα και στόχος είναι να αναπτύξουν μια πολιτισμική ευαισθησία. «Όταν εμείς αναφερόμαστε σε κάποιον ως αδερφό, εννοούμε όντως τον εξ'αίματος αδερφό μας όταν όμως ακούς έναν από την Σεούλ να αναφέρεται σε κάποιον ως αδερφό το πιθανότερο είναι να εννοεί έναν άλλο φίλο από την Σεούλ.» Αυτό καθιστά την δουλειά τους πιο δύσκολη αλλά και πιο

ενδιαφέρουσα. Φυσικά όταν και ο άλλος έρχεται να μιλήσει με ειλικρίνεια, και δεν θέτει στον εαυτό του χαρακτηριστικά που θα τον κάνουν πιο αποδεκτό. Συνήθως πηγαίνουν επιφυλακτικοί «και με το δίκιο τους και λένε έχω 3 παιδιά, δεν έχουν φαγητό και με την εξέλιξη της κουβέντας σου εκμυστηρεύονται ότι είναι άνδρες μόνοι χωρίς παιδιά » Με όσα έχουν βιώσει το μεταφράζουν λογικό να είναι επιφυλακτικοί, καθώς τις περισσότερες φορές μοιράζονται γεγονότα που δεν μπορεί κανείς να φανταστεί, περιγράφουν βασανιστήρια και απευθύνονται στους ψυχολόγους και τους κοινωνικούς λειτουργούς με σκοπό να βρουν κάτι καλύτερο, το όνειρο τους, και τελικά καταλήγουν να βιώνουν την αποξένωση, «πέραν του ότι δεν θα σε εμπιστευτούν, δεν σε ξέρουν κιόλας, έχουν απογοητευτεί από την ζωή. Αν η ιστορία ξεκινάει, στην καλύτερη περίπτωση, με τον πνιγμό και των δύο γονέων στο ταξίδι για το καλύτερο, πώς να μην αναπτυχθούν ψυχικές διαταραχές.» Κυρίως παρακολουθούν άνδρες από την Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, ενήλικες, που «δεν έχουν στον ήλιο μοίρα.» Κυρίως έρχονται με παραπομπές από camp, από άλλες οργανώσεις, και από σχολεία. Αναλαμβάνουν και παιδιά, που όπως μου εξέφρασαν το βασικό είναι να δουλέψουν και να μιλήσουν με τους γονείς και τους φροντιστές. «Έτσι μας βρίσκουν και έτσι λειτουργεί και το δίκτυο μας. Όταν προσπαθείς να επικοινωνήσεις με έναν άνθρωπο που σου ζητάει βοήθεια γιατί δεν κοιμάται τα βράδια η απάντηση δεν είναι πάρε αυτά τα φάρμακα και δεν θα έπρεπε να είναι αυτή. Το πρόβλημα ξεκινάει από το ότι δεν έχει δουλειά, δεν έχει επικοινωνήσει με τους γονείς τους και αγχώνεται, δεν έχει σπίτι να μείνει ή κοιμάται σε ένα ανήλιαγο υπόγειο. Έτσι αντιλαμβάνεται κανείς ότι η θεραπεία του ή η βοήθεια που πρέπει να του παρέχεις δεν είναι μόνο τα φάρμακα αλλά και όλα τα υπόλοιπα. » Σε πολλές περιπτώσεις λοιπόν δεν τους παραπέμπουν μόνο σε έναν άλλο φορέα αλλά τους συνοδεύουν, συνεχίζοντας και την παρακολούθηση. Ακόμη και στο θέμα των φαρμάκων όταν πολλοί από τους ασθενείς δεν έχουν ΑΜΚΑ ή λοιπά στοιχεία συνταγογράφησης προσπαθούν να τους τα παρέχουν μέσω κοινωνικών ιατρείων. Πέρα από την θεραπεία όμως, το δίκτυο οργανώσεων και φορέων λειτουργεί και ως προς την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, ή με σκοπό τις από κοινού παρεμβάσεις. Κάποτε το ονόμαζαν «Γύρω γύρω όλοι» γιατί μαζεύονταν και κουβεντιάζανε κυριολεκτικά σε κύκλο.

«Είχαμε κάνει και ένα project το «10/16, Ανάπτυξη του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας» που απευθυνόταν σε παιδιά και εφήβους, τις οικογένειές τους και το σχολικό περιβάλλον που ζουν στην Κυψέλη. Επικεντρωθήκαμε στις ηλικίες 10 έως 16 ετών με παρεμβάσεις κλινικού χαρακτήρα σε παιδιά μεταναστών, δραστηριότητες που είχαν ως στόχο την πρόληψη εκδήλωσης ψυχικής νόσου και γενικότερα την προαγωγή της ψυχικής υγείας σε σχολικές κοινότητες στις οποίες συνυπάρχουν παιδιά διαφορετικής εθνοπολιτισμικής καταγωγής, παρεμβάσεις υποστήριξης των εκπαιδευτικών προκειμένου να μπορούν να αντιμετωπίσουν δημιουργικά τις προκλήσεις του πολυπολιτισμικού σχολικού περιβάλλοντος, παρεμβάσεις υποστήριξης γονέων προκειμένου να μπορούν να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις του ρόλου τους. Θα έλεγα πως ήταν χαρακτηριστικό παράδειγμα της δουλειάς μας παρόλο που δεν έχουμε στην πλειοψηφία μας παιδιά, γιατί έχουμε αυτούς τους 3 άξονες δράσης όπως και στο έργο 10/16, την φροντίδα ψυχικής υγείας με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλευτές, την εκπαίδευση στην διαχείριση ψυχικών νοσημάτων όπως πχ στους δασκάλους των σχολείων και την υποστήριξη των εργαζομένων πεδίου» Γκιωνάκης, 2021.

Νέων Χώρα – Κέντρο Ημέρας Νέων

Πιστικός Ηλίας, Συντονιστής Άρσις- Νέων Χώρα, 2021

Το κέντρο Νέων Χώρα είναι ένα κέντρο ημέρας για άτομα έως 25 ετών, χωρίς αυτό να είναι αυστηρό. Στόχος είναι να παρέχει υποστήριξη σε παιδιά και να τους γνωστοποιεί τα δικαιώματά τους. Το 2015 με το προσφυγικό δόθηκαν πολλά χρήματα για την ανάπτυξη τέτοιων κέντρων. Αυτή την στιγμή έχουν νομική υπηρεσία για τους αιτούντες άσυλο, κοινωνική υπηρεσία για την ολιστική προσέγγιση των ζητημάτων που προκύπτουν, εκπαιδευτικό τμήμα για εκμάθηση ελληνικών, εργαστήρια ξυλείας, και θέλουν να προσθέσουν στο κέντρο και εργαστήρια ραπτικής, μεταξοτυπίας και υπολογιστών. Ένας από τους βασικότερους στόχους είναι η σύνδεση με την αγορά εργασίας, δηλαδή προσπαθούν είτε να παρέχουν στα παιδιά τεχνικές γνώσεις, γλωσσών, υπολογιστών κλπ είτε να καταφέρουν κάποια στιγμή να δημιουργήσουν και την δική τους επιχείρηση με τα εργαστήρια που προαναφέρθηκαν και έτσι να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας. *«Βέβαια στην συνθήκη που εκπαιδεύεις κάποιον και τον προτείνεις για μια θέση εργασίας που έχει προκύψει, δεν τον αφήνεις έτσι, πρέπει να υπάρχει εποπτεία, για να διασφαλίσουμε στον εργαζόμενο ότι θα βρίσκεται σε ένα περιβάλλον που θα τηρούνται όλα τα εργασιακά του δικαιώματα, αλλά και στον εργοδότη για την εμπιστοσύνη που πρέπει να έχει στον νέο του υπάλληλο.»* Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφορετικής κουλτούρας, και επιτακτικής ανάγκης να εκπαιδευτεί κάποιος στην ελληνική φιλοσοφία ήταν ένα παιδί από την Αφρική που είχε απευθυνθεί στο κέντρο για κάρτα ασύλου, ουσιαστικά νομική υποστήριξη και διευκόλυνση της διαδικασίας. Ο συγκεκριμένος δεν είχε αντίληψη του χρόνου, με αποτέλεσμα να χάσει την αίτηση ασύλου διότι δεν κατάφερε να παρευρεθεί σε κανένα ραντεβού. Επομένως η εκπαίδευση και η διασφάλιση της ικανότητας του ατόμου να βρίσκεται σε ένα εργασιακό και κοινωνικό πλαίσιο είναι απαραίτητη. Η βοήθεια σε ένα παιδί, και πιθανόν και σε ένα μεγαλύτερο άνθρωπο που έχει ανάγκη, δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης, και ο στόχος είναι η ανεξαρτητοποίηση, να μπορέσει να επιβιώσει κανείς μόνος του. Το κέντρο Νέων Χώρα τα τελευταία χρόνια υπολειπεται και δυστυχώς η πανδημία καθυστέρησε περισσότερο την ανασύνταξη του. *«Ο κόσμος δεν μας γνωρίζει και γι αυτό αναρωτιέμαι κάποιες φορές γιατί η συλλογική κουζίνα δίπλα έχει τόσο*

κόσμο απέξω και εμείς όχι. Παρατήρησα λοιπόν ότι πέραν του φαγητού που προσέφεραν, απασχολούσαν κατά διαστήματα και μετανάστες, και όλοι εκείνοι που περίμεναν απέξω ενδιαφέρονταν για την θέση εργασίας που είχε προκύψει. Έτσι αντιλαμβάνεσαι τις πραγματικές ανάγκες.»

Σχετικά με τις σχέσεις με άλλες οργανώσεις και φορείς βασικό κριτήριο είναι να έχουν κοινή φιλοσοφία, να μην έχουν ακουστεί ζητήματα διαφθοράς, και να μην έχουν προκύψει διαπροσωπικά προβλήματα. «Αυτή η φήμη ωστόσο για διαφθορά των ΜΚΟ, είναι άδικη, παντού υπάρχει διαφθορά, είναι η ανθρωπιστική βιομηχανία. Οι σχέσεις μεταξύ μας είναι σαν της ελεύθερης αγοράς. Εμείς ακόμα προσπαθούμε στο θέμα του δικτύου μας, από κάποιες πρώτες προσεγγίσεις που έκανα στην γειτονιά, στο Μυρμήγκι δεν ήταν και τόσο ανοιχτοί, απευθύνθηκα σε αυτούς 2 φορές, μια φορά πηγαίνοντας ρούχα, γιατί γνωρίζω ότι κάνουν διανομή και μια φορά για 2 μικρά παιδιά που ήθελαν μερίδες φαγητό και τις δύο χωρίς αποτέλεσμα, καθώς μου είπαν ότι τα παιδιά πρέπει να μπουκ σε λίστα αναμονής. Γνωρίζω τον Ν.Γκιωνάκη από άλλες οργανώσεις που συμμετείχα πριν έρθω στην Άρσις, και ο άμεσος στόχος μου είναι να καταφέρω να καταγράψω τους πιθανούς συνεργάτες μας εντός και εκτός περιοχής. Μια καλή και χρήσιμη συνεργασία είναι ο Κύκλος, με την Κατερίνα Πολυχρώνη. Η συντονίστρια του κέντρου έχει μεράκι για την δουλειά της και έχει καταφέρει αρκετά στον χώρο. Το άλλο που παρατήρησα περπατώντας στη γειτονιά και θα με ενδιέφερε να τους συναντήσω είναι το Red Jasper Cabaret Theatre, Κεφαλληνίας 18, ένα θέατρο υποστήριξης της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Δεν είμαι ακόμα κάτοικος της περιοχής και προσπαθώ να προσαρμοστώ και να δικτυωθώ και εγώ στη γειτονιά, γεγονός που θα βοηθήσει και την ανασυγκρότηση του κέντρου.» Πιστικός, 2021

1.β. Κάτοικοι Κυψέλης

«Δεν τα ξέρω εγώ αυτά έχω πολλά προβλήματα. Η γειτονιά είναι περίπλοκο πράγμα. Ξέρεις τι θα λένε για μένα που ήρθα στην Ζανέτ για να βάψω τα μαλλιά μου. (Η Ζανέτ είναι η ιδιοκτήτρια του κομμωτηρίου επί της οδού Επτανήσου και είναι από την Κένυα) Ο κόσμος είναι κακόβουλος. Όλοι έχουμε ανάγκη από βοήθεια. Και εγώ έχω ανάγκη γιατί μου έκοψαν την σύνταξη μου, ποιος ζει με 250 ευρώ το μήνα. Πως ξεχωρίζουμε ποιοι έχουν ανάγκη και ποιοι θα πάνε να φάνε στην συλλογική κουζίνα; Γενικά πιστεύω ότι ο καθένας θα πει ότι θέλει για την περιοχή, όλοι καλοί το παίζουμε όταν μας ρωτάνε, αλλά επί της ουσίας κάνουμε άλλα.» Π. 69 ετών, κάτοικος, 2020

«Δεν γνωρίζω συλλογικότητες της περιοχή. Νομίζω το Μυρμήγκι είναι στα Εξάρχεια και κάποια στιγμή είχα πάει, είχαν ρούχα secondhand πολύ οικονομικά. Ούτε για την κατάληψη δημοτική αγοράς γνωρίζω δεν είχα έρθει ακόμα εδώ την περίοδο του 2012. Βρήκες το κατάλληλο άτομο για την έρευνα σου, πες σε όλα ναι.» Μ. 40 ετών, εργαζόμενη σε καφέ, 2020

«Είμαι από το Κονγκό, και είμαι ήδη στην Ελλάδα, στην Κυψέλη, 3 χρόνια περίπου. Δεν έχω πάει σχολείο, εδώ με έφερε ο μεγαλύτερος αδερφός μου. Ήθελα να βρω δουλειά και εδώ μου είπαν ότι θα με βοηθήσουν, μου είπαν ότι γνωρίζουν θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να μου προτείνουν, αλλά πρέπει πρώτα να μάθω Ελληνικά. Επομένως σύντομα ξεκινάω τα μαθήματα ελληνικών του κέντρου και παράλληλα παρακολουθώ και το εργαστήριο ξυλείας. Μου αρέσει πολύ η περιοχή της κυψέλης και έχω φίλους που μένουν εδώ κοντά, επίσης έχω δει αρκετές δουλειές στην περιοχή και πιστεύω ότι θα βρω κάτι. Πιστεύω ότι ο κόσμος της γειτονιάς είναι φιλικός μαζί μου, αλλά πολλοί είναι επιφυλακτικοί και φοβισμένοι, γεγονός που μου φαίνεται φυσιολογικό και εγώ φοβάμαι έναν άγνωστο. Έχω δύο φίλους εδώ Έλληνες, αλλά δεν μένουν στην Κυψέλη, μένουν στο Σύνταγμα. Τους γνώρισα μέσω κοινών γνωστών του αδερφού μου. Είναι πολύ κοντά και το κέντρο οπότε μπορώ να έρχομαι πιο συχνά, γιατί μαθαίνω διάφορα πράγματα, όχι μόνο τεχνικά, αλλά και τρόπους να ζω καλύτερα. Ήρθα εδώ για μια καλύτερη ζωή, να πετύχω τους στόχους μου και να πραγματοποιήσω τα όνειρά μου. Εδώ έχετε ηρεμία, ασφάλεια, αυτά δεν τα έχουμε στην χώρα μου. Εδώ είμαι ελεύθερος, μπορώ να εκφράσω

τα συναισθήματα μου. Έχω πολλά όνειρα για την ζωή μου εδώ, ένα όνειρο μου είναι να ασχοληθώ με την μόδα. Μου αρέσει να δημιουργώ. Για τώρα οποιαδήποτε δουλειά θα ήταν καλή γιατί χρειαζομαι τα χρήματα, αν μπορούσα να διαλέξω θα ήθελα να δουλέψω και σαν μεταφραστής γιατί ξέρω 4 ξένες γλώσσες. Ο στόχος μου αυτή την στιγμή είναι εξοπλίσω τον εαυτό μου με όσες περισσότερες γνώσεις και τεχνικές ικανότητες μπορώ, έτσι θα μπορώ να νιώθω αυτοπεποίθηση σε οποιαδήποτε δουλειά και αν προκύψει και ταυτόχρονα θα έχω την ικανότητα να υποστηρίξω και να διεκδικήσω τα δικαιώματά μου.» Dj (ψευδώνυμο) 19 ετών, κάτοικος (συμμετέχει στο εργαστήριο ξυλείας του κέντρου Νέων Χώρα), 2021

1.γ. Άλλες απόψεις

Ανοχύρωτη πόλη, Η Κυψέλη, η Αθήνα και ο κόσμος, Θωμάς Τσαλαπάτης, Αθήνα 2020, Εκδόσεις ΕΚΑΤΗ

Η Κυψέλη έχει αλλάξει εδώ και καιρό. από τότε που το κέντρο έγινε μεταμεσονύκτιο λούνα Παρκ της υποχρεωτικής νεότητας ή τουριστικός διάδρομος απογείωσης του airbnb. Χωρίς να είναι ποτέ προοδευτική η Κυψέλη ήταν πάντοτε το στοίχημα της συνύπαρξης. Η πραγματική γεωγραφία έχει πάντοτε για τοπόσημα εξατομικευμένα περιστατικά. Ο δήμος της Αθήνας είναι η πιο παρατημένη γωνία του σύμπαντος. Ίσως όχι το κέντρο, αλλά οι γειτονιές που το κέντρο κρύβει πίσω από το χαλί. Κανείς δεν θα ενδιαφερθεί για τις περιοχές όπου δεν πατάνε οι τουρίστες. Με το πρώτο κύμα μεταναστών ήρθαν στη γειτονιά κυρίως Αλβανοί και Πολωνοί. Και ακόμα θυμάμαι τους πρώτους τραμπουκισμούς από χρυσαυγίτες στον δρόμο. Και λίγο μετά το ξύλο το έτρωγαν εκείνοι. Βλέπετε οι άνθρωποι αυτοί είχαν περάσει πολλά για να φτάσουν μέχρι εδώ. Δεν τους φόβιζε κάποιος τσαμπουκαλεμένος με φλάι που κατά κύριο λόγο τραμπούκιζε πιτσιρίκια στην πλατεία. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν ενωμένοι και έτοιμοι να επιβιώσουν. Και τα κατάφεραν. Κι ύστερα ήρθε η κρίση. Οι πρωτοβουλίες "κατοίκων" στον Άγιο Παντελεήμονα, στην Βικτώρια, στην Κυψέλη. Αυτές που ήταν τελικά γέφυρες ανάμεσα σε πολύ κόσμο και την Χρυσή Αυγή. Τη δεκαετία 90 και του 2000 η Κυψέλη βίωνε το πλαστικό της όνειρο. Η Φωκίωνος ήταν γεμάτη με αυτά τα υβριδικά μαγαζιά, λίγο μπαρ, λίγο καφετέρια, λίγο μπουζούκι και λίγο μπιτάκι. Τις μέρες της κρίσης η Φωκίωνος ερήμωσε. Τα μαγαζιά έκλειναν το ένα μετά το άλλο δίνοντας τη θέση τους στα άδεια στοιχειωμένα κελύφη. Και να που πλέον η περιοχή ξανάλλαξε. Ήταν η σειρά της μετά το Κουκάκι, τα Πετράλωνα και εσχάτως το Παγκράτι. Η άνοδος των ενοικίων στο κέντρο, η επέλαση του airbnb, η διάλυση της γειτονιάς των Εξαρχείων με την αρωγή της αστυνομίας, σε συνδυασμό με τα μέχρι πρόσφατα σχετικά χαμηλά ενοίκια της Κυψέλης συνέβαλαν στο να της δώσουν ένα νέο πρόσωπο. Φέτος διάβασα δύο αφιερώματα στα ξένα περιοδικά που την περιλαμβάνουν στους πιο must προορισμούς για οποιονδήποτε επισκέπτεται την πόλη. Και ναι το μείγμα της έχει όντως ενδιαφέρον, για όποιον τουλάχιστον μπορεί να το διακρίνει. Πολυπολιτισμική γειτονιά ήδη από το 90 όταν στέγασε το πρώτο κύμα μεταναστών. Σταθερά γειτονιά καλλιτεχνών χωρίς όμως την αίγλη της πολιτικής και πολιτισμικής πρωτοπορίας και των μαζικών διαδικασιών

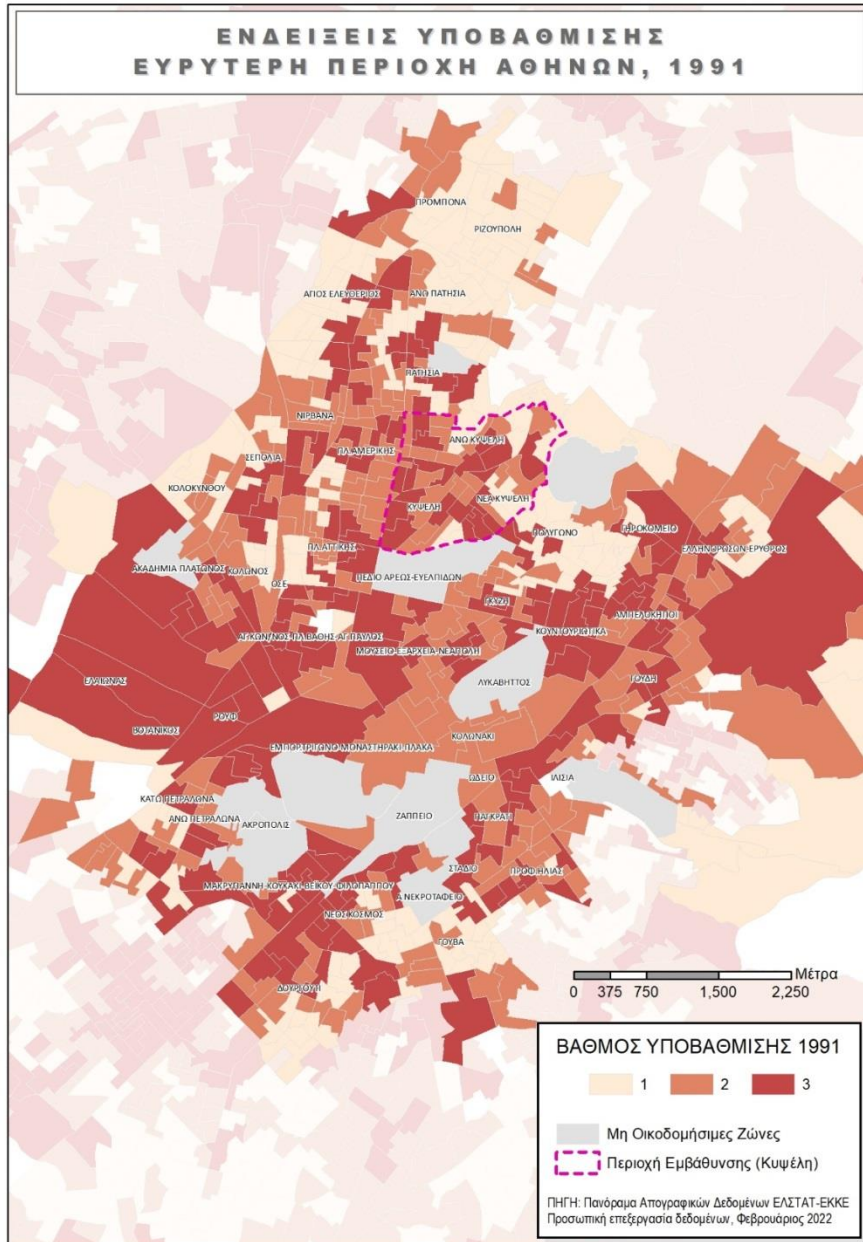
όπως τα Εξάρχεια. Αστική γειτονιά παραδοσιακά συντηρητική με έναν ιστό που μάλλον δεν άντεξε στην κρίση. Οι φοιτητές, οι καλλιτέχνες, οι ξένοι μόνιμοι επισκέπτες από την Ευρώπη και οι πρόσφυγες συμβάλλουν στην δημιουργία του ενδιαφέροντος χωνευτηρίου των τελευταίων αθηναϊκών χρόνων. Η Κυψέλη είναι μια κάθετη γειτονιά που ορίζεται από τις οριζόντιες εκτάσεις της. Μια και μόνο πολυκατοικία μοιάζει αρκετή για να περιγράψει την ταξική διαστρωμάτωση της πόλης. Στα υπόγεια και τα ημιυπόγεια κατά κύριο λόγο ζουν κυρίως μετανάστες. Με τα παράθυρα πολύ συχνά ανοιχτά, το έξω να δίνει χώρο στην περιορισμένη μέσα έκταση. Στους πάνω ορόφους ζουν παλιοί Κυψελιώτες. Συνήθως γερασμένοι συχνά σκυθρωποί και εσωστρεφείς. Όσοι έφυγαν κυνηγώντας το όνειρο του προαστίου νοίκιασαν τα σπίτια τους σε φοιτητές, σε εξόριστους του κέντρου και νέες οικογένειες. Τέλος υπάρχουν οι επάνω όροφοι όπου οι άνθρωποι είναι ευκατάστατοι και αγναντεύουν την Αθήνα ολόκληρη, με το βλέμμα να φτάνει ως την θάλασσα.

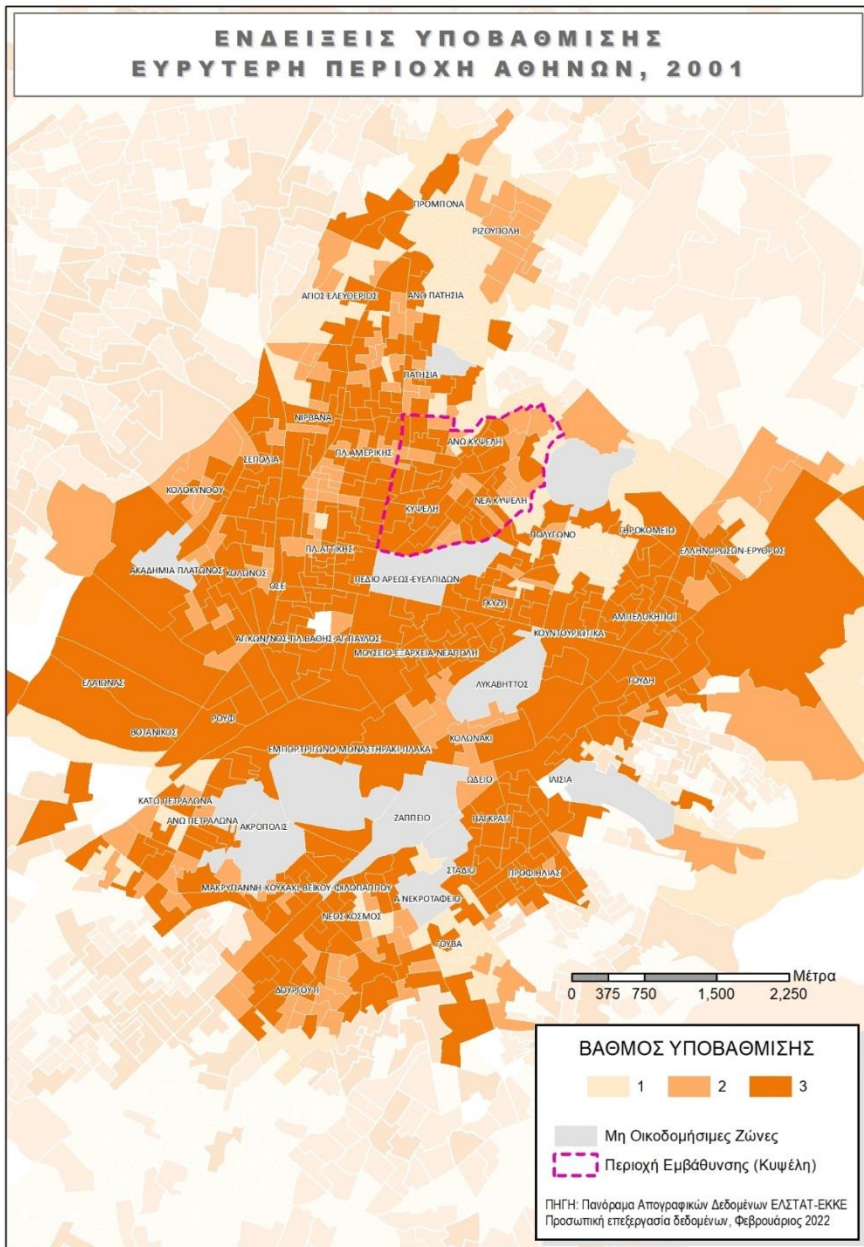
Συνέντευξη Ζαχαριάδη Ι, Επίκουρος Καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, 2015

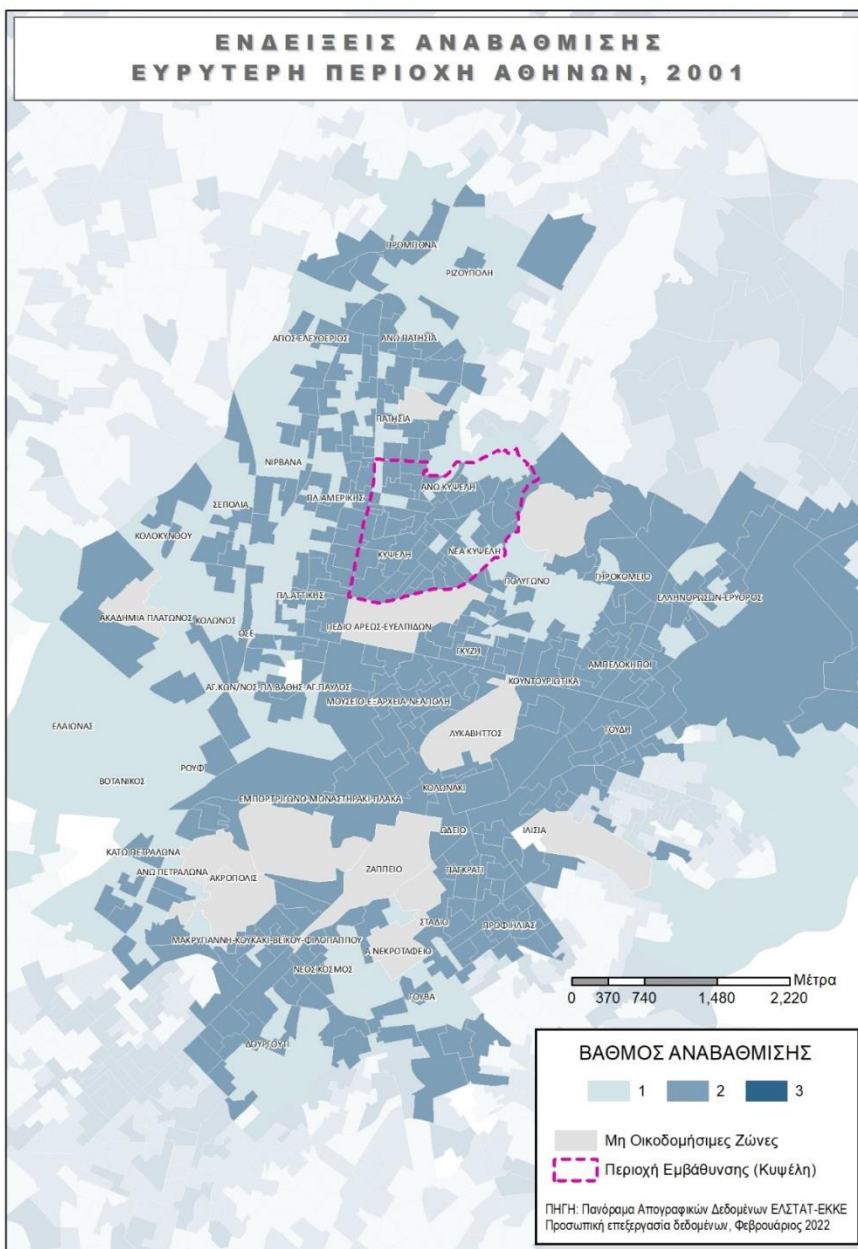
Η Κυψέλη ήταν μια περιοχή που άξιζε να επενδύσεις, γιατί θεωρείτω πολύ καλή περιοχή. Εδώ, στην Φωκίωνος ήταν ρέμα, είναι πολύ σημαντικό πράγμα γιατί έχει πολύ ωραία σχέση με τον καιρό. Η Κυψέλη είχε πολύ καλό μικροκλίμα, είχε εξαιρετική συγκοινωνία, τώρα έχουν αραιώσει τα δρομολόγια. Η Κυψέλη περπατιέται και μέχρι το κέντρο, ήταν αρκετά καλή τοποθεσία. Διατρέχει όλες τις κοινωνικές μεταλλάξεις της εποχής και το λέω σαν αρχιτέκτων. Η θέση των πραγμάτων έχει μείνει, ακόμα κι αν οι άνθρωποι αλλάζουν, ο τόπος έχει στοιχεία που θα μπορούν να αναδύονται στις καινούργιες επεμβάσεις – συγκροτήσεις. Το άλλο ενδιαφέρον της περιοχής είναι το πεδίο του Άρεως, που κατά μήκος της λεωφ. Αλεξάνδρας είχε θέατρα, σινεμά και στο ύψος της πλατείας Αργεντινής είχε μαρμαράδικα. Είχε πάρα πολλούς κινηματογράφους, είχε το «Κυψελάκι», το «Τιτάνια», το «Ριάλτο» που είναι ακόμα σινεμά, το «Άττικα», το «Κολοσσαίο». Οι άνθρωποι του θεάτρου είναι πιο ελεύθεροι με τα ήθη, είτε εκ καταγωγής είτε εξ επαγγέλματος. Ξενυχτούν κατ' αρχάς, το ξενύχτι δίνει άλλες δυνατότητες, παίζουν άλλους ρόλους, η αλλαγή των ρόλων έχει την δυνατότητα και την αλλαγή των ρόλων στην ζωή. Αυτό δημιουργούσε στους ηθοποιούς ένα ήθος, ήταν κάπως ελεύθεροι. Όταν τελείωναν το βράδυ το θέατρο, βγαίνανε στην Κυψέλη, συναναστρέφονταν μεταξύ τους.

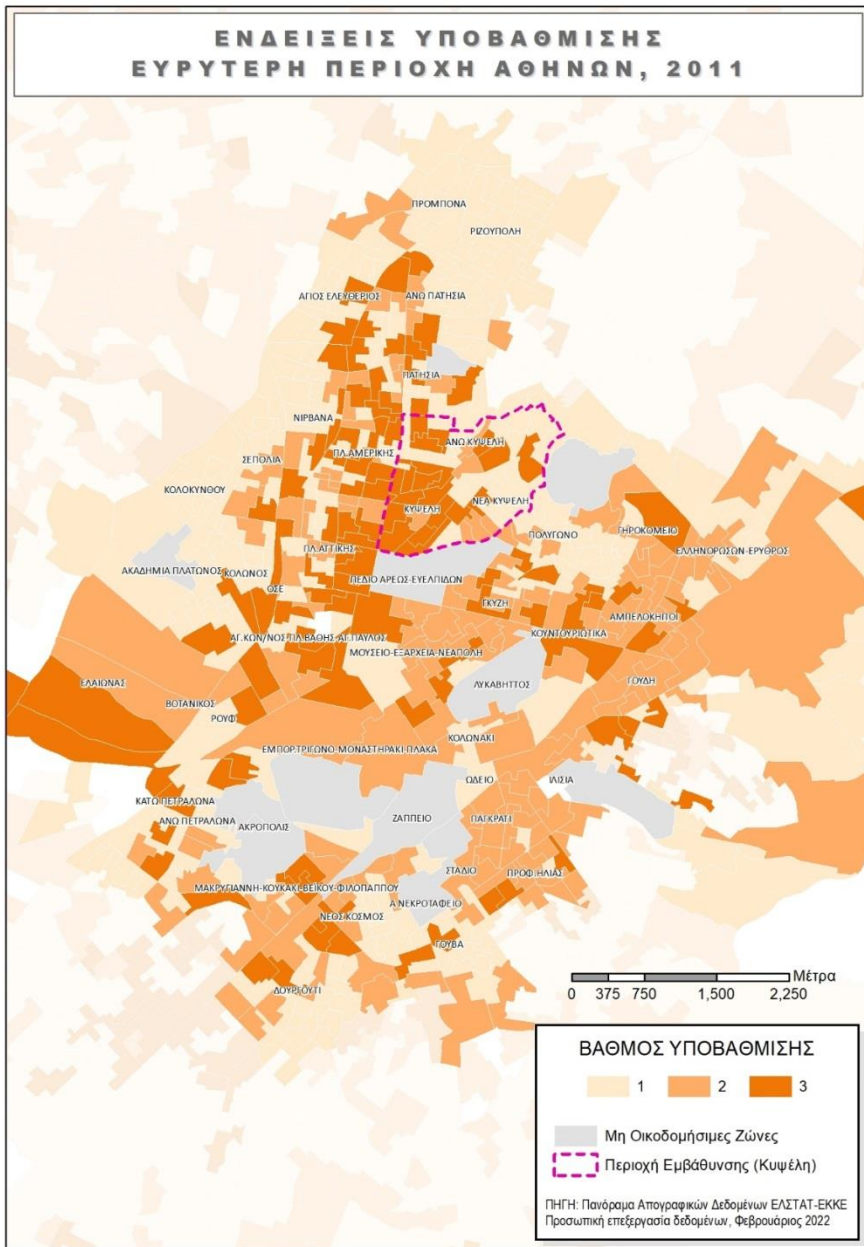
Αυτό δεν έκανε την Κυψέλη μονόματη (όπως η Τρούμπα), υπήρχαν οι άνθρωποι που είχαν ελεύθερα ήθη, συγγραφείς που μένουν ακόμα εδώ, αυτοί που άνοιξαν τα μπαρ και τα μπιλιάρδα. Ακόμα πιστεύω ότι το σχήμα της, το οποίο είναι μακρόστενο, έχει το σχήμα ποταμού, το οποίο του δίνει μια ιδιομορφία, είναι διαφορετικό να είναι γύρω από μία πλατεία και άλλο τα πράγματα να ρέουν, να μην υπάρχει απέναντι, αλλά ο επόμενος. Το σχήμα της επέτρεπε τα πράγματα να είναι εν σειρά, να είναι δίπλα ο φωτογράφος, ο φούρναρης και το καμπαρέ και να συνυπάρχουν. Το άλλο σημαντικό για μένα είναι η δημοτική αγορά. Έτσι όπως είναι το σχήμα της, είναι ένας παραδειγματικός σχεδιασμός, είναι μια κιβωτός του Νώε, είχε ένα ψαράδικο, ένα οπωροπαντοπωλείο, ένα χασάπικο απέναντι από το ψαράδικο και ένα μπακάλικο. Τέσσερα πράγματα, που ήταν ότι παράγει η γη, ήταν ένα ολοκληρωμένο σύστημα, απ' έξω είχε τα μπαχαρικά, δηλαδή εξαντλούσε ότι ήθελαν οι άνθρωποι. Πήγαινα με την μάνα μου και πιάναμε συζήτηση, γινόταν συναναστροφή, δημιουργούσε κοινωνικές ζυμώσεις. Ήταν ένα πολιτιστικό κέντρο. Αρχίσανε τα σούπερ μάρκετ και έμεινε άδεια. Έγινε η κατάληψη και γινόταν αγορά βιολογικών προϊόντων που δεν είναι και τα πιο όμορφα να βλέπεις, βάζανε και ταινίες που ήταν πιο περιθωριακές. Ήρθε μετά ο δήμος, το κατέλαβε έβαλε ένα ΚΕΠ και λέει να το κάνει πολιτιστικό κέντρο. Αλλά θα γίνει ένα υπόθετο πολιτισμού, ο πολιτισμός με το ζόρι, να γίνεται διαχείριση του πολιτισμού σε μια αίθουσα πολλαπλών χρήσεων. Ο πολιτισμός παλιά ερχόταν από όλα τα φάλτσα και όχι επί τούτου. Έχει χάσει τον αυθορμητισμό και την έμμεση πρόσβαση.

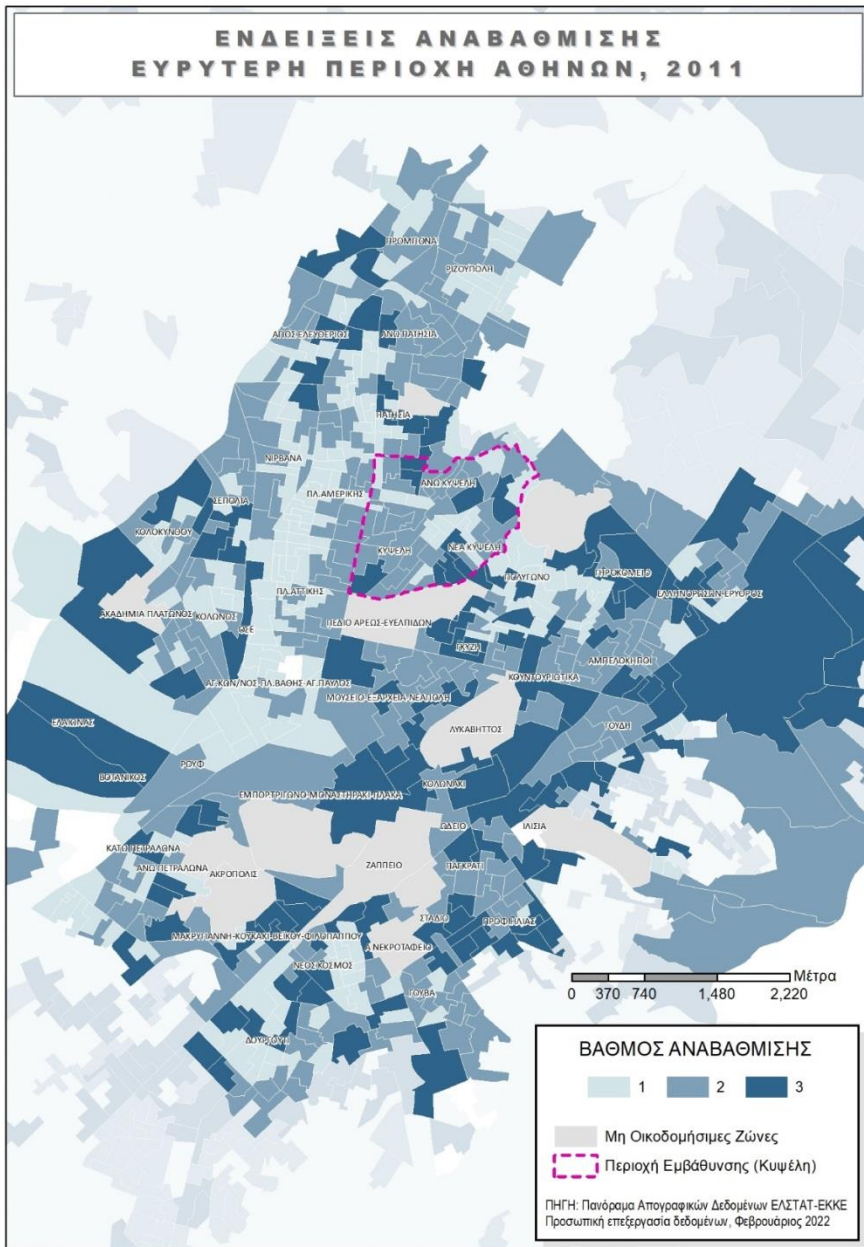
2. Σύνθεση χαρτογραφικών απεικονίσεων: Δήμος Αθηναίων, 1991,2001,2011

Όλοι οι παραπάνω χάρτες δημιουργήθηκαν μετά από επεξεργασίες των Απογραφικών Δεδομένων ΕΛΣΤΑΤ-ΕΚΚΕ, βλ. σελ. 39, Ιδία Επεξεργασία 2022

Βιβλιογραφικές Πηγές - Ηλεκτρονικές Πηγές

Βαΐου Ντ. κ.ά. (2007) Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλη. Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονιές της Αθήνας, iktinos2.arch.ntua.gr/genspace/pithagoras.pdf

Βαΐου Ντ., Λαφαζάνη Ό., Λυκογιάννη Ρ. (2013) Πρακτικές συνύπαρξης στις γειτονιές της πόλης. Συναντήσεις στην Κυψέλη. 1η έκδ. Στο: Ζαββού Α, Καμπούρη Ν, και Στρατηγάκη Μ (επιμ.), Φύλο, Μετανάστευση, Διαπολιτισμικότητα, Αθήνα, Νήσος

Βαΐου Ντ. (2013) Γειτονιές στο κέντρο της πόλης, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ. (2012) Ο χώρος στην αριστερή σκέψη, Νήσος

Βασενχόβεν Μ. (2003) Η γενεαλογία της Κυψέλης. Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή, Αθήνα, 23ο Φεβρουάριος.

Βελεγράκης Γ. (2016) Μαρξισμός και περιβαλλοντικά κινήματα, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Γιαννακόπουλος Κ., Γιαννιτσιώτης Γ. (2010) Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη, Αλεξάνδρεια

Δημητράκος Δ. (1987) Η διαλεκτική του Hegel και του Marx και οι σύγχρονοι κριτικοί της, ΕΚΚΕ

Θεοδωρά Γ., Λουκάκης Π. (2011) Τάσεις εξέλιξης στο δίκτυο των αστικών κέντρων της Ελλάδας Αειχώρος, Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης Τεύχος 15
journals.lib.uth.gr/index.php/aeihoros/article/view/243/222

Μαλούτας Θ., Σπυρέλλης Σ.Ν. (2015) Η πολυκατοικία της αντιπαροχής και ο κάθετος κοινωνικός διαχωρισμός, athenssocialatlas.gr

Μαλούτας Θ. (2020) Η υποβάθμιση του κέντρου της Αθήνας και οι επιλογές περιοχής κατοικίας από τα υψηλά και μεσαία στρώματα

ekke.gr/publication_files/i-ipovathmisi-tou-kentrou-tis-athinas-kai-i-epiloges-periochis-katikias-apo-ta-ipsila-kai-mesaia-stromata

Μαλούτας Θ. (2018) Η κοινωνική γεωγραφία της Αθήνας, Αλεξάνδρεια

Μάρκου Μ. (2020) Μια διδακτική ιστορία για το κέντρο της Αθήνας

akea2011.com/2020/07/27/didaktikiistoria/?fbclid=IwAR1F-n9IHxWgtUtvU9psMGvbgwSyQIZa4xjl1US6AqWKjQjz-Ko42Gu3ge0

Ματζαγγάνης Μ. κα (2016) Μια Αποδοτικότερη Πολιτική για την Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας, ΔιΑΝεόσις, Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης

Παναγιωτάτου Ε. (1983) Θέματα ανάπτυξης του χώρου, ΕΜΠ

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις

Παναγιωτάτου Ε. (1988) Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική, ΕΜΠ Πανεπιστημιακές Εκδόσεις

Πέτρου Μ. (2015) «Μαζί να τα φάμε». Κινήματα πολιτών 'Χωρίς

Μεσάζοντες' στην πόλη, athenssocialatlas.gr

Ποσονίδου Ο., Παπαδημητρίου Ε. (2011) Αναζητώντας προστασία και

ασφάλεια, Κέντρο Ημέρας "Βαβέλ" syn-eirmos.gr

Σιώζου Ν. Μ. (2021) Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της γειτονιάς στο κέντρο,

πόλη: Εξάρχεια, Κυψέλη, Κάτω Πατήσια, archetype.gr/

Τσαλαπάτης Θ. (2020) Ανοχύρωτη πόλη, Η Κυψέλη, η Αθήνα και ο κόσμος, Αθήνα, ΕΚΑΤΗ

ΕΚΚΕ / ΕΛΣΤΑΤ / Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Χαρτογραφικό Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2011 (2018) Σύγχρονες μέθοδοι στη διαχείριση της γεωγραφικής πληροφορίας

Babbie E. (2018) Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα, Κριτική

Durkheim E. (1897) Suicide, a study in sociology (1951 Edition, J. A. Spaulding, & G. Simpson, Trans.). London, Routledge.

Featherstone D. (2012) Solidarity: Hidden histories and geographies of internationalism. 1st ed. London, Zed Books.

Jacobs J. (1961) The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.

Jenks G. F. (1967) The Data Model Concept in Statistical Mapping

Heylighen F. (2008) Complexity and Self-organization, [researchgate.net/publication/228893485](https://www.researchgate.net/publication/228893485) [Complexity and Self-organization](https://www.researchgate.net/publication/228893485)

Knox P., Pinch S. (2009) Urban Social Geography, Routledge

Peck J. (2012) Austerity urbanism. City, Routledge
dx.doi.org/10.1080/13604813.2012.734071

Willig C. (2008) Introducing qualitative research methods in psychology: Adventures in theory and method. 2nd ed. Maidenhead: McGrawHill/ Open University Press.

Wright EO (2010) Envisioning real utopias. London: Verso London.

Συλλογικότητες-Κοινωνικοί Φορείς

Το Μυρμήγκι - Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης tomirmigi.blogspot.com/

Το Κέντρο Ημέρας Βαβέλ babeldc.gr/

Κ.οι.Σ.Π.Ε. "Αρχιπέλαγος" acoop.gr/

Συν-Ειρμός ΑμΚΕ Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την κοινωνική αλληλεγγύη & οικονομία syn-eirmos.gr/

Κέντρο Υποστήριξης Νέων "ΝΕΩΝ ΧΩΡΑ" arsis.gr/drasis-ke-ipiresies/kentro-ipostirixis-neon/

Αναπτυξιακός λόγος- Θεσμικές ρυθμίσεις

Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν. 4277/14

arch.ntua.gr/sites/default/files/resource/5728_rythmistiko-shedio-athinas/

Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014 Ελλάδα ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ Απρίλιος 2011, 2007-2013.espa.gr/elibrary/E9niko_Programma_Metarru9misewn_2011_14.pdf

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Συνεταιρισμοί και αναδιάρθρωση» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (2012/C 191/05),

[eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:191:0024:0029:EL:PDF)

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:191:0024:0029:EL:PDF

Απόφαση Επιτροπής 28/11/2000 σχετικά με την έγκριση του κοινοτικού πλαισίου στήριξης για τις κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στις περιφέρειες που υπάγονται στο στόχο αριθ. 1 στην Ελλάδα, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Αποτελέσματα καταγραφής αστέγων, Μάιος 2018,
astegoi.gov.gr/Uploads/pdf/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC.pdf

Απολογισμός Προγράμματος Κοινωνικής Πολιτικής 2015-2019, Ιανουάριος 2019, Διευθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Δήμος Αθηναίων

Νόμος 2716/1999 - ΦΕΚ 96/Α/17-5-1999, e-nomothesia.gr/kat-ygeia/n-2716-1999.html

Γ ΚΠΣ 2000-2006 info3kps.gr/

ΕΣΠΑ 2007-2013 2007-2013.espa.gr

ΕΣΠΑ 2014-2020 espa.gr

Αρθρογραφία

«Από ΥΠΕΝ και Περιφέρεια αναθεώρηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας»

ecopress.gr/sto-trapezi-ypen-ke-periferias-i-anatheorisi-tou-rythmistikou-schediou-athinas/

«ΤΟ ΝΕΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΘΗΝΑΣ/ΑΤΤΙΚΗΣ 2021: Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΕ ΕΠΟΧΗ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΑΠΟΡΡΥΘΜΙΣΗΣ»

rproject.gr/article/neo-rythmistiko-shedio-athinasattikis-2021-i-rythmisi-toy-horoy-se-epohi-genikeymenis

«Η Κυψέλη στις 50 πιο cool γειτονιές του κόσμου σύμφωνα με το Time Out», lifo.gr/now/greece/h-kypseli-stis-50-pio-cool-geitonies-toy-kosmoy-symfona-me-time-out

